

Новы Час

ШУКАЙ ТІ

Стар. 30–31

ПРАЦЭС АБЯЦАЮЦЬ ХУТКІ

Суд па справе аб выбуху ў мінскім метро можа скончыцца ўжо ў сярэдзіне лістапада. Старшыня Вярхоўнага суда Валянцін Сукала заявіў, што разгляд справы плануецца завяршыць на працягу двух месяцаў ад пачатку слухання

Стар. 5

ІНДЗЕЙЦЫ СУПРАЦЬ ІНДЗЕЙЦАЎ

Апошняя проблемы баліўскага презідэнта Эва Маралеса прымусілі палітолагаў казаць пра крах ідэі аднаўлення індзейскай дзяржаўнасці

Стар. 29

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

ISSN 2218-2144

ЧЫТАЙЦЕ
У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!

ПРЫГОДЫ
ПОСТМАДЭРНІЗМУ

Нарыс Андрэя Расінскага

што за вызваленне плаціць не будуть. І заходнія крэдыты пойдуть на найкія больш-менш важныя змены ў структуры рэжыму. Гэта малаверагодна, але, на мой погляд, такую пазіцыю еўрапейцам акрамя і трэба займаць. На жаль, мадэрнізацыя знутры рэжыму не хоча. Хаця гэта быў бы лепшы для ўсіх варыянт, калі б пачалася мадэрнізацыя знутры. І яна б могла скончыцца на польскі ўзор сапраўдным круглым столом. Але пакуль няма прыкмет, што такі варыант разглядаецца ва ўладзе», — канстатуе палітвізень.

Падчас абмеркавання праекта выніковай дэкларацыі варшаўскага саміту «Усходняга партнёрства» прадстаўнікі краін-удзельніц выступілі з рэзкай крытыкай Беларусі.

Як паведаміла БелаПАН крыніца ў дыпламатычных еўрапейскіх колах, прадстаўнікі ЕС прапанавалі ўключыць у дэкларацыю параграф, які крытыкуе сітуацыю з правамі чалавека і наяўнасцю палітзняволеных у Беларусі. Аднак прадстаўнікі краін «Усходняга партнёрства» выступілі супраць. У выпіку, паводле слоў крыніцы, гэты параграф быў зняты з праекта дэкларацыі, але затым, пасля кансультаций, зноў унесены.

У час, калі на заходнім фронце робяцца кулуарныя і публічныя спробы ў чарговы раз наладзіць стасункі, з Расіі прыйшла вестка аб ракіроўцы ў дуумвіраце. Дзеючы прэм'ер Расійскай Федэрацыі Уладзімір Путін будзе вылучаны кандыдатам у прэзідэнты ад кіруючай партыі «Адзінай Расіі», а членіштва кіраунік дзяржавы ў выпадку паспяховага завяршэння прэзідэнцкай кампаніі ўзначаліць урад. Палітолаг Дзяніс Мельянцоў перакананы, што на стасункі з Беларуссю гэта ніякім чынам не паўпльывае. «Усё адно ў эліце застаюцца тыя ж людзі, проста пераразмяркоўваюцца адказнасці. Як былі інтэрэсы бізнесу і палітычнай эліты ў Беларусі, так яны і застануцца. І гэтая перастаноўка, адпаведна, ніяк не паўпльывае на палітыку Лукашэнкі і яго пазіцыю. Гэта проста фасадная паказная ратацыя, якая і на ўнутраную палітыку Расіі наўрад будзе істотна ўплываць», — гаворыць эксперт.

▶ З НАГОДЫ

АДМЫСЛОВЫ СТАТУС

Вольга ХВОІН

Напярэдадні саміту «Усходняга партнёрства» Радаслаў Сікорскі — міністр замежных спраў Польшчы, якія цяпер старышынствуе ў Еўрасаюзе, — у чарговы раз заявіў, што ЕС працягвае настойваць на поўнай рэабілітацыі ўсіх беларускіх палітвізень. Афіцыйнаму Мінску для ўдзелу ў саміце было зробленае выключэнне.

Радаслаў Сікорскі падчас сустрэчы з журналістамі ў Варшаве падкрэсліў, што на чарговым саміце «Усходняга партнёрства» (УП), які праходзіць 29–30 верасня, афіцыйнаму Мінску зробленае выключэнне. «Яму бы дадзены адмысловы статус», — растлумачыў Сікорскі. Ён таксама нагадаў, што санкцыі ў дачыненні да Беларусі з боку ЕС былі ўведзеныя пасля падзеі 19 снежня 2010 года.

Намеснік кіраўніка МЗС Польшчы Ежы Памяноўскі падкрэсліў: «ЕС не праводзіць таемную перамовы з Аляксандрам Лукашэнкам». Ён адмовіўся ад каментараў з нагоды візіту міністра замежных спраў Балгарыі Мікалая Младэнава ў Беларусь напрыканцы жніўня для сустрэчы з Лукашэнкам, дадаўшы, што гэта «яго асабістая ініцыятывы, пра прычыны якой лепш спытаць у яго самога». Памяноўскі звязнуў увагу на той факт, што ў ходзе сустрэчы Младэнава з Лукашэнкам была дасягнутая дамоўленасць аб правядзенні круглага стала з апазіцыяй. «Але нічога гэтага няма, а Лукашэнка пачаў казаць, што хоча правесці круглы стол не з апазіцыяй, якая, па яго словам, нічога з сябе не ўяўляе, а з грамадзянскай супольнасцю. Але мы ўжо чулі нешта падобнае — напрыклад, у часы польскай

«Салідарнасці», — адзначыў намеснік міністра знешнепалітычнага ведамства Польшчы.

На яго думку, у Беларусі можуць адбыцца такія ж падзеі, як у Тунісе і Егіпце. «Калі Лукашэнка разумее гэтыя працэсы і зменіць свою рыторыку і метады, то ён можа нават іх узнічыць. Тады стаўленне да яго можа змяніцца», — адзначыў Памяноўскі.

Аналігічнай пазіцыі адносна Беларусі тримаюцца і ЗША. Памочнік дзяржсакратара ЗША па пытаннях дэмакратыі і правоў чалавека Томас Мелія 15 верасня заявіў, што ЗША і ЕС не маюць намеру адміністрыці санкцыі ў дачыненні да афіцыйнага Мінска да таго часу, пакуль не будуць вызвалены і рэабілітаваны ўсе беларускія палітвізены.

Разам з тым беларускае дзяржаваўнае тэлебачанне ўжо другі тыдзень вядзе інфармацыйную вайну супраць Польшчы, што паставіла трансфармуецца ў дыпламатычны скандал. Пасля адной з такіх тэлеперадач пасол Польшчы ў Беларусь Лешак

Шарэпка нават склікаў адмысловую прэс-канферэнцыю. Праўда, ад рэзкіх заяў падчас размовы з журналістамі ўстрымаўся. Магчыма, польскі бок пакуль не хоча авбастраці і без таго няпростыя ўзаемаадносіны з Беларуссю.

Палітолаг Дзяніс Мельянцоў падкрэслівае, што «асаблівы статус для Беларусі», які абтым заявіў Сікорскі, «пакуль нічога не азначае, бо дакументальна гэта ніяк не зацверджана». Што тычыцца патрабавання вызваліць палітвізняў, дык Еўрапейскі саюз будзе заставацца на гэтай пазіцыі. «Аб вызваленні палітычных зняволеных было агучана на высокім узроўні Еўрапейскага саюза. І наўрад ці Еўropa пойдзе на саступкі, бо ўжо ёсьць прыклады, калі беларуское кіраўніцтва паводзіцца сябе не так, як абяцала папярэдне. Таму Брусаў будзе трывамца прынцыповасці», — мяркую палітолаг.

Дзяніс Мельянцоў гаворыць, што на працэс вызваленія палітвізняў абнародаванне інфармацый пра сустрэчу Лукашэнкі з Младэнавым паўплывала негатыўна.

Яно, верагодна, будзе крыху адкладзена ў часе, а не завершыцца ў сярэдзіне каstryчніка, як тое вынікала з ліста Младэнава. Бо ў адваротным выпадку гэта выглядала б як ўнія саступкі Захаду.

Тым не менш, на яго погляд, перамоўная пазіцыя цяпер вельмі важная для Мінска. Тому, так ці інакш, да канца зімы вызываюць усіх палітзняволеных. Зараз улады ўзялі пайзу, напэўна, чакаюць, што ж ім прапануюць на саміце «Усходняга партнёрства». І калі там будзе прапанаваны сапраўды смачны пернік, то гэта паскорыць працэсы.

Палітык, сустарыня аргамітэта па стварэнні «Беларускай хрысціянскай дэмакратыі» Павел Севярынец цяпер адбывае «хімію» па справе 19 снежня. Ён спадзяецца, што ЕС не пойдзе на наўпроставы гандаль палітвізнямі.

«Атрымліваеща, што гандляваць людзьмі ў цэнтры Еўропы — някепскі бізнес, які па даходнасці перавышае гандаль нафтай і зброяй. Шмат што залежыць ад пазіцыі еўрапейцаў, я спадзяюся,

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

2

ІНІЦЫЯТЫВА

СКАРЫНА БУДЗЕ Ў ВІЛЬНІ

Валянцін СТУХ

Віленскае беларускае таварыства палітычных вязняў і ссыльных ініцыяvalu збор подпісаў і 26 верасня звярнулася да мэра Вільні Артураса Зуокаса і пасла Беларусі ў Літве Уладзіміра Дражына з просьбай аб уздзенінні ў Вільні помніка Францыску Скарыну.

«Набліжаюча 525-я ўгодкі з дня нараджэння беларускага і ўсходнеславянскага першадрукара, мысліра-гуманіста і асьветніка, вучонага і пісьменніка эпохі Адраджэння Францыска Скарыны, імя і жыццядзеянасць якога маюць да нашага горада самае непасрэднае дачыненне, — гаворыцца ў звароце. — Менавіта Скарына, пасля вяртання з Прагі, заснаваў у Вільні ў 1521–1522 гадах, у доме бургамістра Якуба Бабіча, першую на тэрыторыі ВКЛ друкарню».

У звароце адзначаецца, што менавіта Скарына праславіў Вільню, а разам з tym і ўсю тагачасную дзяржаву, першай надрукаванай ім тут у 1522 годзе кнігай. Выданні Скарыны з'яўляюцца ўнікальнымі помнікамі свецкага і біблейскага пісьменства. Яго кнігі не толькі не саступаюць еўрапейскаму ўзроўню таго часу, але ў многім і пераўзыходзяць яго.

Веліч і сіла духу Францыска Скарыны, яго жыццёвы подзвіг

прывізаны ва ўсім свеце. Яго імем названы вуліцы і праспекты, наўчальныя ўстановы і бібліятэкі, грамадскія арганізацыі, малая планета № 3283. У Полацку, Мінску, Лідзе, Калінінградзе і Празе яму стаяць помнікі.

«На наш погляд, — адзначаецца ў звароце, — такай выбітнай асобе эпохі стацяўленія духоўнай культуры Новага часу ў Заходній, Цэнтральнай, Паўночнай і Усходній Еўропе, у тым ліку ў ВКЛ, як Францыск Скарына, у Вільні таксама павінен стаяць помнік. Найбольш прыдатным месцам пад помнік Францыску Скарыну нам падаецца скверык у канцы вуліцы Зарачнай (Uhprio), на стыку з вуліцай Полацкай (Polocco) — быльым Полацкім трактам, якім ён, магчыма, дабіраўся ў свой час з Полацка ў Вільню. ... З нашага пункту гледжання, уласна помнік маглаб узяць на сябе Беларусь, а яго ўстаноўку і добраў-парадкаванне прылягаючай да яго тэрыторыі — горад».

Трэба зазначыць, што атрымаць дазвол гарадскіх уладаў Вільні на ўздзенінне ў горадзе новых помнікаў вельмі не праста. Да прыкладу, адкрыцця помніка Тарасу Шаўчэнку, які разам са сваім панам знаходзіўся ў 1828–1831 гадах у Вільні, вучыўся ў Віленскім універсітэце (у Яна Рустэма), грамада ўкраінцаў Літвы сумесна з пасольствам Украіны ў Літве дамагаліся блізу 10 гадоў. И толькі з верасня гэтага года ўрачыстое адкрыццё адбылося. Помнік паўстаў на алеі паміж вуліцамі Арклю (Коннай) і Вісу Швянтую (Усіх Святых).

Падробнейшыя інфармацыі

ПАДРАБЯЗНАСЦІ ПЕРШЫ КРОК ДА ДЫЯЛОГА

Рабочая група Асамблеі НДА абмеркавала ўмовы дыялогу з уладамі, неабходнасць нарошчвання грамадска-палітычнай вагі грамадзянскай супольнасці Беларусі і ўдзел Беларусі ва «Усходнім партнёрстве».

Рабочая група Асамблеі няўрадавых дэмакратычных арганізацый прайвіла дзве заявы, датычныя меркаванага дыялогу ўладаў з грамадствам і нераскрытага патэнцыялу беларуска-еўрапейскіх стасункаў у межах праграмы «Усходніе партнёрства».

Асамблея заўжды выказвалаася за неабходнасць вядзення канструктыўнага дыялогу паміж грамадскасцю і дзяржавай дзеля ўмацавання грамадзянскай супольнасці і развіцця дэмакратіі ў Беларусі. Аднак такі дыялог магчымы толькі ў свабоднай ад страху і пераследу за грамадскую дзеянасць атмасферы.

«Мы палічылі неабходным яшчэ раз падкрэсліць, што дыялог, каб быць выніковым, не можа праходзіць у атмасферах страху і рэпрэсіяў. Мы чакаем ад уладаў кроку, якімі сведчылі б аб сур'ёзнасці намераў размаўляць з грамадствам аб выхадзе з крызісу. Безумоўна, першым такім крокам мусіць быць вызваленне і рэабілітацыя палітвязняў. Са свайго боку, арганізацыям

грамадзянскай супольнасці Беларусі неабходна канцэнтраваць свае намаганні на працы з грамадствам, каб атрымаць мандат прадстаўляць ягоныя інтарэсы ў стасунках з уладамі», — адзначыў Старшыня Рабочай групы Асамблеі НДА Сяргей Мацкевіч.

Другое пытанне, якое ўздымаўся на пасяджэнні Рабочай групы, тычылася Саміту «Усходняга партнёрства», а таксама фармату ўдзелу Беларусі ў праграме «Усходняга партнёрства». Два гады ўдзелу Беларусі ў праграме «Усходняга партнёрства» не прывялі да пазітыўных зменаў у кірунку дэмакратыі. Кіраўніцтва Беларусі разглядае нармалізацыю стасункаў з Аб'яднанай Еўропай выключна як прадпосыпак з боку Еўрасаюза ў амбен на касметычныя і несістэмныя заходы.

«Варта адзначыць, што Нацыянальная платформа Форума грамадзянскай супольнасці «Усходняга партнёрства» ўжо рабіла крокі для таго, каб паўплываць на практэс набліжэння Беларусі да єўрапейскіх каштоўнасцяў і стандарту. Складанне прапаноўкі ад грамадскіх арганізацыяў для планаў дзеяняў паміж ЕС і ўрадам нашай краіны, названых намі «дарожнымі мапамі», у гэтым сэнсе было і застаецца важным здабыткам, які і надалей трэба заахвочваць і развіваць», — зазначыў кіраўнік Выканаўчага бюро Асамблеі НДА Сяргей Лісічонак.

У Варшаву прыехалі найлепшыя вулічныя мастакі Беларусі, якія спецыялізуюцца ў трафарэтах (стэнсілах). Як паведаміў адзін з кіраўнікоў праекту Яў-

ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА

ВЫРАТАВАЦЬ ЖЫЦЦЁ ПАЛІТВЯЗНЯЎ

Генадзь КЕСНЕР

Палітвяловеным Андрэю Саннікаву і Змітру Дашкевічу пагражае смяротная небяспека. Не лепшая сітуацыя і з палітвязнем Міколам Статкевічам.

Пра гэта 28 верасня на прэс-конферэнцыі ў Мінску заяўлі жонка Саннікава журналістка Ірына Халіп і праваабаронца Алена Танкачова.

«Я могу сказаць абсалютна дакладна, што жыццю майго мужа пагражае небяспека. Такая ж небяспека пагражае жыццю Змітра Дашкевіча. Адвакат Андрэй, якія наведала яго ў СІЗА горада Магілёва, перадала яго пасланне: ратуйце Дашкевіча любымі шляхамі, хоць да напісання прашэння аб яго памілаванні ўсім беларускім народам! Інакш ён не выжыве», — паведаміла Ірына.

Па яе словам, яшчэ 20 верасня ніхто не ведаў пра перавод яе мужа ў іншае месца. Адміністрацыя Наваполацкай калоніі, дзе знаходзіўся Саннікав, была скрайне здзіўлена, атрымаўшы нейкую дэпешу, што яго трэба адпраўляць на этап. Папярэдне, адзначае журналістка, яе мужу паведамілі, што, магчыма, яго вязуць у Бабруйскую калонію.

«Мы з адвакатамі тэлефанавалі ў Бабруйск, і нам сказалі, што этап прыбудзе ў чацвер. У пятніцу, калі адвакаты ўжо збраліся ехаць у Бабруйск, ім паведамілі, што этап быў, але Саннікава там не было, ён прыбудзе ў суботу, — распавядае Ірына. — У панядзелак высыпіліся, што ў суботу ён таксама не прыбыў. Толькі пасля гэтага, у той жа панядзелак, я накіравалася ў Дэпартамент выканання пакаранняў МУС Беларусі, дзе мне сказалі, што ён знаходзіцца ў Магілёўскім СІЗА. Са слоў Андрэя, 20 верасня этапам яго адвезлі ў Віцебскую СІЗА. Падчас вобшуку чалавеку, якія здзіўленае, што строгі рэжым перамешваецца з узмоцненым, на які быў асуджаны Саннікав. Потым у камеру завялі таго ж Грыгор'ева, які сказаў, што падчас этапу да яго падыходзілі двое ў цывільным і папярэджалі, што варта быць вельмі асцярожным, знаходзіцца ў адным памяшканні з Саннікавым, паколькі супраць Саннікава будуць сур'ёзныя праваакты, і, хутчэй за ёсё, яго заб'юць альбо сур'ёзна скалечваць, і гэта

Мікола Статкевіч

якога, як высыпіліся, прывезлі ў той жа дзень. Два іншых зняволеных — Сяргей Давыдовіч і Андрэй Грыгор'ев — паводзілі сябе вельмі дзіўна. Давыдовіч, у прыватнасці, некалькі разоў выходзіў з камеры, потым вяртаўся, чаго з «транзітнікамі» не бывае ўвогуле. Ён казаў, што яму робяць планавыя ўколы, але гэта малаверагодна. Затым той жа самы Давыдовіч пачаў казаць Дашкевічу, што недзе краем вуха чуў, што ў Дашкевіча будуць вялікія праблемы ў Глыбокім, куды яго пераводзяць, што, хутчэй за ёсё, яго заб'юць. Дашкевіч заявіў, што ўспрымае гэта як правакацыю, і папрасіў перавесці яго ў іншую камеру... Па словам Саннікава, Дашкевіч знаходзіцца ў страшнім становішчы, вельмі схуднель, у яго не было ежы, бо ён быў пазбаўлены перадач і ўсяго іншага ў Горацкай калоніі... Потым Саннікава пачаў рыхтаваць да этапу, разам з ім аправілі сукамерніка па Віцебскай турме Грыгор'ева. У Магілёўскім СІЗА Андрэя прывялі ў камеру, дзе былі два зняволеных, што знаходзіцца на строгім рэжыме, — Андрэй Барысаў і Руслан Гайс. Яны самі былі здзіўлены, што строгі рэжым перамешваецца з узмоцненым, на які быў асуджаны Саннікав. Потым у камеру завялі таго ж Грыгор'ева, які сказаў, што падчас этапу да яго падыходзілі двое ў цывільным і папярэджалі, што варта быць вельмі асцярожным, знаходзіцца ў адным памяшканні з Саннікавым, паколькі супраць Саннікава будуць сур'ёзныя праваакты, і, хутчэй за ёсё, яго заб'юць альбо сур'ёзна скалечваць, і гэта

Праваабаронца Алена Танкачова адзначыла, што ўжо два тыдні ніяма ніякіх звестак ад экспанента Мікалая Статкевіча. «Мы канстатуем, што ўзрос цікі, які выклікае нашу каласальную занепакоенасць», — заяўлі Танкачова. — Я звяртаюся да прадстаўнікоў дыпламатычных місій: мы чакаем ад вас дзеянняў, накіраваных на ўваход да Змітра Дашкевіча. Хаця б здзейсніце дыпламатычныя заходы і аўвяшчайце пра гэта грамадскасці».

цэнтр падтрымкі вулічнага масацтва. Чалавек дасылае заяўку, мы яму дапамагаем з фарбай, матэрыйламі. Думаю, гэта толькі пачатак супрацоўніцтва».

Сярод удзельнікаў школы стэнсіліст Dream, вядомыя малонкамі гістарычных асобаў каля Камсамольскага возера ў Мінску. Dream прыехаў у Варшаву, каб пазнаёміцца з вядомымі польскімі вулічнымі мастакамі і аблініцаў. «У нас тут выкладаюць людзі, якія здаймаюцца стрыг-артам больш за 15 гадоў. То, што мы ўбачылі ў Польшчы, хочам паўтарыць у Беларусі, больш сур'ёзна, больш глаўбальна. У Беларусі цяжка нешта рабіць. У Варшаве з гэтым прасцей — ніхто не замінае, не зафарбовываюць. Думаю, у нас таксама так будзе. Гэта пытанне часу», — паведаміў стэнсіліст, які выступае пад псевданімам Dream.

ЦІКАВА

СТЭНСІЛІСТЫ Ў ВАРШАВЕ

У Беларусі будзе створаны цэнтр падтрымкі вулічных мастакоў і выдадзены часопіс пра вулічнае мастацтва.

Такая ідэя прагучала падчас першай сесіі Беларускай школы стрыг-арта, якая праходзіць у Варшаве з 24 верасня па 1 кастрычніка. Таксама плануецца выданне серыі налепак, буклетаў, альбомаў з найлепшымі ўзорамі беларускага вулічнага мастацтва.

У Варшаву прыехалі найлепшыя вулічныя мастакі Беларусі, якія спецыялізуюцца ў трафарэтах (стэнсілах). Як паведаміў адзін з кіраўнікоў праекту Яў-

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

ВОСЬ І ВОСЕНЬ

Сяргей САЛАУЁЎ

Надышла восень. Неяк зацішыліся летнія жарсці, неяк з публічнай палітыкі ўсе знакавыя (якія былі раней) рэчы перайшлі ў нейкую «барацьбу пад дываном». Трэба думачь пра зіму. І як жыць узімку. Пакуль што гэта і аблімкоўваецца.

Пасол Расіі ў Беларусі Аляксандар Сурыкаў лічыць, што Беларусь гатова прададаць «Газпраму» прадпрыемствы, у якіх газ выкарыстоўваецца ў якасці сырэвіны. Такое меркаванне ён выказаў падчас сустэрэчы з журналістамі 28 верасня ў Мінску.

Паводле Сурыкаў, гэта можуць быць вытворчасці хімічных і сінтэтычных валокнаў, а таксама прадпрыемствы ў сферы энергетыкі. У прыватнасці, пасол называў прадпрыемства «Гродна Азот». На пытанне, ці прапаноўвае беларускі бок «Газпраму» набыць Бярозаўскую ДРЭС, Сурыкаў адказаў, што пра гэта яму нічога не вядома. «Гэта прадмет перамоў з улікам пажадання презідэнта Рэспублікі Беларусь і згоды ці жадання «Газпрама», — заяўві ён.

Нагадаем, 23 верасня на сустэрэчы ў Мінску са старшынёй прайўлення ААТ «Газпрам» Аляксеем Мілерам Аляксандар Лукашэнка заяўві: «Газпрам» можа ўдзельнічаць у куплі акцый не толькі «Белтрансгаза», але і іншых беларускіх прадпрыемствів на ўмовах Беларусі. «Усе прывыклі гаварыць, што ў нас з «Газпрамам» ёсьць адна праблема — гэта цэны на будучыя пастаўкі прыроднага газу. Але я ведаю, што вельмі даўно, яшчэ да вашага прыходу ў «Газпрам», ішлі перамовы пра тое, што нам трэба пашырыць супрацоўніцтва з «Газпрамам», і вызначаліся цікавыя праекты. Я схільны да таго, каб іх аблімкоўваць, бо мы з вамі ўжо вельмі даўно не сустракаіся, а праектаў можа быць дастатковая для аблімкоўвання», — сказаў Лукашэнка.

Паводле яго слоў, «праектаў шмат». «У тым ліку я абсалютна не выключую, гэта адно з пытанняў — акцыянаванне і купля акцый «Белтрансгаза», магчыма, і іншых

Пакуль Расія заклапочаная сваімі меркантыльнымі праблемамі. Захад, здаецца, не збіраецца адступацца ад маральных імператыў.

прадпрыемстваў, якія будуць цікавіць «Газпрам», і калі «Газпрам» пагодзіцца на тая ўмовы, якія сёння пропаноўваюцца ў Беларусі. Ёсьць пакет пытанняў, якія мы гатовы разглядаць», — паабяцаў Лукашэнка.

Пытанне толькі, што за ўмовы Беларусь выставіць «Газпраму». Але тое, што Мілер сам двойчы прылятаў у Беларусь (азычай, «беларускі дэсант» з урадаўцаў высаджваўся ў Маскве) свядчыць аб tym, што зараз не Беларусь з яе крэйсам і недахопам валюты, а «Газпрам» зацікаўлены ў Беларусі. Што можа выклікаць такую цікавасць? Выключна «Гродна-Азот»? Найрад-

Андрэй Саннікаў

Дуна Міятавіч

ці. Купля акцый «Белтрансгаза»? Гэта пытанне амаль вырашанае. Хутчэй, гэта тыя «шмат праектаў», пра якія казаў Лукашэнка. Можа стацца так, што нас чакае непразрыстая прыватызацыя замежным капіталам. Як казалі ў «ліхія 90-я» — «прыхватызацыя».

Пакуль Расія заклапочаная сваімі меркантыльнымі праблемамі. Захад, здаецца, не збіраецца адступацца ад маральных імператыў. Выступаючы на нарадзе па чалавечым вымярэнні ў Варшава 26 верасня, кіраўнік камітэта па дэмакратыі, правах чалавека і гуманітарных пытаннях Парламентскай асамблеі АБСЕ Матэа Мекачы заклікаў афіцыйны Мінск вызваліць усіх вязняў сумлення.

Як паведаміла прэс-служба ПА АБСЕ, Мекачы адзначыў той факт,

«АБСЕ каштоўная тым, што здольная да самакрытыкі. Сёння патрэбны канкрэтныя заходы для таго, каб змяніць сітуацыю. Абавязательствы АБСЕ ўніверсальныя. Я ж бачу тэндэнцыю: некаторыя краіны АБСЕ прымаюць заканадаўства аб СMI з агаворкамі, спасылаюцца на нейкія асаблівасці нацыянальнага заканадаўства. Трэба мяніць нацыянальнае заканадаўства, калі яно супрэчыць прынцыпам АБСЕ», — мяркую прадстаўнік АБСЕ па свободзе слова.

Міятавіч упэўнена, што ўрадам трэба прыцягваць да адказнасці тых, хто ўчыняе злачынствы супраць журналістаў. «Мы павінны паставіцца падтaraць імёны мужчын людзей, якія стражліцца жыцці за слова, якія яны напісалі. Яны — авангард за свабоду слова, свабоду выказвання і, нарэшце, свабоднае і дэмакратычнае грамадства», — заяўві яна.

А tym часам сітуацыя з палітэвіленымі не змянілася. І нават пагаршаецца. Родныя і праваабаронцы апясаюцца за жыццё Андрэя Саннікава, кандыдата ў презідэнты Беларусі на выбарах 2010 года, і Дзмітрыя Дашкевіча, лідара зарэгістраванай у Чэхіі міжнароднай арганізацыі «Малады фронт». 28 верасня жонка Саннікава, журналістка Ірына Халіп, і праваабаронца Алена Танкачова правялі ў Мінску прэс-канферэнцыю, на якой расказаў аблімкоўваць апасенняў.

Што да самога Саннікава, то, як заяўві палітык адвакату, у даценіні да яго рыхтуючыца праваабаронцы. Сакамернікі Саннікава па магілёўскім СІЗА выказаў здагадкі, што да Бабруйска ён можа не даехаць.

У сваю чаргу, прадстаўнік АБСЕ па свободзе слова Дуна Міятавіч заяўві: за апошні год сітуацыя са свободай слова ў рэгіёне АБСЕ пагоршылася — журналістай, што да Бабруйска ён можа не даехаць, СMI закрываюць.

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

ЗМІЦЕР ДАШКЕВІЧ

Лідара «Маладога Фронту», зарэгістраванага ў Чэхіі, Змітра Дашкевіча перавялі ў выпраўленчую калонію горада Глыбокае, што ў Віцебскай вобласці. Паводле слоў праваабаронцы Насты Лойкі, вакол Дашкевіча склалася «складаная сітуацыя». «Наколькі мне вядома, адвакат Дашкевіча пераслала ў калонію факс, каб яго перавялі ў адзіночную камеру», — цытуе праваабаронцу БелаПАН.

Раней Дашкевіч адбываў пакаранне ў папраўчай калоніі ў Горках, дзе ў знак пратесту супраць утрымання 13 верасня адвясяці гадоў. Пра перавод у Глыбокае стала вядома вечарам 20 верасня. Некалькі дзён дакладна месцазнаходжанне Дашкевіча было нікому не вядомае. Глыбокая калонія лічыцца адным з самых суровых месцаў зняволення ў Беларусі — у ёй утрымліваюцца асуђаныя за злачынствы рознай ступені цяжкасці, у тым ліку за забойствы.

Крыху раней Зміцер напісаў ліст сваёй сяброўцы і паплечніцы Насце Палаханцы, у якім расказаў пра цяжкія ўмовы ўтрымання ў горацкай калоніі.

«Да лепшага змяніцца сітуацыя ў Горках не пажадала. Зусім наадварот. Сказаць, што змянілася яна да горшага — не скажаць нічога... Вызначылі мне тамтэйшыя таکую кабалу, з якой, пўнна, я ўжо і не выберуся... Трэба пабачыць Марыну (адваката — рэд.) тэрміновайшым чынам. Неяк трэба ўсё перажыць, але як? Не ведаю і сам.... Яму (Ісусу Хрысту — рэд.) было прасцей — Ён ішоў на Галгофу палову дня... Тут (у Горках — рэд.) я да 22-23 чысла. Цудоўны горад, цудоўны будынак, цудоўныя пакойчыкі. Спай за 2 сутак 1,5 гадзіны і еў 0,5 разы. Але болей і не лезе ні сон і ні ежа. Мазгаўня мая дыміць і душа не знаходзіць спакою».

Змітра Дашкевіча асуздзілі на 2 гады зняволення нібыта за хуліганства. Паводле судовага выраку, 18 снежня 2010 года Зміцер Дашкевіч і актыўіст «Маладога фронту» Эдуард Лобаў зблізіліся да падвойнага хлопца ў Мінску. Дашкевіч і Лобаў сваёй віны не прызналі і заявілі, што гэта была правакацыя специяльнай службай напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў.

ВІКТОРЫЯ АЗАРАНКА

Беларуска Вікторыя Азаранка выйшла ў трэці круг тэніснага турніру ў Токіі, дзе працягваецца буйны тэнісны турнір, у якім удзельнічаюць дзве беларускія спортсменкі.

Лепшая беларуская тэнісістка Вікторыя Азаранка (3-ы нумар сусветнага рэйтингу) у паядынку другога раунда адзіночнага разраду без асаблівых праблем абузяла румынку Ірыну-Камелія Бягу (38) у двух сэтах. Наступнай саперніцай нашай суайчынніцы будзе пераможца матчу паміж чэшкай Кларай Закапалавай (48) і ізраільянкай Шахар Пеер (26). Акрамя таго, Вікторыя Азаранка згуляе ў парным разрадзе, дзе яе партнёркай будзе расіянка Марыя Кірыленка. Яшчэ адна беларуска Настасся Якімава (70) у стартавым матчы індывідуальных спаборніцтваў саступіла чэшкай тэнісістцы Івеце Бенешавай (56).

Турнір у японскай сталіцы, прызы выдадзены фондам якога складае 2 мільёна доллароў, завершыўся 1 кастрычніка.

АЛЕНА СВІРЫДАВА

Заслужаная артыстка Расіі ўпершыню ў сваёй кар'еры заспявала па-беларуску. Спявачка перазапісала для праекту «Будзьма! Тузін. Перазагрузка-2» адзін са сваіх апошніх хітоў «Пока». Алёна практыкаўла ў студыі Беларусі значную частку свайго жыцця. Тут у яе было першое каханне, тут яна напісала свае першыя песні. У Мінску Алёна скончыла музычную школу, а потым паступіла на музычна-педагагічны факультэт Педагагічнага інстытута. Першыя свае песні яна напісала, калі ёй было за 20.

Алёна Свірыйдава вынікам задаволеная: «Безумоўна, песня загучала па-новому, і гэты варыянт мне падабаецца не менш за арыгінал, хоць дзеля гэтага давялося трохі патрэніравацца. Уражанні ад працы засталіся выключна пазітыўныя».

«Я люблю Беларусь, лічу Мінск ёўрапейскім горадам, і мне падабаецца туды прыезджыць. Там засталося шмат сяброў», — прызнаеца Алёна. Некалі яна шыра радавалася поспеху гурту «Крама», калі той узяў галоўны прыз на маскоўскім фестывалі «Поколение-1994», але праз колькі гадоў са скрухаю заяўвіла ў адным з інтэрв'ю: «Думала, што яны стануць нацыянальнымі героямі, а ў выніку не адбылося анічога. Нікому німа да эўтага справы, бо ў нас, у беларусаў, на першым месцы штодзённыя клопаты».

Проект «Будзьма! Тузін. Перазагрузка-2» арганізаваны грамадскай кампаніяй «Будзьма! беларусам!» сумесна з музычным парталам «Тузін Гітоў». Свае прысвячэнні беларускай культуре ўжо запісалі «Волги Відоплясова», Аляксандр Рыбак, «Смысловыя Галлюцинагіі» ды іншыя выкананцы.

АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІІ

У КОЖНАГА СВЯЯ РЭАЛЬНАСЦЬ

Сяргей НІКАЛЮК

У беларускага грамадства тая ж проблема, што ў габрэя ў лазні, якому раяць або споднє надзець, або крыжык зняць — іншымі словамі, вызначыцца.

«Мы будавалі, будавалі і нарэшце пабудавалі». Гэтые слова Чабурашкі сёня як ніколі актуальныя. Мы амаль 17 гадоў будавалі «беларускую эканамічную мадэль развіцця» (БЭМР) і нарэшце пабудавалі. Усё, «что сёдня мы имеем в экономике, в социальной и других сферах», — гэта вынік наших мэтанакіраваных высілкаў. Хто б сумніваўся. Спачылкі на зневінені неспрыяльнай акалічнасці неактуальнаяныя, бо ўсе пяць асноўных харктарыстык мадэлі, абвешчаных у сакавіку 2002 года, мы здолелі вытрымаць у нязменным выглядзе.

«Первая из них — сильная и эффективная государственная власть». Што разумець пад сілай і эфектыўнасцю дзяржавы — пытанне неаднозначнае, але для нас важна, што сама беларуская дзяржава і сёня лічыць сябе міцнай і эфектыўнай, так што з першай харктарыстыкай ўсё добра.

«Вторая характерная особенность нашей модели состоит в том, что частный сектор может и должен развиваться наряду с государственным. Однако не в ущерб национальным интересам». І з гэтым пунктам не паўстала праблема. Прыватны сектар у эканоміцы рэспублікі за «нулявыя» гады прыктычна не вырас, таму казаць пра «ущерб» не даводзіцца.

«Третья составляющая белорусской модели — приватизация — не самоцель, а средство найти заинтересованного инвестора, создать эффективного собственника». Хто скажа, што беларуская дзяржава за гады незалежнасці размантачыла агульнанарадную ўласнасць, хай кіне ў мяне камень. З прыцягненнем эфектыўных уласнікаў з боку, аднак, атрымалася замінка, але ў нас ёсьць і свой эфектыўны ўласнік у асобе дзяржавы (гледзі першую харктарыстыку).

«Четвертая особенность белорусской модели — интеграционные процессы со странами СНГ, в первую очередь с Россией». Тут і каментаваць няма чаго. Адзінае інтэграцыйнае выключэнне — Венесуэла, але гэта якраз тое выключэнне, якое пацвярджае агульнае правіла.

«Пятая характерная черта нашей модели — сильная социальная политика государства, краеугольный камень нашей политики». І на гэтым камні большасць з нас практична штодня спатыкаеца. У той час, як прымысловыя развітыя краіны ва ўмовах крызісу скарачалі сацыяльныя выплаты і павялічвалі пенсійны ўзрост, родная дзяржава нароччала сацыяльныя выплаты. Асабліва актыўна ў канцы 2010 года.

«Псеўда» ці «так званы»

І што ж мы ўсё ж такі пабудавалі? Савецкая эканоміка была сацыялістычнай. У школе мне тлумачылі, што сацыялізм — гэта натуральная стадия развіцця чалавечства, якая наступіла пасля капіталізму. Сёння, аднак, я сумніваюся наконт наяўнасці капіталізму ў Расійскай імперыі да 1917 года.

Паводле перапісу 1897 года, колькасць сельскага насельніцтва ў краіне складала 87,4%, і жыла расійская вёска галоўным чынам натуральнай і паўнатуральнай гаспадаркай. У горадзе паразткі капіталізму пры жаданні было можна знайсці, але толькі паразткі. Расійскі капіталізм вёў бядотнае існаванне, заціснуты ў цісках дзяржаўных манаполій і масавага традыцыйнага із яго абшчынна-ўраўняльнымі каштоўнасцямі. Капіталізм не зводзіцца да фабрык і заводаў. Капіталізм — гэта ў першую чаргу свабодны рух капіталу і здольнасць грамадства забяспечыць сваё самаразвіццё праз рынак, што патрабуе прыняцця большасцю насельніцтва рынковых каштоўнасцяў, несумяшчальных з каштоўнасцямі абшчынна-ўраўняльнымі.

Там, дзе архаічная дзяржава падпарадковала сабе эканоміку, казаць пра капіталізм не даводзіцца, тым больш пра яго панаванне. Таму заснавальнік савецкай дзяржавы ішоў не ад капіталізму да сацыялізму, а ад непаслядоўнага падначалення ўсіго гаспадарчага і палітычнага жыцця да паслядоўнага падначалення. Грамадства, якое ўзніклае на гэтым аснове, было накіравана не ў будучыню, а ў мінулае з яго панаваннем архаічнага сінк्रэтызму. У гэтай сувязі дастаткова прыгадаць мару камуністаў пра спіранне межаў паміж горадам і вёскай, разумовай і фізічнай працай. Пра зліццё ўлады і ўласнасці я і не кажу, такога яднання двух базавых інстытутаў не здолеў дамагчыся ніводзін з расійскіх імператараў.

«Сацыялізм ёсьць не што іншае, як дзяржаўна-капіталістычнай манаполія, звернутая на карысць усіго народа». Гэта ленінскае вызначэнне сацыялізму яўжо прыводзіў у адной з «Азбук паліталогіі». Вызначэнне зразумелае, але спрэчнае. У Расійскай імперыі дзяржаўны капіталізм па прыродзе сваёй быў дакапіталістычны, ён толькі абавіраўся на тэхнічную базу сучаснага яму капіталізму.

Што ж у такім разе пабудавалі мы? Паводле афіцыйнай версіі — «сацыяльна арыентаваную рынакавую эканоміку». Калі да

кожнага слова гэтага вызначэння дадаць прыстаўку «псеўда», то з афіцыйным вызначэннем варты парадзіцца. «Псеўда» — гэта навуковы аналаг улюблёнага выслоўя «адзінага палітыка» (АП) «так званы»: «так называемая оппозіцыя», «так называемые независимые соціолагі»...

У кожнага свяя рэальнасць

«Псеўда» — феномен, які ўзникне ў выніку адаптациі грамадства да расколу. У Беларусі немагчыма кроку ступіць, каб на яго не натыкнуцца. Я ўжо неаднаразова адзначаў, што беларуская большасць успрымае дзяржаву як сям'ю, а АП — як бацьку. Але беларуская дзяржава (пры ўсёй яе архаінасці) сям'ёй не з'яўляецца. Прыстасаванне ж масавай дадзяржаўнай культуры да рэальнасці беларускай дзяржавы змяніла да непазнавальнасці запазычаныя палітычныя інстытуты. Так паўсталі псеўдадарламент і псеўдасудовая сістэма, якія прытымліваюцца працэдурамі, але дзейнічаюць у адпаведнасці з ленінскай формулай: «Фармальная правільна, а па сутнасці здзек».

У эканоміцы «псеўда» прайяўляецца ў спробе сумясціць мадэрнізацыю з цэнтралізаваным пераразмеркаваннем рэурсаў. Улада, з аднаго боку, зацікаўленая ў вызваленні сацыяльнай энергіі, без якой немагчымы ўстойлівы рост вытворчасці (дастаткова ўзгадаць Дырэктыву №4), а з іншага — спрабуе знішчыць на карані любыя спробы самаарганізацыі насельніцтва. У выніку замест мадэрнізацыі мы атрымліваем псеўдамадэрнізацыю, зведзеную да спробаў запазычыць заходнія тэхналогіі.

Пераразмеркавальная эканоміка без рынка ператвараецца ў псеўдадакономіку, асноўным крытэрам яе развіцця служыць славуты вал, замаскіраваны пад паказчык росту ВУП. Паслухаеш выступы першых асоб дзяржавы — складаецца ўражанне, што крызісу ў краіне няма. А як жа інакш, пры двухзначным росце

ВУП! Кіраўнікі, як і вялікая частка насельніцтва, жывуць у сваёй псеўдарэальнасці. На стадыі росту прыбылткаў насельніцтва адрозненні паміж дзвюма псеўдарэальнасцямі былі нязначныя, але сёня крапак дотыку паміж імі амал не засталося.

Рынак можа функцыянаваць толькі пры выкананні пэўнага набору ўніверсальных правіл, таму рынкавая эканоміка адзыграе ролю магутнага сацыяльнага інтэрната, без якога сучасная нацыя скласці не ў стане. Ва ўмовах жа псеўдарынка і псеўдаграмадства, якое складаецца з лакальных светаў. Разам яны ўтрымліваюцца выключна за кошт сістэмы цэнтралізованага размеркавання рэурсаў.

Крызіс не гуртуе псеўдаграмадства, ён не спароджае агульнай цікаласці, а толькі ўзмацняе канкурэнцыю лакальных светаў у барацьбе за «сваю» частку рэсурсаў. Той, хто памятае фінал перабудовы, памятае і шахцёр, якія стукалі каскамі на Гарбатым мосце ў Маскве перад будынкам урада Расіі. Яны патрабавалі «справядлівай аплаты за сваю працу», пад якой разумелася аплата без прывязкі да эканамічных вынікаў працы шахт.

Пра споднє і крыжык

Такога кшталту працэс пачынае набіраць абароты і ў Беларусі. Даю слова старшыні Прафсаюза працаўнікоў радыёэлектроннай прымысловасці Генадзю Фядынічу: «Цяпер ужо траба прайндэксаваць зарплату на 53 працэнты — незалежна ад формы ўласнасці прадпрыемства. Бо інфляцыя — 53%. <...> Як падняць зарплату Брэсцкаму электрамеханічнаму заводу, як падняць Мінскаму заводу вылічальнай тэхнікі, а як падняць стыпенды, як падняць пенсіі? Народ, які прызыўчыцца да сацыяльна арыентаванай эканомікі на словах, не вытрымае прыкосновеніе ўніверсітэтам».

Адчуваецце, у АП тая ж праблема, што і ў героя анекдота? Ён не ў стане зрабіць выбар паміж традыцыйным жыццём і бездзяньнем рынка. У выніку мы маем псеўдадасацыяльна псеўдадарынкавую псеўдадакономіку.

«Сильная и эффективная государственная власть» гэтыя галасы чуе і рэагуе на іх у рамках сваіх псеўдаўсяўленняў пра псеўдадакономіку, густа замешаных на пачуцці сацыяльнай справядлівасці, якое не прадугледжвае ацэнкі якасці і колькасці працы рынкам. У выніку грашовая маса ў краіне расце, спароджаючы новую інфляцыйную хвалю, уводзячы максімальны надбуйкі на сацыяльна значныя тавары, якія, аднак, не здольныя стрымаць рост цэнав. Усё гэта мы ўжо назіралі ў пачатку 90-х гадоў.

Расійскі эканаміст Michaіl Xazін любіць распавядаць анекдот пра габрэя, якому ў лазні раяць або споднє надзець, або крыжык зняць — іншымі словамі, вызначыцца. Ва ўмовах раскола таго грамадства гэта, мабыць, галоўная праблема. Я пачаў «Азбуку паліталогіі» з цытат АП, прысвечаных асноўным харктарыстыкам БЭМР. Прывяду яшчэ адну: «Мы исходим из того, что менталитет, традиции и жизненный уклад народа невозможен изменить в одиночку. И нужно ли вообще менять? Невозможно бросить в пучину рынка неподготовленных людей».

Адчуваецце, у АП тая ж праблема, што і ў героя анекдота? Ён не ў стане зрабіць выбар паміж традыцыйным жыццём і бездзяньнем рынка. У выніку мы маем псеўдадасацыяльна псеўдадарынкавую псеўдадакономіку.

суд

ПРАЦЭС АБЯЦАЮЦЬ ХУТКІ

Вольга ХВОІН

Суд па справе аб выбуху
ў мінскім метро можа скончыцца ўжо ў сярэдзіне лістапада. Старшыня Вярхоўнага суда Валянцін Сукала заявіў, што разгляд справы плануецца завяршыць на працягу двух месяцаў ад пачатку слуханняў.

Падабенства не ўстаноўлена

Расійскія эксперты апазналі Дзмітрыя Канавалава на відэакадрах камер вонкавага назірання ў мінскім метро 10 і 11 красавіка. Для апазнання з Канавалавым быў праведзены шэраг следчых дзеянняў. Яго пераапранулі ў ту ж вограптку, у якой ён быў 10 і 11 красавіка, і папрасілі праісці па тых маршрутах. Яго дзеянні фіксаваліся на камеру, пасля відза з Канавалавым 10 і 11 красавіка, а таксама кадры следчых дзеянняў былі адпраўлены для экспертызы ў Федэральную службу бяспекі ў Москву. Расійскія эксперты ўстановілі, што на кадрах ад 11 красавіка чалавек, які зкладае бомбу на станцыі метро «Кастрычніцкая», апрануты гэтак жа, як і Канавалаў падчас правядзення следчых дзеянняў. Парктрэтнае падабенства, па заключэнні расійскіх экспертаў, установіць не прадставілася магчымым.

Што тычыцца відэазапісу 10 красавіка, то эксперты адзначылі, што на кадрах метрапалітэна маецца партрэтнае падабенства з Канавалавым. У першым выпадку, калі ён ехаў у метро на здымную кватэру, падабенства нязначнае; у другім выпадку, калі ён ехаў выбіраць месца для закладкі выбуховай прылады, падабенства «сстрэднє».

Сведкі Дзмітрый Маскалёў (таксіст Віцебскай службы таксі 107) і Таціана Вусава (індывідуальны падрыймальнік з Віцебску) апазналі Дзмітрыя Канавалава. Ён звяртаўся па іх паслугі.

У пратаколе допыту, які адбываўся 27 мая, зафіксаваныя слова Канавалава, якія заявіў, што тэрактамі ён хацеў дамагчыся змены палітычнай улады. Цікава, што агучыць гэтыя паказанні настаяў пачырпелы Саакян. «Калі вы збіраліся змяніць палітычны лад, то як, вы думалі, адзялігіруе насельніцтва на тое, што вы зрабілі тэракт з ахвярамі?» — пыталаўся следчы ў Канавалава. Той адказаў: «Спадзяваўся, што мяне не знойдуць». Канавалаў падчас допыту падкрэсліў, што ён не быў сябрам палітычных партый і арганізацый, бо ведаў, што тады яго хутка вылічыць спецслужбы.

Суіцыдальныя намеры

Сведка Наталля Каралёва, аднагодка Дзмітрыя Канавалава і яго знаёмая ад 2006 года, расказала ў судзе, што Канавалаў выказваў

намеры суіцыду. Маўляў, аднойчы Канавалаў прапаноўваў ёй наглыцца пігулек і скончыць жыццё самагубствам, бо яго нікто не лобіць. Быў выпадак, калі Канавалаў пазваніў ёй і заявіў, што перарэзаў сабе вены, прасіў прыйсці і дапамагчы яму. Яна не пайшла. А на наступны дзень Канавалаў прыйшоў да яе з перавязанымі рукамі.

Каралёва расказала, што на пачатку восені 2008 года яны аблікоўвалі, што ва ўсіх мужчынаў Віцебску патрабуюць адбіткі пальцаў. Тады Канавалаў сказаў, што байща здаваць адбіткі, бо ён датычны да выбуху. Якіх канкремтна — не памятае.

Выпіць «за жалобу»

Сведка Яна Пачыцкая два дні правяла на кватэры з Канавалавым і Кавалёвым — з 10 па 12 красавіка. З Дзмітрыем Канавалавым Яна пазнаёмілася праз сацыяльную сетку «ВКонтакте» прыкладна за год да выбуху. Упершыню яна пабачыла Канавалава 10 красавіка. Пасля паходу ў краму за гарэлкай і закусюю пайшлі на здымную кватэру на вуліцы Каралія. Яна была з сяброўкай, якая хутка сышла. Яна заставалася на кватэры да іх затрымання супрацоўнікамі АМАПу.

Паводле слоў Пачыцкай, Кавалёў і Канавалаў увесе час пілі гарэлку, але 11 красавіка Канавалаў амаль не піў. 11 красавіка Яна чула, як Кавалёў і Канавалаў перашпталіся за шырмай. Сведка заявіла, што перад съехадам Канавалаў яна чула, як Кавалёў казаў яму: «Можа, ты ўёс ж не будзеў?» Канавалаў адказаў: «Пайду».

Калі па навінах паказалі рэпартаж пра выбух, Канавалаў рассміяўся, а калі Лукашэнка аўтавіў жалобу, Канавалаў прапанаваў выпіць за гэта. Увесе вечар 11 красавіка Дзмітрый Канавалаў быў у настроі. Калі ўначы 12 красавіка міліцыянты пазванілі ў дзвёры, Канавалаў пачаў кідацца па кухні з словамі: «Я папаўся», а потым зачыніўся ў прыбіральні, — перадае Радыё Свабода.

Пачыцкая расказала: калі іх прывезлі ў міліцыю, то там у калідоры яна пачула, што Канавалаву стала кепска, і яму выклікалі хуткую дапамогу.

Яна Пачыцкая заявіла, што пра падсудных нічога дрэннага

сказаць не можа. Кавалёў, паводле яе слоў, добрых хлопец, з ім ёсць пра што пагаварыць.

Свяякі загінулых просяць

На судзе сястра аднаго з загінулых Юлія Герасімава папрасіла, каб Канавалаву прысудзілі смяротнае пакаранне, а Кавалёву — пажыццёвае зняволенне.

Пашырпелая Інэса Крутая прасіла суд, каб разглядаў справу прыпынілі, пакуль не будзе вызвалены яе бацька і прадстаўнік у судзе Аляксандар Круты. Суд адхіліў хадайніцтва. Аляксандар Круты прадстаўляў інтэрэсы дачкі ў судзе, бо сама яна не ўстане пасяяна прысутнічаць на працэсе — пасля выбуху на станцыі метро «Кастрычніцкая» Інэса атрымала сур'ённую траўму галавы.

На працэсе Круты выступіў з хадайніцтвам перанесці разгляд справы, пакуль у Беларусі не будзе вырашанае пытанне пра скасаванне смяротнага пакарання, і не будзе створаны інстытут прысяжных. Вечарам 20 верасня Крутога затрымала міліцыя. Яго звінаўцілі ў хуліганстве. 22 верасня суддзя Вярхоўнага суда Федарцоў частково зачытаў пастанову пра затрыманне Крутога.

У дакументе сказана, што Аляксандар Круты «17 жніўня, знаходзячыся ў кабінцы адной з медустаноў Мінска, наўмысна здзеянсні хуліганскія дзеянні з асаблівым цынізмам і грэбаваннем да нормаў маралі». Гэта выявілася ў тым, што ён «выўліў змесціва двух слоікаў з мачой на галоўнага ўрача». На загад пракурора Аляксандар Круты быў накіраваны ў Рэспубліканскі наўукова-практычны цэнтр псіхічнага здароўя (Навінкі).

Закрыты суд

Тым часам у віцебскім абласным судзе ў закрытым рэжыме разгледаецца справа эксперта, які не правёў дактылоскопію Дзмітрыя Канавалава. Старшыня Віцебскага абласнога суда Мікалай Хамічонак заявіў, што «матэрыялы справы ўтрымліваюць звесткі пра дзяржаўную таямніцу, у сувязі з гэтым пры прызначэнні справы да вытворчасці было прынятае рашэнне аб правядзенні закрытага судовага пасяджэння». Прозвішча падсуднага эксперта таксама не паведамляецца. Вядома толькі, што ў дачыненні да аднаго з супрацоўнікаў органаў унутраных спраў УУС Віцебскага аблвыканкама было праведзена расследаванне паводле крымінальнага артыкула «Службовая нядбайнасць».

Следства выявіла, што 20 студзеня 2009 года ў гарадскім венкамаце эксперт не правёў дактылоскопію прызыўніка. Паверыўшы вуснай заяве Канавалава і не спраўдзіўши яе, выдаў даведку пра тое, што прывычнік праходзіў дактылоскопію раней і што ніяма неабходнасці рабіць яе паўторна. У выніку Канавалаў не быў правераны на датычнасць да выбуху ў Мінску 3 ліпеня 2008 года і не патрапіў пад увагу міліцыі.

▼ КАЛОНКА КАНСТАНЦІНА СКУРАТОВІЧА

ЗОЛАТА... ЗМОЛАТА

Узяўся за яйкі, прапала малако.

Гэты афарызм, які нарадзіўся напрыканцы 1998 года, калі дзякуючы дзяржаўнаму регуляванню з продажу пачалі па чарзе знікаць асноўныя харчовыя тавары, можна

лічыць універсальным вызначэннем эканамічнай палітыкі «вертыкалю» на ўсім працягу яе існавання.

Пачыналася з «адкручвання» коштам на «сацыяльна важныя» тавары, потым калгасам прапаноўвалася штурмаваць банкі (ідзіце і вазьміце ў іх гроши, хай толькі паспрабуюць не даць), потым быў задушаны фондавы рынок, потым прэзідэнт пачаў «раздаваць» тая ж калгасы так званым «эфектыўным уласнікам»...

Усяго і не пералічышь. І што не мера, то звышардынарная. Калі перагартаць спіс хібаў эканамічнай палітыкі, які ёсць у кожным падручніку, то не знойдзеш такога, які б не ўтварыла «вертыкал».

Возьмем улюблёнае для афіцыйнай прафаганды пытанне сацыяльных стандарту і гарантый. Яно на самай справе актуальнае не толькі ў Беларусі, а ў кожнай цывілізаванай (нават не вельмі) краіне. Прыкладам, напачатку 90-х гадоў у краінах Балтіі ўзгоднены з прафсаюзамі і працаадаўцамі і зацверджаны дзяржавай памер мінімальнай аплаты працы складаў каля 100 долараў штомесец, такому ж узроўню адпавядаў памер дапамогі па беспрацоўку, мінімальная пенсія.

Па тым часе гэтая «мінімалка» для краін, якія толькі распачалі рынковую трансфармацыю, была вельмі адчувальная. Але яе памер вызначаўся менавіта патрэбамі рынка. У прыватнасці, рынка працы. Працоўная сіла на самай справе рэч вельмі дарагая, бо яе вартасць вызначаецца коштам усіх неабходных для яе ўзнаўлення сродкаў.

Гандляр, той самы капіталіст, як вучылі ў школе, імкнецца зэканоміць выдаткі на яе эксплуатацыі. Каб гэта гэта не адбылося, усталёўваецца такі вось высокі мінімум. Сярод капіталістаў трапляюцца не толькі сквапыя, але і не надта ўмелыя. Яны не могуць так пастаўіць справу, каб атрымоўваць дасатковыя прыбылкі, плаціць падаткі і прыстойныя заробкі. А гэта значыць, што такія фірмы павінны збанкрутаваць, пазбаўляюцца правоў марнаваць эканамічныя даброты, сярод якіх працоўная сіла займае цэнтральнае месца і па важнасці, і па вартасці.

Так праводзілася сацыяльна-еканамічная селекцыя, у выніку якой у эканоміцы заставаліся толькі эфектыўныя бізнесоўцы, а менавіта тая, хто мог арганізаваць рацыянальную і эфектыўную эксплуатацыю працоўнай сілы. Плаціць за працу ў адпаведнасці з агульнімі стандартамі годнага жыцця, з аднаго боку, і стымуляваць працоўных лепш працаўваць на сябе, на фірму, на краіну праз падвышэнне заробкі і індывідуальных заахвочванняў.

Зразумела, гэты працэс меў асаблівасці, бо вызначаўся сацыяльна-еканамічнай спецыфікай, у краінах Балтії, Польшчы, Чэхіі, Славакіі, Вугоршчыне. Называю краіны, якія па розных параметрах маюць падабенства да Беларусі. На жаль, у нас ўсё рабілася не так. Калі, прыкладам, у Літве, імківа і радыкальна трансфармавалася сельская гаспадарка, у нас зноў «на ўшы» падымалі калгасы, «гэтыя буйнатаварныя гаспадаркі новага тыпу».

У такіх пастаноўцаў пытання было вельмі шмат прафагандысцкай траскатні і вельмі мала эканамічнага сэнсу. Бо пры дзяленні вартасці, створанай шараговым калгасамі таварнай прадукцыі на колькасць калгаснікі, прадукцыйнасць працы аказвалася прыкладна такай жа, як у сям'і сельскіх пенсіянераў. Хоць радыўся, хоць плач ад распачы.

Зразумела, такі падыход у вялікай ступені вызначаўся электаральнымі патрэбамі ўлады, па забяспеччаваць адносна таны подкуп выбарцаў. Формула простая: мы вам калгас, а вы нам — галасы на выбарах. Прынамсі, да самага канца 90-х гадоў заробкі калгаснікамі, вельмі невялікі ў парайонні з сярэднімі, выплачвалі з велізарнымі затрымкамі. Магчыма, што яны больші ён зараблялі, але палітыкі нічога не рабілі, каб яны на самай справе зараблялі больші. Праз падвышэнне прадукцыйнасці. Эфектыўнасць, якую згадвалі на кожнай нарадзе, разгледзялася як пажаданы, але пабочны эффект. Галоўнае было захаваць стабільнасць і ўладу. Адсюль усе гэтыя «даждынкі» і ўхвалы «рукам, што пахнучь хлебам». І нейкай міфічнай даяркай, якая «получае 1000 доллароў», пра якую распавялі расійскім журналістам Лукашэнка колыкі год таму.

Такім чынам, эканомікай, якая змушае вызначаць памеры заробкі ўзаемнасцю вытворчасці, тут і не пахла. Галіна, на якую дзяржава ахвяравала велізарную сродку, працаўала з адмоўнай рэнтабельнасцю. З гэтай нагоды яе запазычаны, па савецкай завядзені, прости спісваліся. У выніку ўжо не расце нават валавы аўтамобиль вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі. Як паказалі апошнія падзеі на харчовым рынке, нават пасля маштабнага падвышэння спажывецкіх коштаваў,

ГРАМАДСТВА

6

НЕФАРМАЛЫ

ЗАЛАТЫ ЎЗРОСТ – ЧАС ДЛЯ АДУКАЦЫІ

Вольга ХВОІН

Нефармальная адукацыя пакуль не знайшла даверу ў дзяржаўных інстытуцыях. Прадстаўнікі ж грамадзянскай супольнасці менавіта з ёй звязаюць вялікія надзеі на выхаванне грамадзян сваёй краіны з шырокімі поглядамі і жаданнем пераменаў у арганізацыі жыццёвага ладу. Асабліва цікавымі і новымі для Беларусі выглядаюць адукацыйныя праграмы для людзей «залатага веку», то бок для тых, хто падышоў ці ўжо перакрочыў мяжу пенсійнага ўзросту.

Пачнём з того, што, паводле вынікаў даследавання, агучаных Наталляй Рабавай падчас круглага стала «Нефармальная адукацыя ў рэгіёнах Беларусі: патрэбы, досвед, інавацыі», што ладзіўся ў межах Тыдня нефармальной адукацыі, нават у сталіцы дасведчанасць насленіцтва наконт наяўнасці паслуг нефармальной адукацыі нізкая. Больш за палову аптытаных рэспандэнтаў адказалі, што ніколі не прымалі ўздел у адукацыйных мерапрыемствах камерцыйных і некамерцыйных арганізацый. На пытанне «Калі не прымалі ўзделу, то чаму?» гэтая катэгорыя аптытаных часцей за ўсё выбірала варыянт адказу: «Не ведаю пра такія магчымасці».

Наибольшую цікаўнасць выклікаюць адукацыйныя паслугі, звязаныя з прафесійнай дзейнасцю і падвышэннем кваліфікацыі. Аднак, нягледзячы на тое, што спажыўцы праяўляюць відавочна

функциянальнае стаўленне да адукацыйных праграм, разглядаючы іх як сродак падвышэння кваліфікацыі і ўласнай канкурэнтаздольнасці на рынку працы, досьць вялікі працент рэспандэнтаў праяўляе цікавасць да мерапрыемстваў грамадзянской адукацыі.

Варта патлумачыць, што нефармальная адукацыя — гэта не толькі курсы цырульнікаў, але і гурткі па інтарэсах, школы пэўнай прафесійнай скіраванасці, праграмы для пажыхлых людзей. У Беларусі гродзенцы ў нефармальной адукацыі бадай што ў ліку лепшых. У вузкіх колах добра вядомыя гродзенскія ГА Цэнтр «Трэці сектар», Школа маладога журналіста.

Два гады таму там жа распачаўся праект «Універсітэт залатага веку». Гэтая праграма скіраваная на актыўных жыхароў Гродна сталага века. Уздел у ёй могуць браць актыўныя сталія людзі ў пенсійным ці перадпенсійным узросце. «Універсітэт залатага веку» — гэта цікавыя сустэрчы з цікавымі людзьмі, магчымасць навучыцца таму, на што раней не хапала часу, развівацца інтэлектуальна, фізічна і духоўна, быць

Нефармальная адукацыя — гэта не толькі курсы цырульнікаў, але і гурткі па інтарэсах, школы пэўнай прафесійнай скіраванасці, праграмы для пажыхлых людзей

карыснымі іншым людзям! — так пазыцыянуюць гэту ініцыятыву яе арганізаторы.

Да слова, першы ўніверсітэт для сталых людзей пачаў працаваць у 1973 годзе ў Тулузе (Францыя). У 1975 годзе Універсітэт трэцяга века пачаў дзейнічаць у Варшаве. Ва Вроцлаве (Польшча) сёння дзейнічае сем Універсітэтаў трэцяга века. У апошнія 10 гадоў такога кшталту ўніверсі-

тэты актыўна пачалі стварацца ў Расіі, Украіне.

Старшыня ГА Цэнтр «Трэці сектар» Вітаўт Руднік гаворыць, што да ідзі арганізація такі ўніверсітэт яго стваральнікі падступаліся доўга. «Мы трох гады кантактавалі з польскімі спецыялістамі, каб зразумець, ці можам стварыць арганізацыю, якая не будзе толькі гуртком па інтарэсах. Стварэнне нашага праекту пачалі пры падтрымцы вроцлаўскага Універсітэту трэцяга ўзросту, — распавядае Вітаўт Руднік. — Мы будзем стымулюваць і стымулюем

Вітаўт Руднік распавядае, што цягам двух гадоў праз іх універсітэт праішлі больш за сто слухачоў: «Цяпер проста няма адбою.

Пажыхлыя людзі сталі істотным сегментам для атрымання адукацыйных паслуг. У нашых планах стварыць цэнтр дадатковай адукацыі для дарослых, што стала б пляцоўка для розных адукацыйных праграм. Але ў Гродна цяпер вялікія проблемы нават з плошчаю, дзе проста можна быць сабрацца. У нас было чатыры спробы зарэгістрацца Цэнтр нефармальной адукацыі дарослых, але заўжды былі адмовы ва ўзгадненні назвы, хая якія толькі варыяты ні прапаноўвалі...»

Дэмітрый Карпіевіч (Асацыяцыя дадатковай адукацыі і асветы) гаворыць, што ў рэгіёнах Беларусі пропанавы нефармальную адукацыю выглядаюць больш сціпла ў параўнанні з Мінскам. «У цэлым сітуацыя з развіццём адукацыі выглядае сумна, ёсьць дыбаланс праграм для развіцця дарослых у рэгіёнах. Хаця за апошнія год-два сітуацыя і ў гэтай сферы пачала кардынальна змяняцца. Аднак усё яшчэ не хапае інтытуцыйных праграм на мясцовых узроўнях», — зазначае Карпіевіч.

Прадстаўніца асацыяцыі адукацыі дарослых Літвы Даля Цымбалюк кажа, што ў іх таксама ёсьць аналагічныя праблемы. «Не хапае інтытуцый у рэгіёнах. Большаясць арганізацый, якія непасрэдна займаюцца нефармальной адукацыяй, сканцэнтраваныя ў Вільнюсе. Але ёсьць пазытыўнае — у нас маюцца заканадаўчыя асновы нефармальной адукацыі. Хаця яна ўсё яшчэ не ўспрымаецца сур'ёзна. Гэта тычыцца і стаўлення да нефармальной адукацыі, і прызнання сертыфікату, выдадзеных установамі, што працујуць у гэтай сферы», — гаворыць Даля Цымбалюк.

Дырэктар Кобрынскага тэрыторыяльнага цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Таццяна Бойка распавядае, што ў іх ёсьць праграмы для пажыхлых людзей, і яны запатрабаваныя, бо асабліва ў сельскай мясцовасці колькасць асабоў сталага ўзросту надзвычай высокая — прыкладна кожны трэці чалавек ці ў перадпенсійным, ці ў пенсійным узросце.

«Працују чы з пажыхлымі людзьмі, я зразумела, што быўляя падыходы цяпер састарэлі, — дзеліцца досведам Таццяна Бойка. — На першы план выходзяць паслугі, якія дазваляюць актыўизацца людзей. Ад пачатку я сама сумнівалася, ці гатовыя пажыхлыя людзі ўдзельнічаць у адукацыйных праграмах. Але практика паказала, што і ў райцэнтрах, і ў вёсках ёсьць патрэба ў такай адукацыі. Першыя адукацыйныя курсы мы пачыналі з камп'ютарнай граматнасці, другі і трэці наборы праводзялі ўжо на платнай аснове, але па даступных коштах. І гэта ніяк не паўплывала на зацікаўленасць у іх. Матывація ў людзей паважанага веку для свайго развіцця — імкненне не адставаць ад моладзі, пашырыйць кола зносінаў».

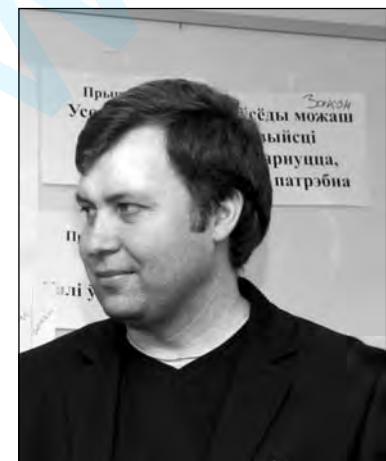
КАМЕНТАР

ЗАКРЫТАЯ СІСТЕМА НЕ МОЖА ВЫХАВАЦЬ АДКРЫТАГА ЧАЛАВЕКА

Амаль за пятнаццаць гадоў працы гродзенскага ГА «Трэці сектар» заслужыла пазітыўны імідж. Старшыня аб'яднання Вітаўт Руднік перакананы, што грамадзянская адукацыя, асабліва ў цяперашніх рэаліях, патрабуе грамадзянскай мужнасці. Але ў выніку яна і дае чалавеку штуршок да разумення, што застой у жыцці не ёсьць добраў прыкметай. І, адпаведна, дапамагае упłyваць на свой лёс.

— У сферы грамадскай адукацыі вы працуеце ад 1997 года. Як за гэты час змяніліся ўмовы для рэалізацыі падобных праграм?

— На мой погляд, умовы змяніліся ў горшы бок. Найперш з прававога пункту, бо істотна больш жорсткімі сталі прававыя патрабаванні, рознага кшталту перарэгістрацыі праства выкасілі мноства грамадскіх арганізацый,

у тым ліку і тых, якія займаюцца адукацыйнымі праграмамі. Людзі, якія зараз прыходзяць да нас у адукацыйныя праграмы, значна больш сацыяльна дэзырентаваныя, чым гэта было ў 1990-я гады. Но, як ні круці, а тады было больш альтэрнатыўных крыйніц інфармацыі. Цяпер асабліва маладыя людзі прыходзяць з настолькі вузкім разуменнем свету, што треба аддаць ладны кавалак часу, каб паказаць ім, што свет можа быць іншы. Гэта

ўскладніе і навучальныя праграмы. Лепш сітуацыя стала ў тым плане, што з'явіўся інтэрнэт, дзе многа адкрытай інфармацыі, свет цяпер таксама не закрыты, ёсьць больш магчымасця для падарожжаў, абмену досведам. Закрытая сістэма не можа выхаваць адкрытага чалавека.

— **Дадатковая адукацыя — гэта як пэўная раскоша. Ці патрэбна яна звычайнім беларусам?**

— Звычайнім беларусам гэта не патрэбна. Наша шчасце ў тым, што мы працуем з незвычайнімі беларусамі, якія хаяць б маюць жаданне падніцца з крэсла і паспрабаваць. Тыя, хто прыходзяць да нас, шукаюць новых магчымасцяў рэалізаваць сябе. І не істотна, якога яны ўзросту. Мы нікому не гарантуем, што ён стане зоркай, бо гэта ад яго залежыць. Але даём шанец. Развівацца, мець новыя магчымасці для контактут з бліzkімі — гэта звычайні для нармальнага чалавека речы. Дзяржава забяспечвае мінімум — хлеб і відовішчы. І многіх гэта задавальняе. Але

я думаю, што гэта тычыцца не толькі беларусаў, але і шараговых абывацеляў іншых краін. Да нас прыходзяць таксама не закрытыя людзі: выпускнікі ВНУ, якія не знайшли сябе ў атрыманай спецыяльнасці, школьнікі, асобы сталага ўзросту — калі не знайшли сябе цягам жыцця, або адчуваюць патрэбу працягваць контакты пасля выхаду на пенсію.

— **Вы гаварылі, што нават пляцоўкі, каб сабрацца, у людзей няма, ёсьць цяжкасці ўзогуле з арганізацыяй падобных праграм, чаму так?**

— Дзяржава хоча захаваць статус-кво. Але разумее, што ў грамадстве дастаткова людзей, якія хочуць пераменаў. А перамены адбываюцца, калі ёсьць дзве простыя речы: інфармацыя і адукацыя. І той, хто не хоча пераменаў, разумее, што гэта трэба забраць. Но ў адваротным выпадку яны становяцца зброяй людзей.

— **Часта гавораць, што трэба падцягваць беларускую адукацыю да ўрэгейскіх стандарттаў. Але некаторыя заяўляюць: навошта ўвогуле**

нам імкнуща да нейкіх стандарттаў...

— Для нас важныя не столькі стандарты, колькі каштоўнасці, якія ляжаць у падмурку адукацыйнага пракэсу. Калі гаворым пра працу са сталымі людзьмі, то мусім разумець, што ёсьць даўно прынятая ў Еўропе Хартыя правоў сталых людзей. І калі ты хочаш працаваць з такім асабамі, то мусіш пашанаваць усе іх праваў, якія і сам маеш. Но некаторыя структуры працујуць па прынцыпу: пакуль пажыхлы чалавек робіць ляльку, ён правільны. Як толькі захадзеў сустэрцца з палітыкам — стаў няправільным пенсіянерам, і займаща з такім не трэба. Але мусіць быць узгодненія і прынятые каштоўнасці, агульныя прынцыпы працы з людзьмі. Для нас важныя два аспекты: пашана да правоў чалавека незалежна ад яго ўзросту і статусу, беларускія нацыянальныя каштоўнасці. Не значыць, што мы навязвам беларускую мову і культуру, але ва ўсіх сваіх дзеяннях імкнёмся папулярызаваць гэта.

5 КАСТРЫЧНІКА, СЕРАДА

1
06.00, 07.10, 08.15 Добрай раніцы, Беларусь!
07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 15.00, 19.00, 23.30 Навіны.
07.05, 08.05 «Зона Х». Дарожныя навіны.
07.30, 11.50 Дзяловое жыццё.
08.35 «Сфера інтарэсаў».

09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «На нажах» (Расія).
11.00 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).
12.10 Прывіднікі блявік «Бег ад смерці».
13.50 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).

14.45 Відэафільм АТН «Над Ушачамі восень пльве..» цыклу «Зямля беларуская».
15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.

15.35 Мультсерыял «Іван і Мітрафан».
15.50 Цыкл дакументальных фільмаў «Энцыклапедыя атама» (Расія). Частка 2-я.
16.20 Дак. фільм «Гісторыя адной зайдрасці» (Азербайджан). 1-я частка.
16.55 Серыял «На нажах» (Расія).
17.55 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).
18.50 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.30 Замельнае пытанне.
19.55 Камедыйная меладрама «Маргоша».
21.00 «Панарама». Інфармацыйны канал.
21.45 Псіхалагічны дэтэктыў «След» (ЗША).
23.40 Дзень спорту.
23.55 Дакumentальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).

H
06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.10 Нашы навіны.
06.10 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.10 «Жыць здорава!».
10.20 «Зразумець. Прабачыць».
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Закінуты свет». Шматсер. фільм.
12.00 «На безназоўнай вышыні». Шматсерыны фільм.
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Хачу ведаць».
13.40 «Кантрольны закуп».
14.10 «Модны прысуд».

15.10 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыны фільм.
16.10 Навіны спорту.
16.15 Прэм'ера. «Участковы дэтэктыў».
16.55 «Давай пажэнімся!».
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Шчаслівый разам». Шматсер. фільм.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Новая камедыя «Трохі не ў сабе».
22.15 «Атлантыда». Шматсерыны фільм.
23.15 Асяроддзе пасялення.
00.15 «След».
01.45 Начальная навіны.

ТВ
06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30
«24 гадзіны».

06.10 «Мінічына».
06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Лягушкі».
08.50 Фільм «13». ЗША, 2010 г.
10.40 «Прагнасцы».
11.40 «Званая вячэр».
12.35 «Агонь какання». Серыял.
13.50 «Турысты». Гумарыстычны серыял.
14.40 «Падкідны». Серыял. Закл. серыя.
15.35 «Ніна». Серыял.
16.50 «Новыя падарожжы дылетанта».
17.20 «Мінічына».
17.30 «Званая вячэр».
18.30 «Агонь какання». Серыял.
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 Фільм «Хелен». ЗША - Германія - Канада - Вялікабрытанія, 2009 г.
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Мінск і мінчане».
23.35 «Дабро пажаліца».
23.55 «Хірамант». Серыял.
00.50 «Жорсткі бізнес». Серыял. Закл. серыя.

aq
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.

08.05 Серыял «Ты маё жыццё».
09.05 Моладзеўы серыял «Барвіха» (Расія).
10.05 Альбарутэнія.
10.40 Канцэрт «Eagles. Farewell 1 Tour».
12.30 Рэальны свет.
13.00 «Халі-гілі». Скетч-шоў.
13.30 Спорт-кард.
13.55 «Пакуль мы жывяя...». 1-я серыя.
15.05 Гардзіна суду. Справы сямейныя.
16.10 Медычныя таемніцы.
16.45 Іранічны дэтэктыў «Цень самурая» («беларусьфільм»). 3-я серыя.
18.00 Серыял «Ты маё жыццё».
19.00 Моладзеўы серыял «Барвіха» (Расія).
19.55 «Беларуская часіна».
21.00 Кальханка.
21.15 Тэлебарометр.
21.20 «Спортлато 5 з 36».
21.25 КЕНО.
21.30 Канцэрт «Eagles. Farewell 1 Tour».

23.15 Іранічны дэтэктыў «Цень самурая» («беларусьфільм»). 3-я серыя.
00.10 Рэальны свет.

РОССІЯ
07.00 «Раніца Расіі».
10.05 Тэлесерыял «Маршрут літасці».
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00, 21.35 Тэлесерыял «Заўсёды кажы «заўсёды» - 6».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «З новай хатай!». Ток-шоў.
16.20 «Кулагін і партнёры».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.35 Весткі. Дзяляжурная частка.
17.50 Тэлесерыял «Сёстры па крыўі».
18.50 «Ефрасіння. Працяг» . Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.30 «Прамы эфір».
23.25 Тэлесерыял «Дурнаватая».
00.15 Навіны - Беларусь.
00.25 Вялікія святочныя канцэрты. Трансляцыя з Гродзенга.

НТВ
06.00 Інфармацыйны канал «НТВ раніцай».

08.35 «Дачны адказ».
09.35 «Агяд. Надзвычайнае здарэнне».
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.15 Сёння.
10.20 «Развод па-руську».
11.10 «Да суду».
12.05 «Суд прысяжных».
13.25 Серыял «Асноўная версія».
15.10 «Справа густу».
15.35 «Агяд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 «Пракурорская праверка».
17.40 «Гаворым і паказваем». Ток-шоў.
18.35 «Агяд. Надзвычайнае здарэнне».
19.35 Серыял «Марскія д'яблы».
21.25 Серыял «Глушац». Вяртанне».
23.40 «Увага: вышук».
00.15 Серыял «Сталіца граху».
00.55 Серыял «Школа».

09.00 «Тры шалёныя нулі», серыял: 2 серыя.

09.25 На колах.
09.55 Рэпартэр.
10.20 Асабістыя капітал.
10.40 Госць «Белсату».
10.55 Гісторыя пад знакам Пагоні.
11.05 Беларусы ў Польшчы.
11.25 «Гнядзо», серыял: 2 серыя.
12.15 «Арол», серыял: 10 серыя.
13.15 На колах.
13.45 «Тры шалёныя нулі», серыял, 1999 г., Польшча: 2 серыя.
14.10 Эксперт.
14.35 Асабістыя капітал.
14.55 Два на два (тэледыскусія).
15.20 Госць «Белсату».
15.35 Гісторыя пад знакам Пагоні.
15.50 Беларусы ў Польшчы.
16.05 Макрафон: «Права быць свабодным» (канцэрт алітэрнатыўнай музыкі Луц-2007): выступ гурта «Індыга».
16.30 Рэпартэр.

17.00 «Ажыятараж вакол Басі», серыял: 2 серыя.
17.25 Макрафон: XIV Фестываль песьеннай пазі і аўтарскай песні «Бардаўская во́сень-2007»: выступ Лявона Вольскага: ч. 2.

18.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
18.05 «Прыстань», дэтэктыўны серыял: 1 серыя.

18.45 «Выбар Сяннікава», рэпартаж, 2011 г., Беларусь.

19.10 Асабістыя капітал.
19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
19.40 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).

19.50 Кальханка для самых маленьких.
20.00 Праект «Будучыня» (навукова-папулярныя тэлесасопісі канала «Німецкая хвала»).

20.25 Навігатар (інфармацыйна-публіцыстычныя тэлесасопісі).

20.40 Госць «Белсату».
21.10 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
21.25 Маю права.

21.40 «Прыгоды пана Міхала», тэлесерыял: 9 серыя.

22.10 Два на два (тэледыскусія).
22.35 Аб'ектыў.

23.00 Гарачы каментар.

БЕЛСАТ

07.00 Аб'ектыў.

07.25 Гарачы каментар.

07.35 «Арол», серыял: 10 серыя.

08.35 Два на два (тэледыскусія).

09.00 «Прыстань», дэтэктыўны серыял:

1 серыя.

09.45 «Ажыятараж вакол Басі», серыял:

2 серыя.

09.50 «Час Чкоў Энълья», дак. фільм, 1998 г., Беларусь.

10.45 Госць «Белсату».

11.05 Маю права.

11.20 Навігатар.

11.35 Эксперт.

12.00 «Прыгоды пана Міхала», тэлесерыял:

9 серыя.

12.30 «Прыстань», дэтэктыўны серыял:

1 серыя.

13.15 Праект «Будучыня».

13.40 Маю права.

13.55 «Ажыятараж вакол Басі», серыял:

2 серыя.

14.25 Эксперт (інфармацыйна-аналітычная праграма).

14.50 «Час Чкоў Энълья», дак. фільм, 1998 г., Беларусь.

15.55 Навігатар.

16.10 Беларусы ў Польшчы.

16.30 Мойнік (лінгвістычная праграма).

16.40 Маю права.

17.00 «Сонечная дзіда», серыял: 6 серыя.

17.25 Вагон (сатырычна-забаўляльная праграма).

17.30 Басанож па свеце.

18.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

18.05 Госць «Белсату».

18.20 «Акварыум», серыял: 3 серыя.

19.10 Мойнік (лінгвістычная праграма).

19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

19.40 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).

19.50 Кальханка для самых маленьких.

20.00 «Еўромах» (тэлесасопіс канала «Німецкая хвала»).

20.30 Эксперт.

21.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

21.25 Рэпартэр.

21.50 Незвычайнае жыццё звычайных людзей: «Рэн», дак. фільм, 2009 г., Чэхія.

22.50 «Новенькая», дэтэктыўны серыял: 2 серыя.

23.35 Аб'ектыў.

00.00 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).

aq
06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.10 Нашы навіны.
06.10 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.10 «Жыць здорава!».
10.20 «Зразумець. Прабачыць».
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Закінуты свет». Шматсер. фільм.
12.00 «На безназоўнай вышыні». Шматсерыны фільм.
13.0

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №9 (61)
(верасень)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС	
«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё верасня	c. 2.
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Сяргея ЗАКОННІКАВА	c. 3.
«ПАДЗЕІ»: Беларускія літаратары на кніжным форуме У Гётэборгу	c. 4–5.
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Уладзіміра АРЛОВА	c. 6.
«ЮБІЛЕЙ»: Аляксандар ТАМКОВІЧ пра Ніла ГЛІЕВІЧА	c. 7.
«ЭСЭ»: занатоўкі рэзумуаў, згадак, заўгаў да прачытанага ад Ніла ГЛІЕВІЧА	c. 8–9.
«ПАЗІЯ»: вершы Сержкука СЫСА	c. 10.
«ПРОЗА»: апавед «Няспыннае маўленне» Сяргея КАЛЕНДЫ	c. 11.
«ЗАПІСЫ»: з «Начных нататак і фасцэй» Уладзіміра СЛУЧЫКАВА	c. 12.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: Ліна КАСТЭНКА пра юбілей незалежнасці	c. 13.
«КРЫТЫКА»: пра апошнія кнігі Івана ЛАГІНОВІЧА і Аляксандра СТАНЮТЫ	c. 14.
«НТЭРВ'Ю»: малады празаік Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА	c. 15.
«СВЕТ»: агляд літаратурных падзеяў замежжа	c. 16.

► РОЗГАЛАС

СЦЯГ НА ПЛОШЧЫ СВАБОДЫ

Уладзімір СЛУЧЫКАЎ

Наш парк

Велешаноўны старшыня Беларускага фонда культуры Уладзімір Аляксандравіч Гілেп выказаў быў ініцыятыву перайменаваць сталічны парк імя Максіма Горкага ў парк Сымона-музыкі. Хапелася б крыху паразважаць з гэтае нагоды.

Некалькі гадоў выхоўваўся я ў дзіцячым садку № 32 Беларускай чыгункі, а цяпер, так уж надарылася, маё месца працы — у тым са́мым доме на вуліцы Фрунзе, што парку імя Максіма Горкага.

Як і тысячам мінчукоў, стаўся гэты парк адным з улюблёных месцаў адпачынку, а бывала, і натхнення. Але назва ягоная бянтэжыла даўно. Мабыць, ва ўсім былым Саюзе дзіцячыя паркі чамусыці наслід імя «прапетарска́га», але не скажаць каб дзіцячага пісьменніка. Ён што, больш за іншых літаратараў любіў паркі? Або штосьці істотнае зрабіў ён для росквіту нашага парка?! Куды больш лагічна было б называць парк у гонар братоў Грым, Ханса Крысціана Андерсена, Льюіса Кэрала або Шарля Перо.

А нашаму парку абсолютна правільна было б надаць імя аўтара кнігі «Другое чытанне для дзетак беларусаў», якая ў многім вызначыла змест і накірунак беларускай дзіцячай літаратуры. Гэта дало б мажлівасць яшчэ раз уганараваць слыннае імя Якуба Коласа, які з 1927 года меў дом на тэрыторыі цяперашняга парка паўтара дзесяцігодзі, ажно да трагічнага 1941-га. Наш класік, зразумела, не толькі жыў там, але і задумваў, пісаў свае несмяртныя творы. Дзякаваць Богу, у якасці напамінку пра гэта на будынку дырэкцыі парка гадоў пяць вісіць адліты ў метале памятны знак.

Думaeцца, што вельмі сімвалічна было б, каб на абодвух берагах Свіслачы, на два бакі ад праспекта Францыска Скарыны мясціліся сквер і парк з імёнамі нашых класікаў, гэтаксама як у нашае літаратуры стаяць поруч Янка Купала і Якуб Колас. Акрамя таго, і беларускі Дом літаратара стаў бы «прывязаны» да парка з айчынным літаратурным імем.

А вось «парк імя Сымона-музыкі» гучыць і ўспрымаецца куды горш.

Па-першое, далёка не кожны з бацькоў здолеет расказаць дзіцяці пра героя Коласавай паэмы. Па-другое, непазбежны будуть памылкі, як мінімум, у вымаўленні. Сам быў сведкам таго, як

Фота аўтара

у самалёце хлапчук-школьнік двойчы схібіў у націсках, калі, трymаючы папяровы пакуначак, спытаўся ў сваёй маці: «А што такое «Цукáр-пясок»?

А са скульптурнай выявай Максіма Горкага нічога не трэба рабіць — хай сабе сядзіць Аляксей Максімавіч. Хопіць у парку месца і яму, і Констанціну Цыялкоўскому. Хаця пры планетарыі больш цешыла б мяне выява нашага выдатнага мастака і мысляра, аўтара трактата «Нябесныя бегі» Язэпа Драздовіча або сусветнавядомага вучонага ў галіне астранаўтыкі Барыса Кіта.

А з цягам часу скульптары з архітэктарамі знайшлі б месца і на выдатны помнік народнаму паэту Беларусі пад шатамі сосен, якія яшчэ памятаюць песняра.

Свабода і дэмакратыя

Фотавыставу пад такой назвой венгерскай амбасадзе забаранілі правесці ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, бо прысвячалася яна 53-й гадавіне рэвалюцыі 1956 года, а таксама Дню аўгустынскія Венгерская рэспублікі ў 1989 годзе.

Больш за тое, рабіліся і актыўныя спробы сарваць таксама афіцыйныя прыём, на які ўжо быў

разасланыя запрашэнні больш як дзвюмстам асобам. За восем дзён да пачатку мерапрыемстваў, нягледзячы на папярэднюю дамоўленасці, намесніца дырэктара «дыяманта» па наўкувай работе і сувязях з грамадскасцю распавядала Надзвычайнаму і Паўночнаму паслу Венгерскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Феранцу Контру пра дажджы, што нібыта залілі галерэю канферэнц-залаў, і што сцены заняты іншай экспазіцыяй. Давялося амбасадару ўладкаваць ситуацыю з дапамogaю міністрафу культуры і замежных спраў!

Насамрэч падлога аказалася сухою, а на сценах віселі здымкі, якія нельга было назваць ані дакументальнымі, ані мастацкімі! Але рэха дыпламатычнага скандалу пралунала і напачатку прыёма — пасля прывітальнага слова спадара амбасадара да мікрофона так і не выйшаў аніводзін прадстаўнік з беларускага Міністэрства замежных спраў!

А фотавыставу, якая, дарэчы, прайшла ў Расіі і ва Украіне і якой забарона зрабіла шыкоўную рэклamu, гасцям у пэўнай ступені кампенсаваў каталог «Свабода і дэмакратыя. Венгрыя ад падзення жалезнай заслоны да далучэння да Шэнгенскай зоне».

Мабыць, не пад густ цяперашнім ідэолагам фотадакументы з калонамі савецкіх танкаў у цэнтры Будапешта ці з залпамі па мірных дэмантрантах каля Парламента. Мабыць, не даспадобы ім абзац «Падчас другой сусветнай вайны Венгрыя была акупаваная Савецкай арміяй. Гэта акалічнасць амаль на пяць дзесяцігоддзяў вызначыла лёс Венгры: камуністычнае партыя ўсталявала таталітарную дыктатуру сталінскага тыпу. Гэты перыяд быў ахарнтырызованы безумоўным служэннем інтэрсам Савецкага Саюза, культам асобы генеральнага сакратара партыі Маціаша Рокаша, інсіяніраванымі судовымі працэсамі, фарсіраванымі развіццём індустрыі, давядзеннем сялян да галечы, нявечаннем культуры і пераследам царквы».

А можа, не пад нораў сёняшнім інзірам такі радкі: «Рэвалюцыя 1956 года пачалася з дэмантрацыі будапешцкіх студэнтаў 23 кастрычніка, а потым ахапіла ўсю краіну. Кіраўнік Венгерскай Сацыялістычнай Рабочай Партыі Янаш Кадар з дапамогай савецкай арміі задушыў рэвалюцыю, аднавіў дыктатуру і распачаў жорсткія рэпресіі. Больш за 300 чалавек быў пакараны смерцю, а ў тым ліку і прэмьер-міністр рэвалюцыі Імрэ Надзь. 22 тысячи быў кінуты за краты і блізу 200 тысячаў венграў пакінулі краіну»?..

Адназначна вынікае, што нягледзячы на рытарычныя заляцінні з Еўразізам, на самой справе непатрэбныя сёняшнія беларускай уладзе ані свобода, ані дэмакратыя, ані іншыя еўрапейскія каштоўнасці. Яна іх прости панічна байцца!

Агульнацянальная і... дэтэрміновая

Каля вясімі гадзін раніцы пазваніў Валодзя Падгол, сказаў, што на конкурсе перамог мой варыянт тэкста дыктоўкі.

Гэта парадавала, бо Багушэвіч «Прадмова» да паэтычнага зборніка «Дудка беларускай» — тэкст высокамастацкі, пафасна-публіцыстычны і разам з тым лірычны, рымтічны, афарыстычны. Эмацыйныя нібыта казань і адначасна празрысты, даступныя, даходлівы.

Мабыць, нездарма, як прыйшла мне «Прадмова» ў голаў ў якасці агульнацянальной дыктоўкі, так і сталася пераможца.

Але крыху засмуцілі скарачэнні і адпактаваны іншых арганізатарав дыктоўкі. І калі першае прыняў з

разуменнем, дык знятых апошніх радкоў Багушэвічавага шэдэўра вельмі шкадаваў. Але жёсць і такое паняцце, як «палітычнае карэктнасць». Наўрадці ўпадабалі амбасадары суседніх краін такія слова нашага класіка: «Можа хто спытае: гдзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, гдзе наша мова жывець: яна ад Вільні да Мазыра, ад Віцебска за малым не да Чарнігава, где Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...».

Дарадца Надзвычайнага і Паўночнага Амбасадара Летувы спадар Дарыпос Віткаўскас і прэс-сакратарка пасольства Польшчы Моніка Садкоўская першыя прыйшли на сядзібу Таварыства беларускай мовы. Прыйшли пісаць дыктоўку датэрмінова, як і некаторыя іншыя дыпламаты, бо на 23 сакавіка, на Вялікі дзень, калі меркаваўся асноўны тур нашае дыктоўкі, планавалі ад'ехацца на радзіму.

Але ж перад самай дыктоўкай была наладжана і паэтычная імпрэза. Часовы павераны ў справах Славаччыны Любамір Рэгак прачытаў свой пераклад на беларускую (!) мову верша Паўла Орсага «Гvezdasla...». Гучала па-беларуску єўрапейская паэтычнае класіка — верши пра родную мову чыталі пасол Украіны Ігар Ліхавы, а таксама дыпламаты Дарыпос Віткаўскас і Моніка Садкоўская. А Часовы павераны ў справах Вялікабрытаніі Найджэл Гулд-Дэвіс дэкламаваў па-ангельску адзін з купалоўскіх санетаў.

Шкадавалі, што не змагла ўдзельнічаць у імпрэзе пасол ЗША Карэн Сцюарт, якая мерылася чытаць па-беларуску «Больш аб правах...!» Але пісаць замест яе на спецыяльна аддрукаваным бланку «Першая агульнацянальная дыктоўка па беларускай мове. 90 гадоў Беларускай Народнай Рэспубліцы» прыехаў першы сакратар амерыканскай амбасады Луіс Хрышак.

Пісаць пад бясконція штаўчкі і бліскайкі рэпарцёрскіх фотаапаратуў і пад аўтактыкамі кінакамер было нялёгка, але намеснік старшыні ТБМ Людміла Дзіцэвіч дыктувала хораша, і атмасфера ўсталявалася святочная, але і разніволеная — з экспромтамі, жартамі і прыбабунькамі. Часам гучалі воклічы: «Кіраўнік інфармацыйнага агенцтва БелПАН Алесь Ліпай, не падглядайце, не спісвайце ў кіраўніка аддзялення пасольства Швецыі Стэфана Эрыксана!» або «А галоўны рэдактар «Народнай волі» Іосіф Сярэдзіч друкую ў сваёй газете слова «Бог» з малой літары!».

Працяг на стар. 20 (12) ▶

► ДРУК

53-І НУМАР «ДЗЕЯСЛОВА»

**У летнім нумары літаратурна-
мастакага часопіса «Дзеяслou»
— новыя паэтычныя падборкі
ад Сяргея Законнікава, Віктара
Жыбуля, Ірыны Бельскай.**

Празаічную частку выдання склалі пачатак рамана Ігара Бабкова «Партрэт мастака, нябачны ў сутонні», навэлы Алеся Гузуна, а таксама «Бесты-арый майго савецкага дзяцінства» Людмілы Рублеўскай. Пераклад апавядання Графа дэ Лотрэ-мона «Песні Мольдарора» для часопіса ажыццявіў

Дэмітры Серабракоў, а вершы амерыканца Іллі Камінскага па-беларуску перастворыла Вальжына Морт.

Акрамя таго, у выданні змешчаныя гутаркі з сёлетнім юбілярам Генадзем Бураукіным і Дэмітрем Плаксам, адным з аўтараў літаратурно-музычнага праекту «Регашкоды і Націскі». Дарэчы, кружэлку праекту атрымае ў падарунак кожны чытач новага «Дзеяслова».

У рубрыцы «Крытыка» пра апошнюю книгу Сяргея Календы піша Марына Весялуха, Леанід Галубовіч дзеліцца ўражаннямі ад дэбютнага зборніка паэзіі Віталя Рыжкова.

Цалкам са зместам нумара можна пазнаёміцца на сایце выдання.

У аздабленні вокладкі скарыстаныя ілюстрацыі Алены Шлегель.

Ул. інф.

«ПЕРАШКОДЫ І НАЦІСКІ»

**Грамадская кампанія
«Будзьма беларусам!»
прэзентуе новы праект
— гукавую гульню
«Перашкоды і націскі»,
якая ўяўляе сабой творчае
спаборніцтва паміж
пісьменнікамі і музыкай.**

Чытае свае творы беларускі пісьменнік з Швецыі Дэмітры Плакс, за музыку і перашкоды адказвае лідар гурту «Drum Ecstasy» Філ Чымыр. Стылістичную прыналежнасць працы дагэтуль не змагаюць ні музычныя крытыкі, ні мастацтвазнаўцы.

У «Перашкодах і націсках» задавальненне з энергастратамі супала ў значайнай ступені, — пазначае Дэмітры Плакс, — але эта збольшага заслуга Філа, як музыкі, і Андрэя Жукава, гукаржыхысёра. Мая заслуга ў тым, што мне, мяркуючы па выніку, удалося «завесіці» іх на творчую працу.

Праект быў упершыню прадстаўлены публіцы падчас Дзён Швецыі ў Беларусі і на сایце кампаніі www.budzma.org. Цяпер жа даведацца, хто стаў пераможцам музычна-літаратурнага спаборніцтва — літаратар Плакс ці музыка Чымыр — і што атрымалася ў выніку, змогуць чытачы часопіса «Дзеяслou», чарговы нумар якога з'яўляўся ў продажах.

Асаблівую цэліну рэалізаваному праекту дадае, на думку аўтараў ідэі выдання, неабходнасць самастойна выразаць вокладку з адной са сторонак часопіса. У час, калі замест звычайных «saveas» ды «like» спажывец робіць хоць на крок болей да прадукту творчасці — гэта ўжо перамога.

Прэс-служба грамадской культурніцкай кампаніі
«Будзьма беларусам!»

ТРЭЦЯЯ КНІГА ПРА МУМІТРОЛЯЎ

**У выдавецтве Змітра Коласа выйшла
чарговая кніга фінскай пісьменніцы
Тувэ Янсан па-беларуску — «Каплюш
чарадзея» (пераклад Алеся
Башарымавай). Гэта самая вясёлая,
летняя і дзіцячая аповесць пра
жыхароў Мумідола.**

...Жудасная і чароўная знаходка Сніфа — чорны цыліндр Чарадзея — робіць лета ў Мумідоле неверагодна дзвіносным, захапляльным і небяспечным. То, што паляжыць нейкі час у цылінды, ператворыцца ў... ніколі нельга ведаць загадзя, у што! Хто ведае, чым зрабіліся яечныя шкарлупінкі, кінутыя на дно капелюша? У каго ператварыўся Мумітроль, які сківаўся пад капелюшом, і мурашыны леў, якога завабілі туды падманам?.. Пра гэта юны чытач зможа даведацца з кнігі — разам з тым, як правільна лавіць мамлюкоў, што можна знайсці на незаселеным востраве, чаму варта асцерагацца хаціфнатаў, чаго шукае халодная і страшная Морра, а чаго — самотны і няшчасны Чарадзеі...

Нагадаем, што Зміцер Колас ужо выдаў дзве муміаповесці: «Маленькія тролі і вялікая паводка» (пераклад Насты Лабады) і «Камета над далінай мумітровляў» (пераклад Алеся Башарымавай і Насты Лабады). Чытачы, што цярпіва (ци нецярпіва) чакалі працягу прыгодаў мумісам і яе сябrou, нарэшце змогуць радавацца і спяляць хвасты бантам. Кніга ў хуткім часе мусіць паступіць у продаж праз сетку кніжных крамаў «Белкнігі».

prajdzisvet.org

► АКЦЫІ

БЕЛАРУСКАЯ БІБЛІЯТЭКА БРАЦІСЛАВЫ

**Кіраўнік незалежнага Саюза
беларускіх пісьменнікаў
Алеся Пашкевіч звярнуўся
да літаратараў з заклікам
передаць свае кнігі для
беларускага аддзела
міжнароднай бібліятэкі
Славацкага ПЭН-цэнтра.**

Гісторыя гэтага аддзела пачалася ў сакавіку 2011 года, калі ў Браціславе праходзіла міжнародная канферэнцыя па глабальнай бяспечы. Тады ў межах канферэнцыі яе ўдзельнікі выйшлі ў пікет на алею славацкага паэта Гвядзаслава з партрэтамі беларускіх палітзняволеных. На мітынгу выступіў, у прыватнасці, міністр замежных спраў Славакіі Мікулаш Дзуринда.

Па межамі канферэнцыі адбылася прыватная сустрэча кіраўніка ПЭН-цэнтра Славакіі Густава Мурына з прадстаўніком беларускай дэлегацыі Уладзімірам Падголам. Славацкія літаратары папрасілі дапамогі ў стварэнні ў іхнія бібліятэцы беларускага аддзела. Праз месяц першую сотню кніжак беларускіх пісьменнікаў кіраўнік Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіч, сябры ради паэта Сяргей Законнікав і сябры ПЭН-цэнтра Уладзімір Падгол перадалі ў амбасаду Славакіі ў Мінску, а амбасадар Марыян Сэрватка пераслаў іх у Браціславу.

Амбасадар Славакіі ў Беларусі Марыян Сэрватка (справа) і старшыня ПЭН-цэнтра Славакіі Густаў Мурын

24 жніўня ў цэнтры старой Браціславы ў грамадска-культурным цэнтры прайшла першая прэзентацыя бібліятэкі ПЭН-цэнтра Славакіі. На ёй быў прадстаўлены беларускі аддзел. Уладзімір Падгол распавёў пра арыштаваныя кнігі беларускіх аўтараў, у прыватнасці, пра 40 кніжак паэзіі Уладзіміра Някляева, якія зняволілі спецслужбы з бібліятэкі самога паэта і кандыдата ў прэзідэнты, а таксама пра кнігу Алеся Бяляцкага. Была прадстаўленая кніга Уладзіміра Падгола «Куля для прэзідэнта» — урыўкі з яе чытали аўтар і славацкія акторы. Амбасадар Славакіі ў Беларусі Марыян Сэрватка прэзентаваў кнігі, выпушчаныя ў Мінску пры падтрымцы

амбасады, у тым ліку беларуска-славацкі размоўнік. Цягам вечарыны гучалі таксама песні беларускіх паэтаў па-славацку. Пры аблеркаванні далейшых планаў супрацоўніцтва ўзнікла ідэя выдання антalogіі славацкай беларускай літаратуры.

Кіраўнік ПЭН-цэнтра Славакіі Густаў Мурын звярнуўся да беларусаў з просьбай аб дапамозе ў пашырэнні кніжнага фонду беларускага аддзела бібліятэкі. У сувязі з гэтым Саюз беларускіх пісьменнікаў просіць суайчыннікаў пераглядзець свае бібліятэкі і ахвяраваць кнігі ў Браціславу.

Кантактны тэлефон Саюза беларускіх пісьменнікаў — (017) 200-80-91.

naviny.by

ПАДАРУНАК МАГІЛЁВУ

У будынку магілёўскай ратушы 2 верасня адбылася прэзентацыя кніг і музейных экспанатаў, перададзеных у дар Magilёvu кіраўніком Федэральнае нацыянальна-культурнай аўтаноміі «Беларусы Расіі», пісьменнікам, журналістам і дзяржаўным дзеячам Расійскай Федэрациі Валеруем Казаковым.

Магілёўскія бібліятэкі і музей гісторыі горада атрымалі ў дар ад беларуса, народжанага на Магілёўшчыне, чатыры тамы факсімільнага выдання летапіс-

нага зводу «Падручнік жыцця для царскіх дзяцей», факсімільнае выданне Баркулабаўскага летапісу, стараверскі крыж і два клоны, верагодна, ад дзвярэй магілёўскіх

храмаў, шахматы з постацямі, якія сімвалізуюць войскі Пятра I і Карла XII.

«Гэта вяртанне нацыянальных каштоўнасцяў, якія мы гублялі на працягу стагоддзяў толькі таму, што мы не з'яўляліся суб'ектамі гісторыі. Цяпер мы самастойная нацыя. Цяпер мы збіраем, адраджаем культурна-гістарычную спадчыну», — заявіў на прэзентацыі дырэктар музея гісторыі Магілёва Аляксей Бацюкоў.

БелаПАН

► СУСТРЭЧЫ

ВЫДАВЕЦКІ СЕМІНАР

Дзе вкраіны Вышаградскай групы наведала дэлегацыя беларускіх незалежных выдаўцуў.

У галерэі «Артатэка» гарадской бібліятэкі Браціславы прайшла дыскусія на тэму «Выдавецкі бізнес у Славакіі (невялікія выда-

вецты, іх роля і функцыянаванне на рынку; аўтарскія права; маркетынг і распаўсюд» з удзелам Attila Agoston (выдавецтва «Kalligram»),

Дыскусія ў галерэі «Артатэка»

Albert Marenčin («Marenčin PT»), KK Bagala (literarniklub.sk).

Наведалі ўдзельнікі семінара і буйныя выдавецтвы «Ikar» і «Slovakart».

У чэшскім Брно праца працягвалася ў выдавецтве «Vétrné mlýny» і ў рэдакцыі часопіса «RozRazil».

У кангрэс-зале тэатра «Husa na provázku» быў арганізаваны круглы стол на тэму «Выдавецкая справа ў Беларусі».

Гаворку «Выдавецкі бізнес у Брно» правёў Marek Sečkař (Host), а міні-лекцыю «Чэскія кніжныя рынак, чытачы і электронныя публікацыі» пра чытаю Pavol Řehořík (выдавецтва «Vétrné mlýny»).

Пасля прагляду двух дакументальных фільмаў зцыклу «Беларусь ёсць пазэй» адбыўся абмен думкамі на тэму «Літаратура і кіно» (фільм і реклама; эканамічны бок дзейнасці выдавецтва), а на заканчэнні быў рэпрэзентаваны найбольш вядомыя сучасныя чэскія аўтары і найблыш папулярныя кнігі.

Хочацца спадзявацца, што ў выніку семінара з'яўліца новыя пераклады, публікацыі і выданні.

Уладзімір Січыкаў

ВЕРШЫ

ГЛЕДЗЯЧЫ ПРАЎДЗЕ Ў ВОЧЫ

16 верасня вядомы беларускі паэт, грамадскі дзеяч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, сябар Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Сяргей ЗАКОННІКАЎ адзначыў свой 65-гадовы юбілей.

Жадаем Сяргею Іванавічу здароўя і радасці, шчыра зычым, каб «радкоў маланкі» ў ягонай творчасці «бліскалі» яшчэ доўгія шчаслівія дзесяцігоддзі і каб да стогодавага веку не стамляўся ён «лавіць і занатоўваць свято!»

Сяргей ЗАКОННІКАЎ

Зязюля кувае

Зязюля кувае...
А ты памаўчы,
Цярпіва сачы, як на ўсю далячынь
Разносіца вольна пышчотна рэха.
Вяшчунню, што век нам жадае злічыць,
Не трэба палохаць ні плачам, ні смехам.

Травой зелянене магільны грудок,
У заўтра імкненца дзвіцячы слайдок —
Нікому зямля не становіца мулкай...
Мне помніца матчынай песні радок:
«Ай, што за думкі ў шэрай зязюлькі?»

Падзол

Яго прыцягненне адчуў у маленстве,
Як пешкі хадзіў пад стол.
Людзей дзеля лусты да поту ўкленчваць
Змушае шэры падзол.

Лягчай пад сонцам расці з чарназёму
Румянным, як карабок,
Але ж у бязмежжы касмічнага Дому
У кожнага свой куток.

Няшчодры, ды твой,
Ён — пад намі,
Над намі...
Жыццё — някепскі прыкол...
Любою чапляюся, як каранямі,
За вечна родны падзол.

Па адным

У свеце зменлівым, зямным
Заведены расклад нязводны —
Мы паміраем па адным,
А не паромні,
Не паўзводна.

Мне ў гэтym бачыцца якраз
Усеадымнае сіроцтва,
Бо мы праз час
І час праз нас —
Ляцім асобна і смяротна...

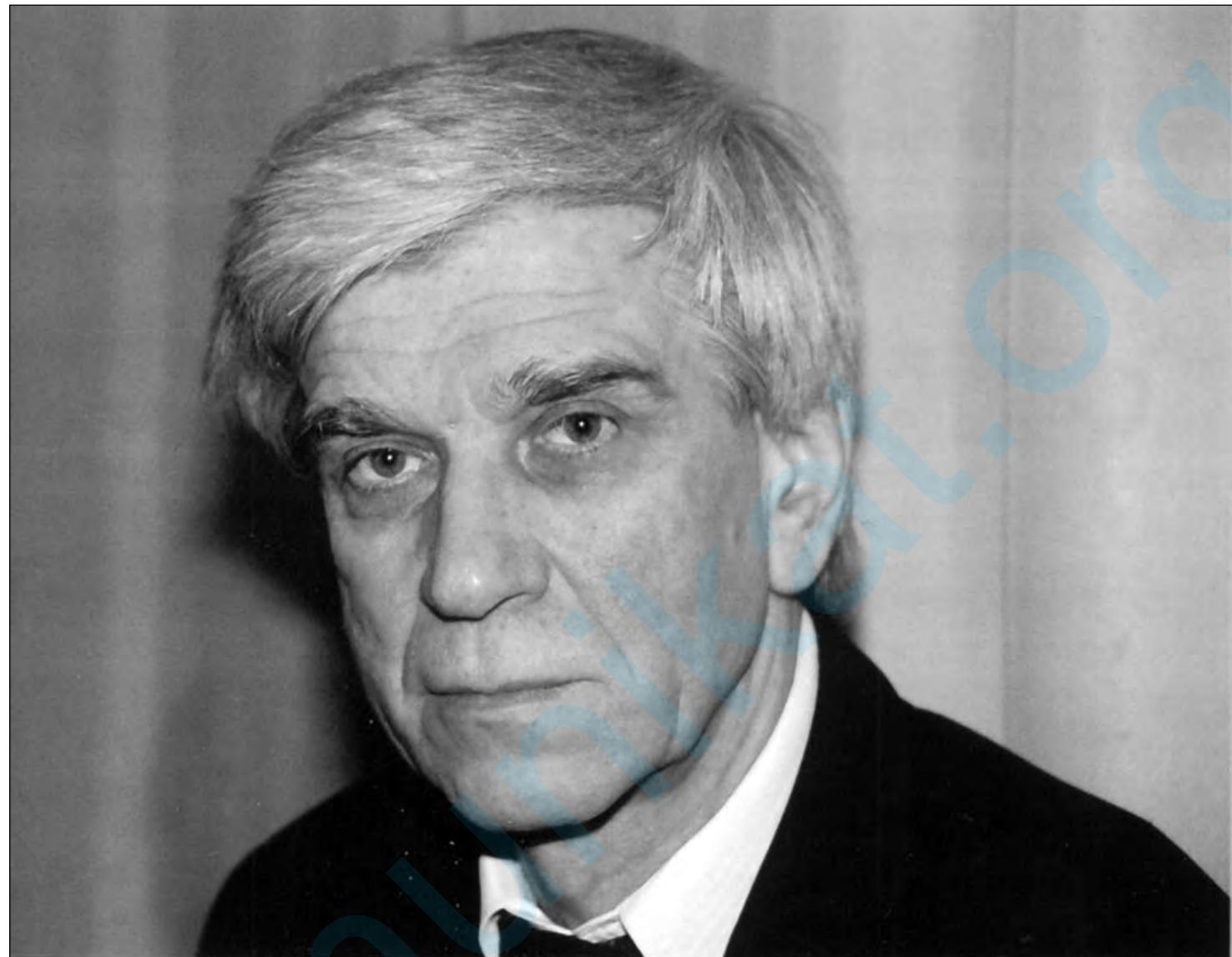
Далонь

Разам ласка,
Мілосць
І трывога
Апякі пасівелую скронь...
Як апошні дарунак Бога,
Па штаці сцякае далонь.

Палёт

Паэт слова — гэта твой палёт
За край нікім не бачаных зямелъ,
Дзе не патрэбен гонкі самалёт
Або круты касмічны карабель.

Паэт знішчае рабства,
Гвалт
І фальш,
Ён уцякае ад тупых згрызот
З вакна нагамі ўперад —
На асфальт,
Ці галавой —
У лесвічны пралёт.

Так...
Нават натуральны адыход
Таго, чыё натхненне —
Волі вось,
Не адміняе зманлівы палёт
Праз вечнасць,
Неабжытую наскрэз.

Паэт ляціць адлюль у новы свет,
Не пакідаючи звычайны след...
А застаецца толькі сіні жаль,
Радкоў свято.

Палітыка

Залы, святылом залітыя,
Слоў трывубных цвікі...
Гэта не ўся палітыка,
Гэта толькі вяршикі.

Праўда не мае літасці,
Кажа ўсім: «Не грашы!».
Смела вяршицы палітыку
Сорам збалелай душы.

Вынік

Цуд з лозунгай,
Нібыта з честа,
Пячэ палітыкану рой,
А вынік косяны раз не той —
Свабода, роўнасць і братэрства
Не на Зямлі,
А пад зямлёні.

Пра сабак

З маленства я люблю сабак,
Бо з імі не марнеў дакукаі.
Гаворачь пра людзей аднак:
«Вунь той — кабель,
А гэта — сука!»

Хоць крыўдна за сіброву, павер,
Але ў жыцці, ад рабства даўкім,
Люд рве ў пагонах бультэр'ер,
Хлусні якочуць тэлешаўкі.

А там, глядзі, — мардаты пёс,
Нібы хвастом, віляе с..акай,
Начальніку мундзір абтрос,
Пыл з ботаў вылізаў...
С-с-а-ба-ка!

Сярэдзіна залатая

Усе мы шукаем тую
Сярэдзіну залатую,

Якую ў спрэчках упартых
Зацвердзім строгім стандартам.

Ды толькі ці ёсць яна — тая
Сярэдзіна залатая?

Ці ёсць сярэдзіна ў мары,
У веры, што ў сэцыі ўладарыць?

Ці ёсць яна ў жорсткім змаганні,
У неспасціжным кахранні?

Няўлюёна птушкай лятае
Сярэдзіна залатая.

Узрост

Крок мой здолны сарваца —
Стаў хісткім долечкі мост.
Можна ў цішыі схаваца,
Маючы выспелы ўзрост.

Толькі ў няспынным часе,
Звыклым радню забіраць,
Ёсць яшчэ інастасі:
Муж,
Бацька,
Дзядуля,
Зяць.

Ёсць у мяне Айчына,
Ёй, як і людзям, баліць.
Каб заставаца сынам,
Трэба аглядку спаліць.

Зноўку радок сірочы
Сэрца крывава шкрабе...

Гледзячы праўдзе ў очы,
Я не шкадую сябе.

За што аддаць душу?

Маіх гадоў сплывае рэшта
За далягляд паволі...
Адно не смешна і не грэшна —
Аддаць душу за волю.

Дно

Кубак ці жыццё сваё здаўна
Звыклі людзі выпіваю да дна.

Вось і я супынку не прашу,
Шчыра выварочваю душу.

Толькі гэта не мая віна,
Што ў душы —
Ні накрыўкі, ні дна!

Стан

Радкоў маланкі бліскаюць на ўсходзе,
Лаўлю і занатоўваю свято...
Няяе жна, колькі часу так прайшло,
Я сам сабе скажу, як трэба: «Годзе!»

Не абязжараны ні з кім дамовай,
Пішу, бо ўсё ж яно было спярша...
На стан свой дзёрзкі моліцца душа...
Жыццё праходзіць —
Застаецца слова.

Калыска і пагост

Любоў цячэ да кроны ад камля...
Басяць бары на сінім даляглядзе,
Антонаўкі жаўцеюць смачна ў садзе —
Шчыруе неўміручая зямля,
Якой за долю я ні ў чым не здрадзіў,
Бо не крываі, ішоў душой наўпрост...
Цяпер жа прад жыццём і прад нябітам,
Каб смелым рухам завяршиць набытак,
Хачу, як дрэва, стаць на поўны рост...
Мая зямля —
Калыска і пагост.

РЭПАРТАЖ

БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТАРЫ НА КНІЖНЫМ ФОРУМЕ Ў ГЁТЭБОРГУ

3 22 па 25 верасня ў шведскім горадзе Гётэборг прайшоў адзін з найбуйнейшых кніжных кірмашоў у свеце. Актыўны ўдзел у працы кірмаша ўзялі і беларускія творцы, паведамляе прэсавая служба Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Па словах старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіча, такая шматлікая дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў і выдаўцоў на кірмашы ў Гётэборгу была прадстаўленая ўпершыню — як колькасна, так і па маштабнасці ды значнасці прапанаваных праектаў, літаратурных выступаў, дыскусіяў і семінараў. Да таго ж упершыню была прадстаўленая па-шведску і такая колькасць кніг беларускіх аўтараў.

Мабыць, адной з галоўных падзеяў беларускага культурнага дэсанту была прэзентацыя анталогіі сучаснай беларускай літаратуры «Språket som svalan bor i dess hjärta». Так у перакладзе на шведскую гучыць радок «Мова ластаўкай жыве ў сэрцах» з верша Вольгі Іптаставай. Вялікая заслуга ў падрыхтоўцы і выданні анталогіі належыць Марыі Сёдэрберг, ініцыятарцы і натхнільніцы сумесных беларуска-шведскіх «Літаратурных падарожжаў», што ўжо цягам 10 гадоў адбываюцца падчас Дзён культуры Швецыі ў нашай краіне.

У кнізе ў перакладзе на шведскую прадстаўленыя празічныя і паэтычныя творы 30 айчынных літаратараў, якія браўлі актыўны ўдзел у вандроўках цягам гэтага дзесяцігоддзя. Шыкоўнае выданне таксама багата ілюстраванае яркімі фотаздымкамі, выкананымі Марыяй Сёдэрберг.

На беларускім стэндзе ў Гётэборгу былі прадстаўленыя япчэ трэы асобныя выданні айчынных аўтараў — Артура Клінава, Барыса Пятровіча і Андрэя Хадановіча.

Акрамя выданняў пісьменнікаў, беларускую літаратурную дэлегацыю ў Швецыі прадставілі Святлану Алексіевіч, Алеся Пашкевіч, Зміцера Вайношкевіч, Марыя Мартысевич,

Чарга ахвочых трапіць на кірмаш

Старшыня СБП Алеся Пашкевіч бярэ ўдзел у дыскусіі

Дзмітры Плакс, Анка Упала, а таксама прадстаўнікі беларускіх незалежных выдавецтваў.

Ганаровым госцем Гётэборгскага кірмаша сёлета была Нямеччына, а таму нямецкамоўная літаратура ў Гётэборгу была найбольш пашыраная. Але, як адзначыў Алеся Пашкевіч, па маштабнасці сваёй прысутнасці беларуская літаратура смела займала другое месца.

Дзякуючы прэзентацыі сучаснай беларускай літаратуры на кірмашы многія шведскія чытачы папросту адкрылі для сябе новую культурную краіну, амаль суседку.

Ля беларускага стэнда

Ад імя Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіч выказаў удзячнасць замагчыласць беларускага літаратурнага свята ў Гётэборгу Амбасадзе Каралеўства Швецыі ў Беларусі, Шведскому саюзу пісьменнікаў, Шведскому ПЭН-клубу і асабісту непасрэднай укладальніцы анталогіі, а таксама арганізаторы беларускага літаратурнага стэнда на кірмашы — спадарыні Марыі Сёдэрберг.

Сваймі ўражаннямі ад Гётэборгскага кірмаша з прэсавай службай Саюза беларускіх пісьменнікаў падзяліліся і іншыя ўдзельнікі беларускай дэлегацыі.

Пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» Барыс Пятровіч:

«Варта адзначыць, што хоць кірмаш і адбываўся ў Гётэборгу, я сустрэў там вельмі шмат знаёмых пісьменнікаў са Стакгольма ды іншых шведскіх гародоў. Яны бывалі ў Беларусі, і падчас кірмаша

вельмі годна выступілі на беларускім стэндзе. І хоць мерапрыемствы ішлі па прынцыпе нон-стоп і глядачы ўесь час змяняліся, цікавасць да нашай літаратуры ўсё роўна была вельмі вялікай».

На пытаннне пра водгукі на сваю кнігу «Плошча», прэзентаваную падчас кірмаша, Б. Пятровіч адказаў: «У Швецыі існуе так званы Дзень крытыкі. Праз некаторы час пасля выходу новай кнігі ўсе асноўныя шведскія выданні, якія маюць аддзелы культуры ці літаратуры, змяшчаюць рэцензіі на яе. Дзень крытыкі новых беларускіх кніг — Артура Клінава, Андрэя Хадановіча і маёй — 29 верасня. Хочаща падкрэсліць, што выбар рэцензентаў адвольны і незалежны. І, на мою думку, гэта вельмі важна. Яны самі абраюць, што рэцензаваць і рэкамендуваць чытачам, ніхто над імі не стаіць. А таму паглядзім...».

Анка Упала, пісьменніца, перакладчыца:

«Больш за ўсё мяне ўразіла, з якой цікавасцю шведы ставяцца да такой падзеі, як кніжны кірмаш. Некаторыя імпрэзы пачынаюцца а 9-й гадзіне, але, нягледзячы на ранні час, глядачы на іх прыходзілі. Мне запомнілася мілая шведская бабуля, якая наведвала амаль усе беларускія выступы, не зважаючы на тое, што праз паважаны ўзрост ёй цяжка хадзіць. Яна расказала мне, што калісьці працавала з беларускім дзецім з бедных сем'яў, якія прыязджалі адпачываць у Швецию, і цяпер заўжды цікавіцца тым, што адбываецца на іх радзіме. Спадарыня нават написала два вершы і паўдзельнічала ў паэтычным слёме, што праводзіўся на беларускай пляцоўцы!».

Прэс-служба

Саюза беларускіх пісьменнікаў

Дзмітры Плакс і Артур Клінав

На сцэне беларускай пляцоўкі амбасадар Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан

ПОГЛЯД

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА: У ПОШУКАХ СВАБОДЫ

(ПРАДМОВА ДА АНТАЛОГІ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ «SPRÅKET SOM SVALAN BOR I DESS HJÄRTA», ВЫДАДЗЕНай У ПЕРАКЛАДЗЕ НА ШВЕДСКУЮ МОВУ)

Аляксандар Фядута

Парарадаксальна: «Залаты век» літаратуры ў славянскіх народаў, як правіла, супадае з эпохай найбольшага абмежавання грамадзянскіх свабодаў. Пэўна, гэта звязана з тым, што менавіта ў паэтычнай творчасці чалавек знаходзіць ту раскаванасць і разняволенасць, ту вышыню палёту, якія кампенсуюць для яго недахоп свабоды ў паусядзённым жыцці.

Так было з расейцамі і палякамі, чохамі і сербамі.

Тое ж — ціпер — з беларусамі. Беларуская мова некалькі стагоддзяў заставалася невядомай у Еўропе як мова найбагатай літаратуры. З эпохі славянскага першадрукара Францыска Скарыны праішло шмат часу — і ён апынуўся ў цені дзвюх культуры: польскай і расейскай. Спачатку, як частка Рэчы Паспалітай, тэрыторыя сучасной Беларусі стала донарам для польскай літаратуры, затым, увайшоўшы ў выніку гвалтоўных падзеяў польска-беларускай дзяржавы ў склад Расійскай імперыі, давала літаратару-рэкорту расейцам. Два самыя знакамітая пісьменнікі гэтых народаў у XIX стагоддзі — Адам Міцкевіч і Фёдар Дастанецкі — этнічныя беларусы.

Потым прыйшла савецкая эпоха... Паразкі, якія зарадзіліся на пачатку XX стагоддзя ў Вільні і Пецярбурзе, пры новай уладзе далі свае ідэйныя ўзыходы: і Янка Купала, і Якуб Колас былі пры жыцці кананізаваныя як нацыянальная класікі, а Максім Багдановіч, які рана памёр, ператварыўся ў легенду.

На хвалі рэвалюцыйнага запалу з'явіліся новыя, маладыя імёны таленавітых паэтаў, якія змаглі нагнаць відоначна шматгадовае «спазненне». Паэты Уладзімір Жылка, Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча, крытык Адам Барэрка, празаік Максім Гарэцкі, Міхась Зарэцкі і Андрэй Мрый сталі надзеяй гэтай новай літаратуры. Але сталінскія рэпресіі абарвалі іх творчы ўзлёт: какосьці расстралілі, хтосьці замоўкі пасля шматгадовай высылкі. Творчасць лепшых з выжывшых — такіх, як Максім Танк або Аркадзь Куляшоў — неслася на сабе бязвыісці адбітак савецкіх. І гэта таксама было трагедыяй: лепшыя паэты народа не маглі быць самі сабой.

Новая хвала вольнай творчасці была ўзнятая хрушчоўскімі антысталінскімі рэформамі. І хоць яны захлынуліся і былі

гвалтоўна прыпиненыя, у літаратуры назоўжды застануцца імёны Васіля Быкова да івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча і Міхася Стрыльцова. Нягледзячы на адрынутасць эмігранцкай літаратуры ад культурнага мейністрыму беларускай метраполіі, нароўні з імі ганаровае месца ў гісторыі свайго народа — а значыць, і агульнай еўрапейскай культуры — займае творчасць дысідэнткі Ларысы Геніуш, эмігрантаў Наталлі Арсенневай, Масея Сяднёва, Рыгора Крушині.

А далей — пачынаецца сучаснасць.

Адтуль, з далёкіх 1960-х.

Таму што сёняшня «жывая класіка» беларускай літаратуры — Ніл Гілевіч і Рыгор Барадулін, Віктар Казько і Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін і Вольга Іпатава — адтуль. Іх імкненне пераймаць высокія класічныя ўзоры часам узрываеца знутры, калі глыток паветра, зроблены падчас вольнага палёту маладосці, стукае ў галаву мацнай, чым вясёлы хмель шампанскага. І самыя яркі, самы малады з іх — апошнія класік — Уладзімір Някляеў бунтаваў, узрываўся, кіпіў, пакуль Пазэзія хісткай спекжкай як вольным радком прывяла яго ў палітыку.

Верагодна, спраба кандыдата ў прэзідэнты Беларусі ў 2010 годзе Уладзіміра Някляева змяніць свет вакол сябе і краіну ў свеце стала апошнія спробай палітычнага рэвансшу беларускай паэзіі.

Нове пакаленне разумее, што літаратура — не столькі імкненне паўтарыць класічны ўзор, дасягнучы таго ж, чаго дасягнулі папярэднікі, колькі — будаўніцтва новай класікі. Уласнай. Даніна павагі тым, хто быў да цябе, — несумненай (невыпадкова лепшыя кнігі галоўнага пісьменніка гэтага пакалення, Уладзімір Арлова, пабудаваныя на гістарычных сюжетах альбо напоўненай рэзінісценцыямі з беларускай гісторыі). Але новая сістэма вартасных каардынатаў павінна быць не пазычаная з мінулага, а менавіта выбудаваная. Гэту му дапамагла беларуская ўлада, якая адабрала ў найбуйнейшай пісьменніцкай арганізацыі краіны спачатку офисы, затым — літаратурныя часопісы і газету і, нарэшце, імя.

Пакаленне тых, каму было ў гэты час сорак гадоў, пачалі будаваць ўсё наноў. Яно было змушана гэта зрабіць, бо новая ўлада аказалася не проста некультурнай — а антыкультурнай.

Калі-небудзь гісторыя беларускай літаратуры адзначыць заслуగі ў гэтым будаўніцтве ахвяраваўшага акадэмічнай кар'ерай дзеялі вольнай творчасці Алеся Пашкевіча і галоўнага рэдактара новага часопіса «Дзеяслоў» Барыса Пятровіча. Духоўна засталіся

з гэтым пакаленнем Людміла Рублеўская і Леанід Дранько-Майсюк, што імкнуцца да класікі. Як далёкая зорка, чыё свято не даходзіць да зямлі, але як існавані якой памятаюць, ахінае іх старэйшы па ўзросце Алеся Разанаў, які адважыўся адаўвацца ад «класікай».

І толькі адзін — крытык і эсэіст Валянцін Акудовіч адважыўся прызнацца ўзслых: «Мяне няма». Маючы на ўвазе, што няма ні яго, ні яго пакалення.

Арыентуючыся на класіку, беларуская літаратура зноў апінулася ў сітуацыі, калі быў абраны ўжо вычарпаны шлях. Немагчыма быць Купалам больш, чым Купала, як немагчыма быць Стрынбергам больш, чым Стрынберг. Маладому народу патрэбная маладая літаратура, таму што толькі маладосць шукае свабоду, тады як старасці падаеца, што яна яе ўжо знайшла.

Знакам маладога пакалення стаў Андрэй Хадановіч. Паэт, чые лепшыя вершы настолькі цытатныя, што практична не перакладальнія. Во цытаты Хадановіч бярэ як з Бібліі, Карана, іншых найвядомых гістарычных і сакральных тэкстаў, з вершаў еўрапейскіх паэтаў рангу Бадлер, Міцкевіча, Пастэрнака, так і зтворчасці беларускіх класікаў, вялікая частка якіх не перакладзеная на асноўныя сусветныя мовы.

Тады — як перакласці самога Хадановіча?

І як перакласці вершы іншых паэтаў новага пакалення: Віктара Жыбуля, Веры Бурлак (больш вядомай пад псеўданімам Джэці), Усевалада Сцебуракі, Віталя Рыжкова, Анкі Упалы, Вальжыны Морт, Вікі Трэнас, Валярыны Куставай? Тыя, хто ўступіў у літаратуру ўжо ў сувэрэннай Беларусі, арыентаваныя на ўласную самагоднасць. Іх хвалюе не перайманне ўзору, а пошук новай сістэмы каардынатаў. Класіка становіцца для іх гульней. У парыўнанні з Нілам Гілевічам Верой Бурлак успрымаеца як паэтычная тэрарыстыка, якая абвізалася гранатамі, каб падарвацца разам з гэтым жывым помнікам мінульай літаратурнай эстэтыкі.

Гэтыя тры пакаленіі жывуць і сусідуюць у сучасной беларускай літаратуры. У іх ёсць свае чытачы і прыхільнікі. Іх выдаюць, іх кнігі раскупляюцца. Усе разам яны вырашаюць агульную звышзадачу: захоўваюць для нашчадкаў гукі роднай мовы.

Пакаленне 1960-70-х гадоў, якое пакінула сваю маладосць і сваю свабоду ў СССР — у краіне, якой больш не існуе, непазбежна сыйдзе, пакідаючы месца ў літаратуры новым аўтарам. Як сыйдзіць і тыя, хто ўступіў у літаратуру ў першыя гады сувэрэнітetu Беларусі. Такі закон жыцця. Маладосць перамагае.

Але застаюцца літаратурныя міфы.

Адзін з іх — міф аб Вялікім Беларускім Пісьменніку, Якога Прызнае Свет.

Знакам такога прызнання стала Нобелеўская прэмія ў галіне літаратуры.

Беларусы ўпэўненыя: калі які-небудзь аўтар, што стварыў тэкст на беларускай мове, уганаруешца гэтай прэміі, усё раптам зменіцца. Народ, індыферэнтны да ўласнай гісторыі і культуры, раптам празерыць, пачне паважаць сам сябе. Беларускія палітыкі зразумеюць, што нацыянальная дзяржава мае права на існаванне і ў пачатку XXI стагоддзя. І пытанне «Быць або не быць Беларусі сувэрэннай і дэмакратычнай краінай?» больш ніколі не мецьме актуальнасці, бо адказ на яго будзе дадзены раз і назаўсёды.

Беларусы мараць аб Нобелеўскай прэміі для Беларусі.

Першыя гады пасля здабыці сувэрэнітetu на яе высоўвалі Васіля Быкова. Высоўвалі, нягледзячы на то, што тэма Другой сусветнай вайны, якая была цэнтральнай для яго творчасці, даўно сцраціла сваю актуальнасць для Еўропы. Але сама асаба Быкова, які стаў для сувэрэннай Беларусі ідэйным адпаведнікам Сартра, не давала магчымасці ўсвядоміць бесперспектыўнасць гэтага вылучэння. Еўропа канца XX стагоддзя не магла вярнуцца ў 1960-я гады.

Пасля смерці Быкова загаварылі аб феномене Рыгера Барадуліна — віртуоза беларускай паэзіі, самага беларускага па светаўспрыманні і вобразнай сістэме — і таму найменш перакладнога з беларускіх «класікаў». І менавіта таму аб вялікім пазе Бараадуліне мала хто ведаў за межамі Беларусі.

Як мала хто ведаў у Еўропе і аб самай Беларусі. Не, ведалі, але як літаратура таксама заставалася нібы за межамі агульнаеўрапейскага літаратурнага мацерыка. Толькі найблізкія народы-суседзі — такія, як палякі ды ўкраінцы, летувісці і расейцы, чые гісторыя хоць бы часткова супадала з гісторыяй саміх беларусаў — мелі ад ёй пэўнае ўяўленне.

Цяпер сітуацыя змянілася. Шмат у чым змянілася яна дзякуючы феномену беларусаў як апошніяй нееўрапейскай нацыі ў Еўропе. Шэрэя пляма ў цэнтры еўрапейскай карты здабыла контуры, пачала актыўна пульсаваць, выклікаючы ўсё большую цікавасць. Такую цікавасць выклікаючы народы, якія добраахвотна адмаўляюцца ад Свабоды.

Сёняння цікавасць да Беларусі — цікавасць да краіны, якая адмовілася ад Свабоды. Да народа, які абраў неааўтарытарны шлях развіцця. Да культуры, якая адмовілася ад уласнай мовы.

Бо на самай справе цікава: якай можа быць літаратура ў такога народа, у такай краіне, у такі час?

Антalogія, якую чытач трymае ціпер у руках, у гэтым дачыненні цікавая ўдвая.

Гэта спроба прадставіць на шведскай мове — мове той культурнай установы, якая прысуджае галоўную і недасягальную для беларусаў літаратурную прэмію, — літаратуру, якая выйшла з ценю. У першую чаргу, зразумела, пазіцію: яе заўсёды нашмат складаней перакладаць.

І гэта спроба прадставіць шведскому чытачу адначасова ўсё кірункі ўсіх пакаленняў, якія актыўна працуюць сёняння ў беларускай літаратуры.

Гэтая кніга — адкрыццё. Літаратура апошняга нееўрапейскага народа Еўропы прарывае міжмоўны бар'ер, каб заявіць пра сябе. І як кожны з прадстаўленых у анталогіі аўтараў мае сваю чытацку аўдыторыю ў Беларусі, насамрэч гэта ж яны могуць знайсці — і, напэўна, знойдуць — сваё чытача і ў Швецыі.

Еўрапейскай нацыю, народ рабіць найперш не геаграфічнае размяшчэнне, а датычнасць да агульной гісторыі і агульных культурных і маральних капштоўнасцяў. Ёсць гэтая повязь — і гэты народ існуе ў Еўропе.

Але, з іншага боку, як выявіць гэтыя датычнасці, калі не праз разуменне яго культуры іншымі народамі? Пісьменнік, цэлае пакаленне пісьменнікаў услед за Валянцінам Акудовічам можа выгукнуць: «Мяне няма!» — але гэта не значыць, што няма і цэлага народа.

Што ж рабіць, каб — быць?

Марыйка Мартысевіч, адна з яркіх паэтак новай Беларусі, напісала верш з назвай, якая фактычна дае адзіна магчымую палітычную праграму ў нашай краіне: «Нарадзі прэзідэнта!».

Гэта значыць, што беларусы павінны не праз рэвалюцию, а праз эвалюцию і мірныя рэформы змяніць сваю краіну. Гэта, дарэчы, было адказам іншаму беларускаму паэту, Славаміру Адамовічу, які заклікаў: «Забі прэзідэнта!».

Калі Мартысевіч пісала гэтыя радкі, яны падаваліся верхам паэтычнай прадбачлівасці і адлагі. Цяпер відавочна, што гэтага недастатковая. Недастатковая, каб народ

ВЕРШЫ

СУЗОР'Е ДЗЕВЫ

Уладзімір АРЛОЎ

Corsica

усё лета
над старым яснем
за майм вакном
чакае кагосыці
сіні «рэно» —
французскі нумар
налепка CORSICA
герб таттэйшых незалежнікаў

маю ўжо тузін версіяу
што здарылася
з кіроўцам
ды пасажырамі —
хай бы ніводная не спраўдзілася

сяджу пры кампьютары
з улюблёным келіхам —
адшукаў
у вінтарні на рагу
бастыён карсіканскага
вядома чырвонага
даўкага
як дзікая сліва
густога
як кроў астраўлянаў
з ваколіцаў Порт-Вэк'я
Бастыў й Аяча

дзесяці там
за вакном
за паркам
за морам
на радзіме гэтае пляшкі
й гэтае крыўі
дзень пры дні
паркуе свой «рэно»
і
закінуўши стрэльбу на плячук
вядзе сына ў макі
прысадзісты чалавек
з чорнымі як сажа кудзерамі —
мой даўні знаёмец
Матэо Фальконэ

Краіна Ур

там
за трывама
маўклівымі дзвярыма
з гарэльефамі
жорсткіх і смешных
тыранаў
там
за рыплывамі
мармуровымі сходамі
дзе стаяць на варце
харугвы
павукоў і мурашак
там
за памежнай брамаю
з магістрацкіх книгаў
сямі шумерскіх гарадоў
пачынаеца
краіна Ур

ты кажаш
там гарашь шчокі
віно
з прысмакам акіяну
а вецер
пахне мархунам
і рэчывам
што ўтвараеца
ад кахання
мужчыны і жанчыны

ты кажаи
людзі ў той краіне
п'юць матэ
кахаюцца
на сініх фатэлях
гавораць
на пяцідзесяці шасці

дыялектах —
на колькасці прыступак
піраміды
што ўзвышаеца ў сталіцы
сярод зацвілых ліпаў
і язміну

я кажу
там адключылі
гарачую ваду
зачынілі тэлеграф
і вечная праўлема
з роўнінамі
і запалкі

я кажу
там валадарыць чалавек
на імя Гільгамеш —
мае стасункі
з іншымі планетамі
лётаў у сузор'е Дзевы
на рэшт неўміручасці
экспедыцыя
была паспяховая —

пацвердзіць любы службоўца
бібліятэкі Ашурбаніпала

ты кажаш
выпіла б зараз джыну
чаму б і не
кажу я —
на мяксы з Месапатаміяй
у сініх зарасніках ядоўцу
гоняць
стары добры джын «Ведрыч»
а з Фінікі
ужо завезлі фінікі
кажу я
нібы костачку з фініку
вылушчваючы цябе
з анталағічнага неспакою
з рэвалюцыі
праз сацыяльныя сеткі
з дэвальвацыі
з клопатаў пра дзяцей
з ранішніх паведамленняў
пра новыя арышты й ператрусы
з навіны

што наш калега-гісторык
неабачліва
зламаў сабе
на турэмным штацыры
нос

ты кажаш
магчыма там
у краіне Ур
зноў навучыўся плаваць
і я
вылушчваю цябе
нібы перлінку
з ракавінак
плаща і сукенкі
з багавіння панчошак
станікаў і майткоў
(апошнія маюць здолънасць
размнажацца
нават на працягу дні)

я кажу
наилепей вучыца тут
у азярыне
сіняга фатэля
куды ты ўваходзіш
дарослай дзяяўчынкаю
якая
янич нікога не нарадзіла
бо толькі што
нарадзілася сама
і пакуль не ведае
што можна прыправіць
лесавым мёдам
перед тым як адлічыць
пяць магічных удараў
на асірыйскіх крумлянках
менскай дзесяцікласніцы

каб
навучыца плаваць
як жабка
а таксама на спінцы
на каленках
абавязкова на каленках
і ўсім іншымі стылямі

каб
пад касмічнымі позіркам
нашага суўдзельніка
Гільгамеша
адчуць
пяшчотны ўкол
срэбнага
струмка
неўміручасці

▶ АСОБА

ШЛЯХАМ НІЛА ГІЛЕВІЧА

Аляксандар ТАМКОВІЧ

Самым няпростым у рабоце над гэтым нарысам было пазбегнуць высакароднага пафасу. Я столькі разоў чую, як прозвішча Ніла Гілевіча сустракалі апладыментамі, што пазбегнуць паважлівага піетetu было вельмі складана. А ўзяўся за работу толькі тады, калі зразумеў, што пафас у творчасці Ніла Гілевіча — далёка не самое галоўнае. Так, ён піша па-майстэрску, але робіць гэта не таму, што выкарыстоўвае прыгожыя слова, а таму, што творы гэтага ЧАЛАВЕКА ідуць ад самага сэрца.

Дзецы вайны

Вывучаючы біяграфіі знамітых беларускіх творцаў, я заўважыў адну заканамернасць: большасць з іх — сялянскага падходжання. І гэта не въядковка. Іх шчырая любоў да роднай краіны пачыналася з любові да роднай прыроды, замілавання сваёй малой радзімай.

Ніл Гілевіч у гэтым сэнсе — не выключэнне. Ён нарадзіўся 30 верасня 1931 года ў прыгожай беларускай вёсцы Слабада, што на Лагойшчыне, недалёка ад трагічнай вядомай Хатыні. У сялянскай сям'і было восем дзяцей.

Яго бацька, Сымон Пятровіч, як і многія ў тых гадах, фанатычна верыў у камуністычны ідэалы. Спачатку стаў камсамольцам, а потым і сябрам бальшавіцкай партыі. Ва ўзросце ледзьве за дваццаць быў абрани-прызначаны старшынёй сельскага савету.

Таму цалкам лагічна, што з са-мага пачатку нямецкай акупацыі Беларусі Сымон Пятровіч апынуўся ў партызанскім падполі. Тры гады над сям'ёй, што заставалася ў вёсцы, лунала смяротная пагроза. Але Бог, у якога не верыў заўтры атэст-камуніст, мілаваў, а людзі не выдалі.

Цікава, што праз многія гады менавіта яго сын стане не толькі знамітым паэтам і грамадскім дзеячам, але і самым актыўным прыхільнікам адраджэння ўсіх старожытных народна-рэлігійных святаў, абрадаў, звычаяў. Праўда кажуць, што Боскія шляхі «неісповедымы».

Творчы дэбют

Адбыўся ён у дзіцячым часопісе «Бярозка» ў 1946 годзе, дзе з'явіўся верш Ніла Гілевіча «Яблынка». Маладому паэту было тады ўсяго пятнаццаць гадоў, але ён ужо пастаянна працаў візантійскім паштальёнам.

Як адзначаў вядомы філософ і літаратуразнаўца Уладзімір Конан, які, на жаль, трэх месяцаў таму пайшоў ад нас: «Традыцыйную беларушчыну будучага паэта ўвасабляла таленавітая, духоўна-багатая сялянка — Кацярына

Мікалаеўна». Мабыць, яе «гены» і сталі прычынай таго, што сын з дзяцінства пачаў цікавіцца лірыкай Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Паўлюка Труса, чытаць творы Аляксандра Пушкіна, Сяргея Ясенніна, Аляксандра Твардоўскага. Больш за тое, пачаў запісваць у роднай Слабадзе і навакольных вёсках народныя песні.

Пасля творчага дэбюту пачалі друкавацца іншыя вершы. У 1947 годзе Ніла запрасілі ў Мінск на першую нараду маладых літаратараў, дзе сярод іншых былі Мікола Аўрамчык, Андрэй Макаёнак, Іван Шамякін. Там жа пашанцавала паслушаць Якуба Коласа, Янку Маўра, Пятра Глебку, Петруся Броўку, Пімена Панчанку, Алеся Якімовича.

Напісаў гэтыя прозвішчы — і аждух захапіла. Магчыма, нешта падобнае тады адчуваў і таленавіты юнак Ніл Гілевіч. І не мог ведаць, што праз шмат гадоў ён, як і яны, таксама стане патрыярхам беларускай літаратуры.

А першы паэтычны зборнік «Песні ў дарогу» Ніла Гілевіча, у які ўваішлі студэнцкія вершы, пабачыў свет у 1957 годзе і адразу стаў, як модна сказаць, топ-падзеяй.

Метамарфозы лёсу

У 1947 годзе Ніл Гілевіч паступіў у мінскае педагогічнае вучылішча, якое скончыў у 1951 годзе. Апошні год вучобы спалу-

Праэт працуе. Нягледзячы на гады і здароўе. Ужо пабачылі свет больш за 40 кніг паэзіі, прозы, п'ес, сатыры, гумару

і перакладаў

чай з працай настаўніка ў адной са сталічных школ. Але на гэтым не спыніўся і ў 1956 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а пасля і аспірантуру пры ім. Праз чатыры гады (з 1960 па 1964) стаў супрацоўнікам кафедры беларускай літаратуры ўніверсітэта. З 1958 да 1963 года працаў літкансультантам газеты «Звязда», рэдактарам альманаху замежнай літаратуры «Далягля-

ды». У 1954 годзе яго прынялі ў Саюз пісьменнікаў БССР.

У 1963 годзе абараніў кандыдатскую дысертацию па гісторыі беларускай паэзіі XX стагоддзя. У 1978 годзе атрымаў вучоне званне прафесара. У 1980 годзе яму прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча навукі.

У 1980 годзе Ніла Сымонавіча абраюць першым сакратаром праўлення СП БССР, якім ён прабыў да 1989. Дзесяць гадоў (1981–1991) ён таксама абраўся і сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў усіго СССР.

У 1980 годзе Ніл Гілевіч стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы за кнігу паэзіі «У добрай згодзе» і перакладчыцкую дзеянасць, у 1986 годзе — Міжнароднай прэміі імя Хрыста Босева за рэвалюцыйную паэзію і публіцыстыку, а ў 2007-м — украінскай прэміі імя Івана Франка.

Ён узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, медалём Францыска Скарыны, балгарскім ордэнам Кірыла і Мяфодзія I ступені, ордэнам «Югаслаўскай зоркі» са стужкай. А самай апошняй пачасе ўзнагародой Нілу Гілевічу стаўся ордэн князя Яраслава Мудрага III ступені, які па даручэнні презідэнта Украіны ўручыў яму тагачасны міністр замежных спраў Украіны Барыс Тарасюк.

Праэт дараўваць мне гэтыя біографічна-храналагічныя пералікі, але зроблены ён не выпадкова. Шмат разоў даводзілася раз-

пацверджанне. Не думаю, што камуністычнай ідэалогіі падабаўся яго «нацыяналістычны ўхіл»...

Свежае паветра перабудовы

У 1985 годзе Ніла Гілевіча першы раз абраўся ў Вярхоўны Савет БССР. У XI скліканні ён быў кіраўніком працоўнай групы па падрыхтоўцы праекту Закона аб мовах. Нагадаю, 26 студзеня 1990 года на 14-й сесіі Вярхоўнага Савета БССР XI склікання закон быў прынятый пераважнай большасцю галасоў. Нажаль, реферэндумам 14 мая 1995 года той закон быў адменены.

На выбарах 1990 года Ніла Гілевіча зноў абраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета, які абрэвітуру «БССР» змяніў на «РБ». Ніл Сымонавіч стаў сябрам Прэзідэнта ВС і старшынёй Камісіі па адкукацці, культуры і захаванню гісторычнай спадчыны.

Напэўна, у тых гадах яму здавалася, што абавешчаная ў 1991 годзе незалежнасць краіны — гэта назаўсёды. Але прайшло 20 гадоў — і амаль усё, за што некалі змагаліся Ніл Сымонавіч з паплечнікамі, ці знішчана, ці знаходзіща пад пагрозай. Сумна...

Не буду ўспамінаць усе аbstавіны і акалічнасці падзеяў апошніх двух дзесяцігоддзяў, адзначаю толькі, што яны, мякка кажучы, не падымалі жыццёвые тонус вядомага паэта. Як і многі з нас, ён бачыць падзел беларускага грамадства на «сваіх» і «чужых» і пераносіць гэта вельмі балючча.

Зараз прозвішча Ніла Сымонавіча амаль пад забаронай, таму што ён прынцыпова не пайшоў у новы Саюз пісьменнікаў Беларусі. Інакш не мог, таму што прытрымліваецца погляду, якія зараз называюць «пятай калонай».

Падчас прэзідэнцкай кампаніі 2006 года Ніл Гілевіч уваходзіў у выбарчы штаб Аляксандра Казуліна, і ў гэтым жа годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» адмовілася ад друку яго кнігі «Выбранае».

Народны паэт

У 1989 годзе Ніл Гілевіч быў абраним старшынёй рэспублікан-

скага Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Магчыма, пасада не самая галоўная ў сучаснай Беларусі, але яна даволі красамоўна сведчыць пра аўтарытэт чалавека. Асабліва, калі ўлічыць, што менавіта Гілевіч быў першым старшынёй гатага грамадскага аўяднання і галоўным рэдактарам газеты ТБМ «Наша слова».

Калі ў пачатку 90-х з'явілася ананімная паэма «Сказ пра Лысую гару», многія адразу прыпісалі яго аўтарству гэтага твора Нілу Сымонавічу. І мелі на тое рапчу — высокая якасць, арыгінальны гумар, лёгкасць стылю.

І не памыліся. 30 жніўня 2003 года газета «Народная воля» надрукавала знакамітую паэму не пад легендарным ужо псеўданімам «Францішак Вядзьмак-Лысагорскі», а пад сапраўдным прозвішчам аўтара — Ніл Гілевіч. Больш за тое, публікацыі папярэднічаў грунтоўны артыкул Ніла Сымонавіча, у якім ён распавёў пра шлях твора. У тым жа годзе паэма выйшла асобнай кнігай.

Памятаю, што ў той момант мяні ўзрасіў не сам факт раскрыція тайніц аўтарства. Нагадаю, «Сказ...» пабудаваны на тым, што аўтар па-доброму іранізуе з некаторых сваіх сіяроў і аднадумцаў. На мой погляд, менавіта гэтага сучаснай беларускай грамадзянскай супольнасці і не хапае. Не ўмее мы крытычна, з гумарам, з самаіроніяй ставіцца да саміх сябе. Не палічыще банальнасцю, але казаць «непрыемную» праўду сваім паплечнікам значна цікжэй, чым змагацца з яўнымі апанентамі.

Баюся памыліца, але дакладную лічбу твораў, якія належалі Нілу Гілевічу, можа называць толькі ён сам. І то з пэўнымі цяжкасцямі, бо выніковая лічба пастаянна ўзрастает. Паэт працуе. Нягледзячы на гады і здароўе. Ужо пабачылі свет больш за 40 кніг паэзіі, прозы, п'ес, сатыры, гумару і перакладаў.

Пра апошнія трэба сказаць асобна, бо памеры перакладчыцкай дзеянасці Ніла Сымонавіча ўражают. Гэта дзяякуючы яму на беларускай мове загучалі вершы лепшых паэтаў Балгарыі, Славеніі, Сербіі, Харватыі, Босніі, Расіі, Украіны, Польшчы і г.д. Ды і яго творы таксама пераводзілі на дзясяткі замежных моваў, сярод якіх ёсць нават хіндзі.

З адным такім перакладчыкам мне пашанцавала пазнаёміца асабіста. Гутарка пра былога славацкага амбасадара Любаміра Рэгака, з якім я зрабіў некалькі інтэрв'ю. І ў дадзены момант займаецца перакладамі на славацкую мову вершоў Ніла Гілевіча. Нават калі пасля Беларусі працаўаў у Брушэлі.

У 1991 годзе Нілу Сымонавічу Гілевічу было нададзена званне народнага паэта Беларусі. У гісторыі нашай краіны такіх людзей толькі восем. Акрамя Гілевіча — Янка Купала, Якуб Колас, Аркадзь Куляшоў, Пятруся Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка, Рыгор Барадулін. Пагадзіцеся, вельмі пачэсная кампанія.

▶ ПЕРАЖЫТАЕ

ХМАРНЫМ ВЕЧАРАМ

ЗНОЙДЗЕНЫЯ Ў РОЗНЫХ СШЫТКАХ І НАТАТНІЧКАХ
ЗАНАТОЎКІ РОЗДУМАЎ, ЗГАДАК, ЗАЎВАГ ДА ПРАЧЫТАНАГА

Ніл ГЛЕВІЧ

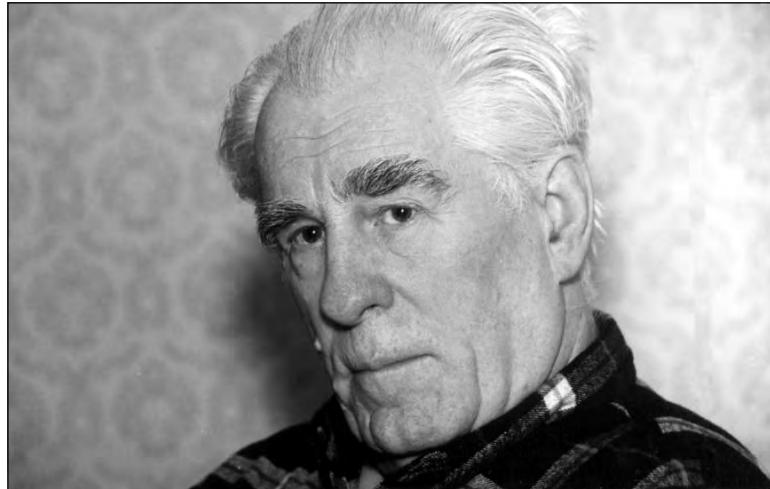
30 верасня народнаму паэту Беларусі, празаіку, публіцысту, фалькларысту, літаратуразнаўцу, драматургу, грамадскому і дзяржаўнаму дзеячу Нілу Сымонавічу ГЛЕВІЧУ споўнілася 80 гадоў. «Новы час» і «Літаратурная Беларусь» сонечна віншуюць паважанага юбіляра, жадаюць радасці, здароўя і адраджэння яго жыццёвай мары — беларускай Беларусі!

Неўпрыкмет,
незаўважна, паціху-
памалу

Неўпрыкмет, незаўважна, паціху-памалу ідзе-набліжаецца наша нацыянальная смерць. Чаму ідзе? Таму што яшчэ стагоддзе назад была пастаўлена (кім — пытанне лішнє) непадлеглая адмене стратэгічна мэта: ліквідаваць галоўную вызначальную адзнаку беларускага этнасу — яго мову. Задача задач — знішчыць мову! Якімі спосабамі? Самымі рознымі. А найперш — заменай нашых адвежных карэнных слоў прышлымі. У тым ліку заменай імён, назваў вёсак, вуліц, кветак, траў, посуду, адзетку і г.д. і г.д. і г.д. Вось так ідзе на мову смерць. Асаблівая небяспека ў тым, што ідзе непрыкметна, што гэтыя замены адбываюцца незаўважна і як правіла без прымусу. Будзем нашага зварка называць белка, белачка — ну і нялага, досьць прыгожа, — і скора забудзем, што тысячы гадоў нашы продкі называлі гэтага зварка вавёркай, вавёрачкай. Было дрэўца яленец або ялавец, — а цяпер яно — можжевельник. Што — лепш, мілагучней, прыгажэй, чым ялавец? Зусім наадварот. А чаму замянілі? Таму што з Расіі прывезлі ў нашу краіну «можжевеловую водку»? И так — тысячы, тысячы, тысячы нашых цудоўных прыродных назваў перасталі быць нашымі. Наогул энікі з сусветнага лексікону, бо ні ў якую іншую мову не перайшлі. А ім жа цаны няма! Кожнае з іх — твор нацыянальнага генія.

З непахісным класавым падыходам

Прачытаў у газеце, што на Янаўшчыне, на Палессі, зруйнавалі магілу славутага земляка Напалеона Орды — спартрабіўся пляц пад новую школу. Іншага месца для школы не знайшлося. Вядома, мясцінка прыгожая, прыглядная, вабная. Не маглі ж добрыя, сумленныя, набожныя людзі пахаваць вялікага чалавека абы-дзе. Мясцінка прыго-

I ўспомнілася...

Прачытаў у «Літаратурнай газете» артыкул Іны Раствоўцавай «Случай Леонова, или Мыслить дальше». Напісаны з нагоды выхаду ў свет кнігі Захара Прyleпіна «Леонід Леонов. Игра его была огромна» (у серыі «ЖЗЛ»). Вельмі змястоўны аналітычны артыкул, з яўна публіцыстычным замесам. Божа, якая глыба — Лянонаў! Як імпануе мне яго думанне, яго бачанне і разуменне часу! Як мне гэта блізка і дорага!..

І ўспомнілася... Недзе ў канцы 70-х, у Сафіі, у Народным тэатры быў вялікі ўрачысты вечар. Па заканчэнні я выйшаў у фе, каб ісці ў гасцініцу. І раптам... Во неспадзянка! Наўбоч ад дзвярой стаіць... Леанід Максімавіч Лянонаў! У плашчы (ці лёгкае пальтэчка), у бярэты. У акулярах, знаемых па фотаздымках. З кійком у руцэ. Сам Лянонаў! Я не чуў аб яго прыездзе ў Балгарыю. Стаіць і, па ўсім відаць, кагосці чакае. Напэўна, кагосці з кіраунікоў Саюза пісьменнікаў. Я запыніў

ся, зрабіў выгляд, што таксама кагосці чакаю, і хвіліны дзве паназіраў за вялікім славутым пісьменнікам. Лянонаў... Блізкі сябар Ясеніна. Вучань і сябар Максіма Горкага. Жывая гісторыя рускай савецкай літаратуры. Аўтар «Барсукоў», «Соці», «Дарогі на акія», «Рускага лесу»... Было падумаў: зараз падыду, папрашу прабачэння і выкажу яму падзяку — вялікую і шчырную чытатцую падзяку, прызнаўшыся, вядома, што я з Беларусі. На шчасце, тут жа спахапіўся, усароміўся набеглай думкі і працягваў неўпрыкмет назіраць за Леанідам Максімавічам зводдаль. Неўзабаве якісь вышканены чыноўнік запрасіў яго на выхад...

А мог бы яшчэ столькі зрабіць для Беларусі

Перачытаў — прац дваццаць гадоў пасля першага чытання — аповесць Алеся Адамовіча «Последняя пастораль». Тады, у 1987-м, сама задума гэтай яго фантастычнай рэчы мне здалася занадта адвольнай. І ў дакладзе на пленуме Саюза пісьменнікаў я выказаў сваё сумненне ўголос, з трыбуны. Помню, на перапынку Васіль Быкаў сказаў мне: «Выдатны даклад, такога яшчэ ніколі ў гэтае зале не было, але — нашто ты зачаткі Сашу? Дарэмна ты гэта зрабіў, дарэмна!». Рэпліка сябра ўразіла мяне, я нават зянтэжыўся. «Навошта ты зачаткі Сашу?...» Маўляў, ты ж ведаў, што яго чапаць нельга. А я — не ведаў. Неяк ніколі не падумаў, што Алеся у нашай літаратуре «недатыкальны». Ну, але зрабіў я гэта дарэмна, у чым зусім неўзабаве пераканаўся. У маскоўскай

«Літаратурнай газете», галоўнай трывуне Саюза пісьменнікаў СССР, паявілася публікацыя, у якой пакрыўджаны мной Алеся Міхайлавіч, крытыкнушы адзін сучасны вершаваны раман, прыпісаў мне не больш не менш як «утробную філософию». Вось так! А я і гэтага не ведаў, што ў майі рамане і наогул у майі пазэзі «утробная філософія». Ах, Васіль, Васіль! І чаму ж ты мяне не папярэздзіў, што «Сашу чапаць нельга»? Ну, але такой бяды. Урок атрымаў — і супакоіся.

Мінula дваццаць гадоў. Што я думаю, перагартаўшы аповесць, сёння? Што гэта — паўтарэнне міфа пра сусветны патоп. На сучасным узроўні думання. Фантастычны сюжэт. Для раздуму. Ну так, думаць пра гэта трэба. Каб такога «атамнага патопу» не адбылося — трэба своечасова зішчыць Гітлера — пад якім бы імем ён ні паявіўся. А для гэтага трэба ўсім чалавецтвам чытаць кнігу «Я з вогненнай вёскі» (адзін з яе аўтараў — Адамовіч). Гэта вам не фантастыка: сэрца не вытрымлівае, не адольвае жаху...

Выдатны беларускі літаратуразнаўца і крытык, таленавіты рускі (расійскамоўны) белетрыст, актывіст і мужны грамадскі дзеяч. Алеся Міхайлавіч Адамовіч. Яго прысутнасць у Беларусі другой паловы XX стагоддзя была не проста заўважнай, а яркай і дзеясна-ўплывовай на грамадскае, літаратурнае і навуковае жыццё ў рэспубліцы. І трэба ж: раптам, для ўсіх нечакана, з'ехаў з Беларусі ў Маскву. Стаду масківічом. Атрымаў высокую службовую

3 Алеся Адамовічам і Васілем Быкаўым. 80-я гады

пасаду. А далей? А далей нейкі недарэчны парадокс: нястомны змагар за выратаванне чалавечтва памёр ад разрыва ў барацьбе за маёмасць маскоўскага Літфонда! І нашто яна была яму — тая маёмасць? А столькі мог бы яшчэ зрабіць для Беларусі, калі б не спакусіўся выгадамі «цэнтра»! Беларусь шчыра аплакала цяжкую страту, і яго родная Глуша прыняла цела знакамітага сына на свае клады.

Усё яшчэ не стаміліся

Чытаю ці слухаю па радыё плявузванне наконт аўтарства «Сказа пра Лысую гару» і загідай прамаўлюю сабе: ну ты падумай! Усё яшчэ не стаміліся! Усё яшчэ гуляюць у гэтая неразумныя, нікчэмныя гульні — як нейкія каляпітаратурныя патулякі і блазны, невуکі, што не маюць элементарнай літаратурнай адукцыі.

І зноў вяртаюся ў думках да незвычайнага лёсу паэмы і да бяды-гора аўтара, якое ён зусім зусім не прадбачыў. Бо калі б прадбачыў...

Як толькі «Сказ» пайшоў (падпольна) па людзях і зaintрыгаваныя чытачы пачалі гадаць, хто віноўнік гэтай небывалай сенсацыі (хто аўтар?), ніводзін з іх — ні тады ж адразу, ні пасля — не назваў прозвішча паэта, які праз 25 гадоў сам назваў сібе аўтарам легендарнай паэмы. Ці не дзіўна? Называўся дзясяткі паэтаў — і выдатных, і проста таленавітых, і нават малаздольных, — і ніхто не назваў яго. І зразумела чаму. А на якіх падставах называўся? Хіба ў яго вершы, у яго почырку, у яго мове, у яго грамадзянскай пазыцыі ёсьць хоць нешта, што нагадвае прыродны дух, паэтыку і стыль «Сказа пра Лысую гару»? Не кажучы пра ўсё іншае (рытміка і інтанцыя верша, маральны пафас, фарбы сатырычнага пісьма: іронія, сарказм, грэцеск), дастаткова больш-менш уважліва даследаваць мову — лексіку, фразеалогію і сінтаксіс — аўтара паэмы і мову самазванага прэтэндэнта на аўтарства, каб пераканацца, чыё пяро выводзіла радок за радком увесць тэкст «Сказа».

А яшчэ ёсьць такі панятак, як «вобраз паэта». Дасведчаны чытач паэзіі, як правіла, бачыць, уяўляе вобраз паэта, вобраз чалавека і творцы, бо калі гэта паэт сапраўдны, то ў яго наўторчасці абавязковы адлюстраваны яго чалавечы характар, строй ягонай душы, яго ўласны погляд на жыццё, на людзей, на свет, яго разуменне добра і зла (маральныя прынцыпы), яго вернасць паэтычным настаўнікам і выпрацаваны за гады вучобы і працы эстэтычны густ, урэшце, яго жыццёвы лёс. Зыходзячы з гэтага дасведчаны чытач і меркаваў, хто можа быць аўтарам паэмы «Сказ пра Лысую гару». Ці можа, напрыклад, быць ім паэт, якому Бог не даў сатырычна-грэцескавага таленту і байкоўскага тэмпераменту?

Наймацней абраўлі мяне некаторы мае сябры. Замест таго, каб сказаць прэтэндэнту на аўтарства «Сказа»: «Няўжо вам не сорамна? Вы ж маеце да «Сказа» толькі ўскоснае дачыненне!», — яны падтрымліваюць яго прэтэнзіі і tym самым натхнююць на неразумныя заявы. Госпадзе Божа мой, прасвяты і прамілы! Да якіх таямніц сяброўства ты мне судзіў дажыць!

Такія выпады супроць аўтара «Сказа» патрабуюць сямых сур'ёзных доказаў, калі мы — сур'ёзныя людзі і паважаем нашу літаратуру, лічым яе таксама сур'ёзнай. Ці ў нас пануюць норавы і парадкі літаратурнай Пашаонії?

А хамству канца няма

Выйшла ў свет новая паэтычная анталогія пра Маці, у ёй — вершы каля ста паэтаў. Натуральная, у кожнага з іх была ці ёсьць маці і таму... А ў Н.Г. маці не было, і ў анталогіі Н.Г. няма, хоць яго вершы пра маці амаль паўстагодзя беларускія дзеткі вывучалі па чытанках і хрестаматыях.

Выйшаў зборнік памяці Максіма Багдановіча, у якім — дзесяткі прысвечаных паэту вершаў, а майго верша пра трагічны лёс генія «Апошнія спатканне з Вэрнікай» — няма. Склалі і выдалі хлопцы-хваты анталогію беларускай літаратуры за тысячу гадоў, у якой прадстаўлены дзесяткі маіх сучаснікаў, — і равеснікаў, і маладзейшых, — а мае імя нават не ўспамінаеца.

На гэтым пералік спыняю, хоць мог бы і прадаўжыць. Ну і што зробіш? Нічога не зробіш. Хамству канца няма.

Усё думаў...

Доўгія гады падбіраў з дзіцячай балгарскай паэзіі лепшыя вершы, байкі, небыліцы і пераствараў іх у беларускай мове, рабіў беларускім. А пасля і некаторыя славенскія, і лужыцкія, і расейскія. А пасля і казкі ў прозе народнай былой Югаславіі перастварыў на наш лад. Усё думаў: спатрэбящца беларускім дзеткам — і сёння, і заўтра, яны ж так любяць жывое, вобразнае, дасціпнае слова, пераканаўся ў гэтым на сустрочах у школах. А яно, усё гэта, ужо і нікому не трэба. Адвярнулі беларускіх дзетак ад паэзіі ў родным слове. Адвярнулі...

«Спадкаемцы»

Юбілей Купалы і Коласа... З набліжэннем гэтых вялікіх дат у культурнай гісторыі беларускага народа, у гісторыі нацыянальнай літаратуры, з набліжэннем свята ў гонар памяці тых, хто з'яўляецца найпершымі сімваламі нацыянальнай велічы і славы Беларусі, — узрошчаная на расоле антыбеларушчыны заварушылася і прагавітая каляпітаратурна гнось.

Чужакі і запраданцы найначай як наважылі ўзорпіраваць права спадкаемцаў Купалы і Коласа. Яны арганізоўваюць літаратурныя сустрэчы і вечары ў гонар Купалы і Коласа, не разумеючы, што страшна абражаютць іх памяць — гэтым сваім крывадушшам, гэтым разгулам цынізму. Яны як быццам не ведаюць, чаму ў 1930-м Купала зрабіў спробу пакончыць жыццё самагубствам. Як быццам не ведаюць зместу ліста Коласа ў ЦК КПБ, напісанага ім перад самай смерцю.

Запомніце, браты: у той вечар, калі крывадушнікі-цынікі будуць крычыць пра сваю вернасць традыцыям і запаветам юбіляраў, прагучыць і голас Божы; і ў како б'еца ў грудзях жывое чалавече сэрца — той Яго голас пачуе. І кожны сам для сябе Яго слова паўторыць. Для сябе і для дзяцей

3 Васілём Быкаўым на святкаванні Дня волі

сваіх. Но ж не ёсце яшчэ, не ёсце пад беларускім небам прадалі сваё сумленне.

Талент і сумленне? А што эта такое?

Новыя гаспадары жыцця радиуюцца, што сацыялістычны лад у нас пераможаны і ад яго нічога не засталося. Не ведаю, ці пераможаны сацыялізм (калі ён увогуле быў у нас), але добра бачу: пераможана культура, сумленне, чалавечнасць, элементарная прыстойнасць. І перамог не капіталізм — перамаглі бескаросніцы, цынізм, нахабства. Перамаглі дзікунства і азвярэласць. Перамагла прафанацыя. Перамагла бяздарнасць.

Ці не дзіўна: пры гэным сацыялізме самыя высокія званні і ўзнагароды атрымлівалі пісьменнікі сапраўды ярка-таленавітых, а не шэрый і прымітыўныя. Знаць, кіраўнікі Беларусі мералі талент меркай вельмі высокай, Пэнкаля і Квэцкаля не ставілі ў адзін шэраг з Мележам, Брылём, Быкаўм, з Куляшовым, Танкам, Панчанкам... І не варта намякаць на «прыналежнасць да КПСС»: Быкаў і Брыль, напрыклад, партыйных белікі не мелі.

Сеніншнія Пэнкаля і Квэцкаля наўні думаюць, што яны твораць на ўзроўні Мележа ці Куляшова. Ну, што ж, хай цешацца. Ніякай байды не было б, калі б на іх поспехі (піярскія, шумагонныя) не глядзелі з зайдзрасцю пачаткоўцы.

Такі наступіў час. Талент і сумленне... Скора маладыя будуць пытака: а што гэта такое?..

Эпізод у застоллі

У жніўні 1961-га ў Беларусі праходзілі Дні расейскай літаратуры, на якія прыехала ладная (чалавек пятнаццаць) група маскоўскіх паэтаў і пісьменнікаў, у тым ліку Міхаіл Свяцлоў, Павел Нілін, Леанід Собалеў, Юлія Друніна, Сяргей Смірноў (Брэсцкі), Якуб Хелемскі, Аляксей Каплер і іншыя. Літаратурныя сустрэчы Мінск рашишыў праводзіць у абласцях. Гасцей «разбілі» на дзве брыгады: адна паехала на ўсход (Магілёў-Гомель), другая — на захад (Берасцце-Горадня). З гасцімі, натуральна, паехалі і мінскія творцы. Я трапіў у «захаднюю» трапіць, якою камандавалі: ад

масквічоў — Леанід Собалеў, ад нашых — Пятро Глебка. За дні сустрэч на Берасцейшчыне-Горадзеншчыне я пасябраваў з паэтам Уладзімірам Кастроўым, пазнаёміўся з Паўлам Нілінам, Сяргеем Смірновым, Юліяй Друнінай, Аляксеем Каплерам (муж Друнінай), Леанідам Ленчам. З нашых, апрача Глебкі, быў Максім Танк, Аляксей Русецкі, Мікола Ткачоў. Дні праходзілі, як і належала быць, святочна. Запомніўся адзін эпізод, які мяне монна ўразіў.

Начавалі ў Белавежскай пушчы, на ўрадавай дачы. Была мілая і нябедная сяброўская вячэра. Тамадзі у застоллі Леанід Сяргеевіч Собалеў — масіўны, грузны, імпазантны, па тагачасных крэтырыйах — «жывы класік». Пра кожнага з прысутных беларусаў, па законах удзячнасці, казаў добрае слоўца. Гаворачы пра Русецкага, назваў яго іншым імем. «Прабачце, ён Аляксей», — падказаў яму — нягучна, спакойна — Нілін. Божа, што ў адно імгненні зрабілася з Собалевым. Ад прыязнай лагоднасці на твары і следу не засталося. Павярнуўся да Ніліна і, набрынілы злосцю, на ўесь голас раўніў: «А вы меня не поправляйте! Я сам знаю, что Алексей!...». Усе прысутныя збягніліся, асабліва мы, беларусы. Ну нікак не чакалі такога выбуху злосці. Хіба далікатная падказка калегі магла справакаваць на такі выбух? Тут, відаць, нешта іншае...

Пасля вячэры я спытаў у Ніліна, якога любіў як пісьменніка і пранікся да яго сімпатыяй як да чалавека: «Чаму ён так, Павел Філіповіч? Як гэта зразумеў?» — «Відаць, так, як усе і зразумелі. Вялікі літаратурны начальнік, кіраўнік Саюза пісьменнікаў. А ёсьць і яшчэ два моманты. Першы — ён даўно нічога не піша, а Нілін стаў папулярным. Другі — ён не можа забыць, што Нілін сядзеў у Гулагу. Што сядзеў невінаваты — гэту гэта ён ведаць не хоча».

Было мне над чым у туто ноч падумаць! Якая была наша нядайня рэчаіснасць — і ці скончылася яна?

Калі я пісаў раман у вершах «Родныя дзеяці», эпізод, пра які тут распавяў, мне вельмі прыдаўся пры абламёўцы вобраза аднаго з герояў твора — Мікіты, дубаватага і фанабэрystага начальніка ваеннаагаштаба. Дзея таксама адбываецца ў застоллі.

*Тут дзядзька Лёкса па пасудзе
Ударыў зноў: — Прашу наліць!
Мікіта Зміцеравіч будзе
У гонар маці гаварыць!*

*Мікіта вычакаў хвіліну,
Пакуль заціх-улёгся шум,
Устаў паважна, нос закінуў,
Як перад люстрам хараушун.*

*— Што ж, еслі просіць
прадсядацель
Ці, ізвіняюсь, тамада,
Каб я сказаў што к гэтай даце,
To я далжон атвеціць: да!*

*Дык вот у нашай юбіляркі
Есь многа качествава такіх,
Што быў бы грэх не выпіць
чаркі,
Не ўшанаваць пачотам іх.*

*А першым качествам законна
Шытоя я без лішніх слоў,
Што, хоць і ў возрасте
прыклонным,
Ана не знаець дактароў.*

*Другое качества па праву
Адмецім такжэ мы спаўна,
Што патрудзілася на славу
За жыцьця працоўную ана.*

*А трэцім качествам
гардзіца
Найболей нада, што ўдава
Зрасціла нас, как гаварыць,
I ў жыцьці пущёку нам дала.*

*У ту вужасную разруху,
Благадара і вапракі,
Ана не пала сілай духу:
Пускала нас — как піці з руки!..*

*Тут выйшла пауза малая,
I д'ябал Вінька не стрываў:
— А што бабуся залатая
I ўнкуаў любіць — не сказаў!*

*Мікіта згроб сурвэтку ў пальцы,
Махнуў рукою, як ластом:
— А вы мяне не патраўляйце! —
Раўніў на Віньку цераз стол.*

*— Я лучча знаю, што бабуся!
I ўсё я знаю, што к чаму!
А еслі ў чом і абышуся —
Мяне паправіць есть каму!*

А Павел Нілін у сваёй новай аповесці «Праз могілкі», напісанай неўзабаве пасля паездкі ў Беларусі, стварыў вельмі высакародны вобраз беларускай дзяўчыны, якой і прозвішча даў беларускае — Гілевіч. Наташа Гілевіч.

ВЕРШЫ

УЧАҮНЕ ПА ВЯЛІКАЙ ВАДЗЕ

Сяржук Сыс

Застаца жыць...

Застаца жыць на роднае зямлі,
Калі шалёны рум няяечыць, круціць...
Насуперак палонцы і пяті,
Смярдзючым нарам, кулі ці атруце.

Застаца жыць хаяць бяшчэ таму,
Каб перажыць чарговую карыду:
Ператрываць і ганьбу, і турму,
Ды стаць вышэй людскога суіцыду.

Калі б...

Высокія драўляныя вароты
У зацені здаўна знаёмыя ліп...
І мроіва вічорнае саломты,
І гэтае спрадвежнае: «Калі б...»

Калі б я змог вярнучы юнацтва ліпам,
Калі б пачуць ізноў з-за плоту спеў
Таемны, мілагучны, сціллы...
Але аж да адчаю не паспей.

Пахілы плот... яму мо год да скону,
Але тады здавалася — бар'ер.
Цяпер крывы, трухлявы і зялёны,
І мы з табой трухлявыя цяпер.

Не пераскочыў я калісьці ўпотай
Мяжу найлепшай з страчаных сядзіб.
Парытваюць замшэлья вароты —
Уладары нязбытнага «Калі б...»

Адбіткі нашых пальцаў
спаткаюцца міжзволі
на лавах і парэнчах,
на чаранку наожа...
А я хачу сустрэчы іх
не ў горадзе, а ў полі,
ускрайныя якога
ахутвае імжа.

А я хачу сустрэчы іх
жывой і нечаканай,
каб некалі далонька
знайшла сваю далонь.
Каб тое поле чула:
«Дык вось ты дзе, каханы!»,
Каб поле ўрэшце ўбачыла
Удаланях агонь.

Душа мая — як лёс старых калёс:
Прыймкунуліся нямогла да абочын...
Што шлях ліхі дазвання не распрос?
То боскі дар — жанчыны любай вочы.

Душа мая — няветлае жытло,
Дзе нам агмень халодны і сіроцы.
Але і тут здаралася цяпло,
То боскі дар — з жанчынай любай ночы.

Душа мая, такою будзь, як ёсць,
Я не баюся твой спакой сурочыць.
Хай да цябе часцей прыходзіць госць
Няспешна паходкаю жаночай.

I калі больш не будзе дажджоў і завей,
А адно — безнадзеянасць скразная,
I калі за бранёю службовых дзвярэй
Мяне болей сябры не пазнаюць,
I калі аж да пятак жысці апячэ,
I калі пачарнею з адчаю —
Веру, знайдзенца выйсце яшчэ —
Я нап'юся дый засплюю.

Залатыя вароны

Некалі свет жыў па іншых законах,
Шмат надаралася дзіваў тады —
Ладзілі срэбныя птушкі вароны

Фото Галины Дубинецкай

З тымі, чый колер быў залаты.
Разам шугалі ў бязмежнае неба,
Разам птушыны ўчынялі разбой.
Рваў цішыню іх сумесны малебен
Трэснутай іерыхонской трубой.
Ды з вышины, наглядзеўшыся ўволову
На чалавечы падман і хаўрас,
Срэбныя сталі чарнай ад вуголля,
Лепшы забралі прытулак і кус.
Залатакрылым і безабаронным
Чорныя вынеслі хіцівы прысуд...
І назаўжды залатыя вароны
Зніклі і болей не з'явица тут.

Бывай, Ярыначка, бывай!
Калі б я мог, дык стаў дакладна
Дарогай на Друскінікай,
Пляшотнай і спагаднай.

Па мне праехала каб ты,
Ды каб хоць раз, хоць крыху,
Пачула нервы-правады
Пакінутага псіха.

Тут горад, восень і адчай
Сышліся ў пантаміме,
Кашмары сняцца па начах,
А дні даўжэй за зімы.

Жыву пульсацыяй хвілін,
Што сталі сувязнымі...
Я без цябе, ды не адзін,
Між тэлефонных ліній.

Да хаты

Дахаты дахаты дахаты
стаў непатрэбным,
стаў вінаватым...

зламалі бясконцыя войны
начныя пачварыны-чэрці
а мене ўсё адно спакойна
калі нават проста ўмерці
Чэрці — паўсоль, навокал
насупраць мяне і збоку
прасочваюцца праз вокны
лезуць па вадасцёку...
навошта слізгаць па снезе
змагаючыся з аблогай:

як хораша Дома крэзіць
пра дзетак сваіх ды Бога...

У сіроцкім жытле

...Вось дом, дзе не жыве ніхто...
Не парушаючы спакою і засоваў,
Злініялы ценъ свой, нібы паліто,
Пакінуў на прыступках адмысловых.
Так млюсна тут, ні ладу, ні души,
Рыпяць услед рассохлыя масніцы, —
Іх цяжкі стогн бяссільны заглушиць
Нямы дакор сіроцкае бажніцы.
Адкрыйцеся, выявы абразоў,
Дзе той, хто спавядаўся перад вамі,
Хто кінуў дом, а сам адсюль сышоў?
І я адказ пачуў пад абразамі:
«Хто быў паперад, той ужо даўно,
Узлезши на бялюткія блокі,
Знік незваротна ў вечным руме сноў...
А шлях туды ёсці блізкі і далёкі.
Зірні, як прагна шчэрыца праём,
Дзе ўдзень ўноч палюе Знік змарнелы,
Прыў ладанне, стань гаспадаром,
Каб у жытле жыццё не адрунела.
А ледзь надыдзе вызначаны час
І ў Судны дзень завершаца падлікі...»
Я прыгадаў, што вельмі мала нас,
І скінуў на парозе чаравікі.

Начныя павукі

Не, не трагічны выпадак які —
Нас загрызуць начныя павукі.

Абачліва-нябачныя стварэнні,
Не пакідаюць шораҳу і ценяў,

Вылазяць ціха з хованак штоночы,
Каб запаўзіці ў галовы нам праз вочы.

Іх часам шпацыруе да халеры
Бульварамі знясленых артэрый,

Гуляюць па крыві і пэўна мараць
Стварыць для нас сцэнары кашмару.

І ў глуханоч павуччая пяхота
Аднойчы змажжа скuru літкім потам,

А сэрга разляціца, як лушпінне,
Славітае смяротным павуціннем.

Як крыўдна ведаць гэта, мужыкі:
Нас загрызуць начныя павукі.

Эга

Прыспешвае фініш —
І ты разумееш:
Усіх не абдымеши,
Усіх не сагрэеш...

SOS!

Аглушаны знянацку лістападам,
Я ціхім лісцем долу ападаў.
Даруйце мне, сцяжыны і прысады,
За тое, што зваліўся, як бяды.

Укрыў зямлю ашмоцем свайго цела,
Якое нёс табе, ды ўічэнт растрос,
А ты па мне прайшла... і шатаца
Услед няспешным крокам «SOC!»

Спыніся, глянь углыб маіх адценняў —
Рубін і охра, чырвань... вось букет!
Сагні яшчэ дзяўкоўскія калені,
Складзі з мяне нябачаны партрэт.

А ў ноч, калі заснеш адна ў пакоі,
Рассыпаўшы салому пахкіх кос,
Прысніш, што не букет, а я з табою,
Што гэта я шаптаў адчайна «SOC!».

Элегія

Як парк за лета загарэў,
Стаў пляжнікам агністым.
Нырца даю у прыцень дрэу,
Чыноўніцка-ўрачыстых.

Адчуць жыццё пасля турбот
У ціхім шэпце лісця,

Забыцца пра кругазварот

Зусім нічэмных выйсцяў.

І агарне шчымлівы сум,

Што так, а не іначай:

З камля жыцця скубем тырсу

І тлеем без астачы.

Наўскос скрэзі парк брыду

Наўпросткі, без сцяжыны,

А ззаду: «Ён шукае дуб,

Сабе на дамавіну».

У парку пустэльным
Каханне жыве,
Яму тут хораша жыць,
Схавалася недзе ў

Мокрай траве,

Дзе слёзкі крыштальнай імксы.

Падобна нацята тугой цеціве

Жаданне лістотай дрыжыць,

Чаре яно, за сабою заве

У восенскія вітрачкы.

Але прытыніся, замры і ўяўі,

Пакліч яго ціха, скажы

Аб тым, як у гэтай

Дажджлівай крыві

Няма для кахання мяжы.

Спакусіўві вечар

Паволі пльве

Над паркам, што на Сажы...

Пляшотнай восені постаци дзве,

Якім паасобку не жыць.

У чаўне па вялікай вадзе
плыць і піць узахлёб паветра,
кіраваца далей ад людзей, —

спадзяваца на літасць ветру.

Плакаць вольна з крывым дажджоком,
помніць бераг, сухі й высокі,
чуць, як першы разложысты гром
раздзірае шыхты аблокаў.

Углядзіца радзеі і радзеі
у зліццё паўнаводдзя з небам...

У чаўне па вялікай вадзе

Мне да неба дагрэбсці трэба.

АПОВЕД

НЯСПЫННАЕ МАЎЛЕННЕ

Сяргей КАЛЕНДА

1.

— Я нарадзілася пасля вайны, малой бегала па гародах і паліах, толькі паспявала кідацца долу, балочча ўдараючыся жыватом, бо як першы запавет памятала, што калі чуеш, як гудзе самалёт, хутка падай долу, хавайся ў трапе... усе жахаліся ўсяго, нават «кукурузнікаў», якія апрацуваў палі... у нас спачатку жыло вельмі шмат яўрэй, добра было, суседнічалі, нават сялібамі... але іх знішчылі разам з беларусамі амаль цалкам (бабуля Ніна сядзела на ганку, жвавая, рэзкая, добрая, яна праз усё жыццё прайшла такой, мужнай, ращучай, упартай, часта нервавалася, часта хутка выходзіла з сябе, я раней на яе шмат за што крываў, але потым пераканаўся, тым болей, што не толькі сам, але й родныя началі заўважаць, што ўсе тыя рысы харектару, якія належалі ёй, тыя самыя — раздражнёнасць, нервовасць, упартасць, належаць таксама й мне)... а сяліба нашая, вялікая была, з садам, які прасціраўся на шмат метраў, калі не кіламетраў, вішні раслі, яблыні, груши, слівы, чарэшні, алыча... але прыехалі бульдозеры калгасныя, і ў самую пару, калі ўсё на дрэвах саспявала, выкарчавалі, знішчылі да шчэнту... мама мая так горка плакала, пакутавала, гэткім чынам камуністы адабралі нашую зямлю й параздавалі ўсім, так сяліба стала вёскаю... коней у нас шмат было, кароваў, коз, таксама ўсё паадбіралі, нас выселілі, цяпер вось тут, дзе геная хата — новае месца жыцця апынулася, у ёй і згарэў твой прадзед, але мы яе ізноў адбудавалі... а потым, што... шмат хто імкнуўся да заробку, вось і мяне маладой закінула ў Казахстан, «цаліну падымала», арага, была трактарысткаю, напэўна, там бы й засталася, але з грашымі ў тым цяжка было, дадому карцела, збегла я, карацей, зваротна, нейкім шчаслівым чынам дадому патрапіла, а потым першы муж... сварыліся мы з ім шмат, але добры ён быў, развязаўся, ён памёр маладым... была першаю ў БССР жанчынай-кранаўшчыцаю (яна ўвогуле адрознівалася ад усіх жанчын, асабліва ў маладосці нейкім неверагодным спрытам, і часта апыналася здольна на

зашмат большыя справы й «подзвігі», чым мужчыны)... потым гарбарны завод (о, тыя пахі я ніколі не забуду: адвечна ў кватэры з'яўляліся нейкія скуркі: зяць, ласка, бабёр, пахі чагосьці высахлага, застарэлага, змешанаага з крываю альбо ванджаным мясам... скury гэтая дома былі паўсюль, а ўзімку ператвараліся ў модныя футры... яна тады ў Менску, з намі жыла, а потым зноў вярнулася ў Студзёнкі)... а памятаеш, як я раней вершы пісала (о так, памятаю гэтая вершы: буслы, гай, дубровы, паліны, грыбы... але яе друкавалі, я часта малым смияўся з гэтае нагоды, так бы мовіць, я не надта паважаў тых вершы), а цяпер вось ты пішаш... (заўсёды засмучала мяне гэтае параннанне, але па маіх продках не толькі яна рабіла ўдала-няўдалыя спробы з пісъмом, дзед мой па таце пісаў, шмат пісаў, але скончыў жыццё самагубствам, маладым яшчэ — трацца ўсё... я, з усёй сям'і — усе спрэс чарнавалося, са смугла скораю, падобны менавіта на яго яшчэ на бацьку мамы, блакітнавокі, светлавалосы з белаю скораю, якая ад ціску часта чырванеет, а ўсе кажуць — крыва з малаком; лухта, шчыра скажу, праста ціск скача...) а потым з'яўляўся другі муж, і я нарадзіла твайго дзядзю ў цёпло... але ўсё не тое было (яе ўвогуле цяжка чымсьці задаволіць), папрацавала я яшчэ на метэастанцыі — і з'ехала з Менску ў Студзёнкі, і добра пачуваўся, побач цукровы завод, нават аддзел маркетынгу адчынілі, Колька мой (трэці муж) вунь прадае, але халера яго з ягоным пітвом, сабака... (ён цыган, маці ягоная, дзесяці паддзеяніста гадоў, да гэтага часу жыве ў Сібіры, бацька ягоны памёр, калі ён быў падлеткам, замёрз на паліванні, ён сам яго, нябожчыка, адшукаваў і некалькі кіламетраў на санках праз снежную сібірскую прастору вёз дадому... бабуля з дзедам неяк дзіўна адшукалі адно аднаго, ажаніліся, калі ўжо было амаль па шасцідзісят, ён бадзяўся па свецце, піў, але цяпер у Студзёнках усе яго баяцца — цыган, у яго нібыта ў хляве кулямёт скаваны... вераць сяляне абы чаму)... ой, да што распавядаць тут пра маё жыццё... не хачу я й не пішы пра мяне нічога, я саромеюся (усё, калі яна начынае так казаць, значыцца, нічога больш я не начую, але нам і гэтага дастатковая, ці не?).

2.

Бабуля Ларыса сядзела ў хаце, старая, але ў добрым стане, выдатна чула, бачыла без акуляраў, моцная такая, сядзела ў гляздзела ў акно, за якім была пасаджана бульба:

— Вось, жукі ўсю бульбу знішчылі, аніякага спасу ад іх! (насамрэч бульба ўжо квітнела ў па даўжыні была вышэй каленіяў, амаль што не раскідзістая)... Смаргонь жа наша чатыры гады ліній фронту была, на заходзе Смаргоняў немцы стаялі, дзоты з цэглы пабудавалі, да сёния яшчэ ў полі стаяць, а на ўсходзе горада — рускія... так яны й

яны нас... немец, калі захапіў нашу тэрыторыю, дык з ім было не зашмат лягчай, выдаваў ежу па талонах, мы за колькі месяцаў мо' толькі двойчы атрымалі ад яго штосьці... (яна зрабіла паўзу, з'яла кавалак тварожнага торту, які мы захапілі з Менску)... осё цяпера ж у нас ўсё ёсць, раней у Менск, Гародню ездзілі, цяпер да нас можна ездзіць, ўсё ёсць... (вось любяць нашыя бабулі падаю́ваць сучаснасць з ваенна-камуністычнымі часамі, шчыра кажучы, калі падаю́ваць цяперашні час са старожытным, таксама атрымаецца, што мы няблага жывем, але ж трэба жыць не мінульым, а сённяшнім і будучым!)... і няхай там ён па тэлевізары лухту ўсялякую вярзе, памрэ ён — мы застанемся... перажылі жахі вайны, голад, смерць, дык яго й падаўна перажывем!.. маці мая падчас бамбавання ў спіну была параненая аскепкамі, колькі месяцаў праляжала ў ложку, амаль не памэрла, тады калі нас немцы былі, дык прыбеглі на падмогу, адзін з іх бацьку майму паказвае на пярсцёнак, маўляў, таксама жанаты, падаю́вае ёд і бінт... а нам цяпер што, вось раней вусцішна было, ні ежы, ні жыцця, камуністы нас катавалі, вы цяпер, новае пакаленне, абручэйшае, патаўсцеўшае, цалкам

нават не напружваеца, для вас там дэмакратыя істотная, а мы тады нават такіх словаў не ведалі, адно марылі, як жыць, каб не хацелася штохвіліны есці, але мы не пасціўныя там нейкія, памятаю, далёка было людзям да чыгункі хадзіць, немцы тады, палонныя, дзве калія нам збудавалі, а раней толькі адны рэйкі былі, марудна цягнікі хадзілі, кожную хвіліну спыняліся, праpusкалі адно аднаго, дык пасля цягнікі часцей і хутчэй рухацца пачалі, але нам было вельмі доўга й марудна хадзіць на галоўную чыгунку, таму мы на ўскрайку Смаргоняў цягнікі самі спынялі, каб сесці зручней і бліжэй, дык потым раённая ўлада зрабіла нам прыпынак «Маладзёжны»... вось як... мы здольныя цягнікі спыняць на хадзе... нам абы пасля вайны каб жылося сыта, нам не да палітыкі, няхай яна гарыць... зямля ёсць, куры ёсць, кароўка... астатніе мянялася шмат разоў: палякі, немцы, рускія... ўсё адно, ёсць мы, беларусы... праста цяжка нам, з усіх бакоў хтосьці намагаеца схапіць сабе кавалак нашай зямлі... (яна паглядзела, пранізіла так, напрасткі ў мае вочы, быццам пыталася альбо прасіла, каб ўсё, што яна апавядае, не знікла праста так)... а ў сорак чацвертым хата наша калі чыгункі стаяла, дык з цягніка нейкага хтосьці стрэліў, куля патрапіла ў саламяную страху — і мы ледзь паспелі ноччу выбегчы, ўсё згарэла, дашчэнту (заплакала), цэлы год у куце свяякоў ўсёй вялікай сям'ёй пражылі, халодныя, галодныя, амаль без вонраткі... але бачыш, выкараскаўся, пасля вайны я скончыла вячэрнюю школу ў патрапіла ў Ашмянскую педвучылішча, праз год яго зачынілі, і мяне перавялі ў Менскае, потым праз год у Барысаўске, і нарэшце скончыла я вучобу ў Магілёве... потым працавала піянерважатай, але потым нарэшце пад Смаргоняй настаўніцай і потым яшчэ ў дзіцячым інтэрнаце... і так да пенсіі... добра мы жылі, стараваліся, дзеци раслі, працавалі, цяпер вунь самі якія, дарослыя, заможныя, амаль шляхчыцы... (яна спынілася, паглядзела на халодную гарбату, адпіла крыху, пасміхнулася, так пяшчотна, добра, але ў вачах яшчэ стаялі слёзы... а В., якая сядзела побач, скончыла рабіць замалёўку бабулі, якая мусіла ў будучыні ператварыцца ў файны графічна-фламастарны партрэт).

0.

Гэта яны, тыя самыя міфічныя Атланты, звышлюдзі, якія закаліліся ў вайне й у савецкіх часах, яны як дыназаўры ў наш час... і я сумняюся, што змагуўся з яшчыці кагосьці з нашага пакалення, здольнага на такія подзвігі, на такую жыццёвую моцу... мы выраслі быццам бы ў атчэнні ватовай прасторы, бо не маем моцу нават змагацца за волю...

Мы — быццам бы копія копіі сапраўднага чалавека, істоты наадзінку, якія здольныя бы здзіўляць, але ў атчэнні ватовай прасторы, бо не маем моцу нават змагацца за волю...

Смаргонь — Менск — Студзёнкі

Бабуля Ларыса. Малюнак Васілісы Паляніна-Календа.

► РОЗГАЛАС

СЦЯГ НА ПЛОШЧЫ СВАБОДЫ

З «НАЧНЫХ НАТАТАК і ФАЦЭЦЫЙ»

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 9 (1).

Паздавалі напісанае на пра-
верку і дарадца пасольства Чэхіі
Герман Хромы, перакладчык
Бібліі на беларускую мову Васіль
Сёмуха, шэф-рэдактар газеты
«Новы Час» Аляксей Кароль. А
некаторыя «напісанты» забралі
дыктоўкі на памяць у свае сямей-
ныя архівы. Гэтаксама мудрае
рашэнне!

15 сакавіка 2008 года

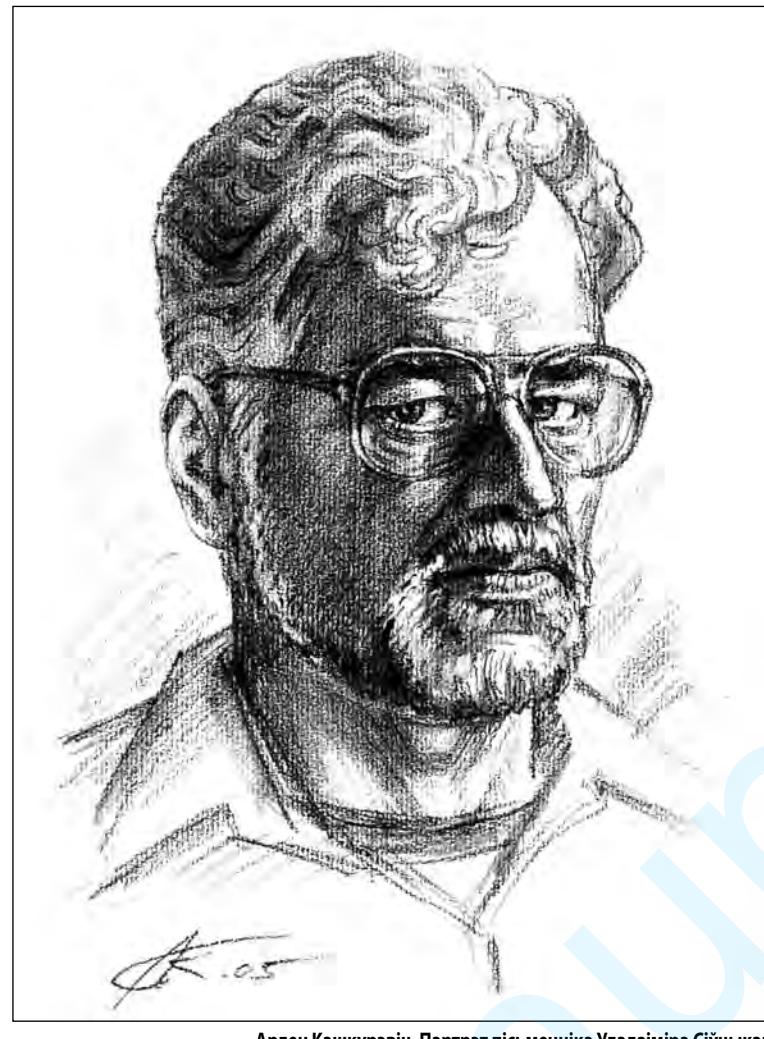
З блаславення Папы

Разам з Валодзем Падголам
правёй дыктоўкую для сваякоў
рэпрэсаваных палітыкаў і акты-
вістаў.

Сталы ў бібліятэцы касцёла
святога Сымона і святой Алены
(ягоныя святыя і паства не пры-
маюць засветызованую назуву
— Чырвоны касцёл!) чамусьці
аказаліся занятымі выставаю
— кнігамі Яна Паўла II і фотааль-
бомамі пра яго. Давялося прынес-
ці сталы і крэслы дадаткова. Аль-
нуліся яны пад вялікім партрэтам
Папы, на якім той дабраслаўляў
прыхаджан, а значыць і нас.
Урачыстасці, святыя і пада-
валі ў бібліятэчным сутарэнні і
выстаўленая там лічбавая копія
з Турынскай плашчаніцы, выка-
наная на метале ў натуральную
вельчыню.

Нельга было глядзець без хва-
лявання, як старанна пісалі маці
Аляксандра Казуліна, Змітра
Каспяровіча, Уладзіміра Лаб-
ковіча, Андрэя Кіма... Поруч з
імі шчыравалі эколаг і публіцыст
Валеры Дранчук, мастак Рыгор
Кійка, культуролаг Ада Чалей,
грамадскі дзеяч Галіна Січык...
Цікава было дазвацца, што Тац-
цяня Кім і Галіна Січык пісалі
беларускую дыктоўку першы
раз у жыцці, бо не вывучалі бе-
ларускай мовы ў школе, а калі
яшчэ дакладней — вучыліся не
у беларускіх школах. Але ідэю
дыктоўкі настолькі ўпадабалі,
што намерыліся правесці яе і
праз два дні на знак пратесту... у
сталічным Цэнтральным судзе,
дзе меўся адбыцца закрыты пра-
цэс над актывістам мададзёвага
нефармальнага аб'яднання «Іні-
цыятыва» Андрэем Кімам, які
нібыта ўдарыў міліцыянта пад-
час мітынгу прадпрымальнікаў.
Іронія і трагедыя лёсу: Андрэя
будуць засуджваць у будынку
колішняга Коласаўскага ліцэя, у
якім ён вучыўся!

Уразіў мяне і яшчэ адзін «на-
пісант», амаль што мой цёзка
па прозвішчы, навучэнец 23-й
менскай гімназіі. Зазіруў праз
ягонае плячо і пабачыў, што
Ян Вітаўт Січык старанна вы-
водзіць сказы... лацінка! Не
змог устрымацца і напрыканцы
ўзнагародзіў яго як актыўнага
ўдзельніка дыктоўкі ўнікаль-
ным (на 28 моваў і 100 000 адзінак
перакладу!) «ЕўраСлоўнікам»
Лявона Баршчэўскага, пажадаў
яму стацца ўдзельнікам будучай
дыктоўкі краін-спадкаемцаў
Вялікага княства Літоўскага і
нават ЕўраДыктоўкі. Дарэчы,

Арлен Кащакевіч. Партрэт пісьменніка Уладзіміра Січыкава

скарысталі лацінку гэтаксама
пісьменнік Уладзімір Содаль,
палітык Алеся Лагвінец і многія
іншыя.

Прыемна было пачуць падзяку за
педагагічныя і артыстычныя
высілкі — гэтым разам ад
Валерыя Дранчука. Але калі ў
дэвядзеца яшчэ выступаць у
ролі дыктоўшчыка, дык хацеў
бы прамаўляць разам са знакамітай
тэледыктаркай Зінаідай
Бандэрэнка!

29 сакавіка 2008 г.

Сцяг на плошчы Свабоды

Амбасада вольнай, хрысціян-
ской Грузіі месціцца ў гісторы-
чным цэнтры нашае сталіцы, паміж
дзвумя галоўнымі — пра-
васлаўным і каталіцкім — храмамі
Беларусі. Бачыцца мне глыбока
сімвалічным і невыпадковым,
што яе сцяг — белае палотнішча з
пяццю чырвонымі крыжамі — лу-
нае па-над плошчы Свабоды.

Прыемна было пазнаёміцца
там з гаспадаром, амбасадарам
Давідам Залкаліяні. Ён з кагорты
маладых, энергічных менеджа-
раў Саакашвілейскага прызыву,
што атрымалі адкузацю ў Еўропе
або ў Злучаных Штатах.

Было пра што пагаварыць.
Шкада толькі, што не пагадзіўся
батон (па-гру. = спадар) Давід,
каб гутарка наша паявілася ў
прэсе. Цяпер ідуць кансультаты-
цыі палітыкаў пра імавернае
признанне Беларуссю «незалеж-
ных» рэспублік Абхазіі і Паўднё-
вой Асечії, і спадар амбасадар
апасаецца, што публікацыя
можа пайсці не на карысць.
І, разам з тым, грузінская ды-
пламатыя настроена вельмі
рашуча — калі беларускі бок

признае дзяржавы-марыянеткі,
дык грузінская амбасада ў Мен-
ску будзе закрытая.

Але ў гутарцы высветлілася
і прыватная, нечаканая, аднак
прыемная акаличнасць: бацька
батоні Давіда, аказалася, блізкі
сябра Нугзара Каберыдзэ, пісь-
менніка, палітыка і грамадскага
дзеяча, майго даўняга сябра. І не
толькі сябра. Калі прыезджаў
Нугзар на міжнародны семінар
перакладчыкаў беларускай літа-
ратуры ў Дом творчасці «Іслач»,
дык стаўся і хросным бацькам
маіх дачок.

На Каляды малодшая, Хрысці-
на, прасіла была: «Татка, хай бы
замест Дзеда Мароза ці Святога
Міколы прыехаў да мяне мой
хросны! Я так даўно яго не бачы-
ла, што вельмі кепска памятаю,
амаль што зусім забылася...»

17 верасня 2008 г.

Помста

На беларуска-расійскім па-
межжы, у горадзе Неўлі ў гаспа-
дарцы майго стрычнага, калі
можна так сказаць, дзеда Нупрэя,
які зазнаў нягоды і нястачы
ваеннага ліхалецця, былі дзве
вайсковыя каскі.

З адной, савецкай, сыціліся
ягоныя аўчаркі, з якімі нёс ён
вартаўнічую службу пры саўгас-
ным гумне.

Другую, фашыстскую, пры-
мацаваную да жэрдкі, скарыстоў-
ваў ён як чарпак, якім час ад часу
вычэпваў, выграбаў змесціва з
ямі ў прыбіральні-шпакоўні.

Вось так, свядома ці падсвядо-
ма, і ў мірны час помсіц ён та-
татітарыстам — як сталіністам,
так і гітлерыстам.

21 лістапада 2008 г.

Слоган

На Лесевай, доччынай бут-
эльцы на пітве, якую яна брэ-
ссабойка ў трэнажорную залу,
накрэслены слоган (англ. slogan =
лозунг, дэвіз):

«Рабі, што любіш!
Любі, што робіш!».
Выдатна сформулявана!

3 мая 2010 г.

Форма і змест

Алесь Камоцкі расказваў, як у
адным з падарожжаў давялося быт-
эльцы на спыніца, каб пераначаваць у ма-
ляйнічай вёсцы на Смаленшчыне.

Гаспадыня, якая пагадзілася
прытуліць музыкаў-вандроўніка,
па іхнія просьбі даручыла пака-
заць гаспадарку сваёй дачэ.

Дагледжаная, чысценька пры-
браная, прыгожая, нібыта пар-
цалянавая цацачка, тая петна-
стоўка моўчкі павяла гасцей да
хлевушкі.

Найбольшае замілаванне ў
дзяяч, Алесевы спадарожніц,
выклікалі пухнаценъкі труся-
няткі. Яны нават узліся падкі-
даўца ўм траву дый бацвінне, як
раптам экскурсавод-петнастоўка
падала голас, як аказалася, хры-
пілаваты і па-старэчаму рыпучы:

— Кхе-кхе! Да под нож на х.. их
всех!!!

Як пазначаў у «Рэзвізоры» сваёй
знакамітай рэмаркай расійскі
класік: «Немая сцена».

20 жніўня 2011 г.

OK

Сталіца Аўстрыі Вена не можа
не ўражваць сваёй імперскай
пампезнасцю, заможнасцю і
раскошай.

Але сярод скульптурнай спад-
чыны найболей прыйшліся мене
да душы ні помнік імператрыцы
«Свяшчэннай Рымскай імперыі»
Марыі Тэрэзіі, падчас праўлення
якой і Аўстрыя шкамутала ў Пер-
шым падзеце Рэч Паспалітую, ні
манумент імператару Аўстрыі і
каралю Венгрыі Францу Йосіфу,
які задушыў на падуладных яму
землях рэвалюцию 1848–1849
гадоў, ні грувасткі выявы мі-
фалагічных істотаў пры фантанах
палацавага комплекса Хоффбург.

На вуліцы Оскара Какошкі,
на лужку за палісадам, на фоне

цаглянай сцяны стаіць помнік —
адно толькі масінжовая галава
знакамітага аўстрыйскага графі-
ка, жывапісца, скульптара і дра-
матура чэшскага паходжання,
найбуйнейшай асобы аўстрый-
скага экспрэсіянізму ў літаратуре
і ў выяўленчым мастацтве (глядзі
фота на стар. 9 (1)).

А на сціплым «трохступене-
вым» пастаменце паўтара-
мировай вышыні выбіты звыш-
підэрны надпіс: «OK» — Оскар
Какошка, — манаграма, якою
творца падпісваў свае шэдэўры.

Але пры жаданні можна пра-
чытаць тую манаграму і як па-
пулярную сёння англамоўную
абрэвіятуру Ok (усё добра)! Пра-
чытаць, як запавет майстра, як
сцверджанне, што ў іншым свеце
куды больш утульна і спакойліва,
што там усё хороша, усё о'кей!

24 жніўня 2011 г.

Дэжавю

Найчасцей прыемна, нібы-
та пабачыў даўняга прыяцеля,
згледзець на чужое кніжнае
паліцы том, які маеш у сваёй
бібліятэцы.

Прынамсі, так было, калі на-
ведваў у Браціславе найбуйней-
шае славацкае выдавецтва «Íkar».
Якраз у ім быў падрыхтаваны і па-
бачыў свет паліграфічнае выдатна-
выкананы фаліянт «1000 Slováckian
Sights and Monuments. Beautiful
Monuments of Man and Nature
(1000 славацкіх выдатных мясцін і
помнікаў)», які з год таму спrez-
ентаваў мне ў Менску славацкі
амбасадар Мар'ян Сэрватка.

Адчуванне дэжавю не пакіда-
ла, калі блукаў вулкамі сталіцы
і па ўзбряжжы Дунаю, калі па-
дымалаўся да Браціслаўскага
Града, калі гасціваў на лецішчы
у даўняга сябра Яна Коваля пад
вёску Старая Лехота, калі па-
дарожнічаў па Усходніяе Славакіі —
па Загор'і, па Трэнчынскім,
Малакарпацкім і Падунайскім
рэгіёнах, калі караскаўся на гару
Безавец, калі смакаваў з крніцы
гарачую, пад 60 градусаў(!) міне-
ралку на курорце Пещаны...

Можа, успільвалі ўсе гэтыя
краявіды і праз то, што адгле-
дзеў быў дзясяткі фотадзімкаў,
калі рыхтаваў да друку «Карот-
кую граматыку славацкай мовы»
і «Беларуска-славацкі размоўнік-
даведнік».

Першы дзень восені 2011 г.

У. Січыкаў праводзіць першую агульнанацыянальную дыктоўку

Фото Антона Магоні

ПАМФЛЕТ

РАЎНЕННЕ НА ТРЫБУНУ

Ліна КАСТЕНКА

I ўсё-ткі парад патрэбны.
Дзяржайнае свята, 20-годдзе
Незалежнасці, як жа без
парада? Гэта ж фактычна
першая такая ўрачыстая
дата — паўналеце маладой
дзяржавы. Людзі павінны
убачыць яе гонар і славу,
яе абаронную моц, яе
правадыроў і паважаных
грамадзян, пачуць рytm
чаканных крокай у самім
сэрцы сталіцы. Дагэтуль жа
так і было, а на юбілей — не
будзе!?

Таму патрэбна будаваць трывбуну. Там, дзе і заўсёды, пад велічным манументам Незалежнасці. На трывбууне павінны стаяць усе чатыры презідэнты нашай дзяржавы і прымашь парад.

Не хочуць ваенны, на ваенныя сродкі, — дык у нас жа ёсьць цэлая армія дзяржаватворцаў. Дваццаць гадоў працавалі, здзяснялі реформы, тварылі демакратычную прававую дзяржаву, якая заняла годнае месца ў свеце.

Стройнымі радамі мусяць праціці дэпутаты ўсіх скліканняў на чале са спікерамі, памочнікамі ды намеснікамі, з усім штатам і апаратам Вярхоўнай Рады, фракцыямі й камітэтамі, купшчыкамі й перабежчыкамі. Сакратарыяты ды Адміністрацыі ўсіх презідэнтаў з аддзеламі й калегіямі, нацыянальнымі радамі й кансультантамі, спічрайтарамі, дарадцамі ды рэферэнтамі. Міністры ўсіх урадаў на чале з прэм'ер-міністрамі, судзімі і несудзімі, тут існымі й недзе. Усе разлогі галінкі ўлады, на якіх шчыльна ўсёліся кіраўнікі ды ўпраўленцы ўсіх рангаў і спецыялізацый.

Словам, усё тое воінства, дзякуючы якому Украіна трывумфальна здабыла чацвёртае месца сярод найгоршых эканомік свету і з рознімі паказчыкамі даганяне як не Гінней, дык Гандурас.

Каб народ мог пабачыць, каго ён кармі і ўтримліваў 20 гадоў, чые пасяджэнні, ільготы і замежныя ваяжы, дзяржайныя дачы і курорты так шчодра аплочваў і задумаўся, нарэшце, ці варта карміць гэтакую армію яшчэ й наступныя 20 гадоў.

Павінна прадэмансстраці свае дасягненні судовая галіна ўлады, генеральныя пракуроры і намеснікі, суддзі, следчыя, а таксама міліцыя, Служба быспекі, усе аддзелы і пададзелы дзяржайных аховы — таксама цэлая армія, што стаіць на варце законаў і пакліканая зберагчы грамадства ад унутраных і знежніх небяспек.

Высока над сабою яны павінны пранесці партрэты Гангадэ і Аляксандрава, Чарнавола і Генцмана, усіх забітых і закатаваных у аддзелах міліцыі, памёршых і зніклых пры нявысветленых абставінах. Дый самазабітага дзвума стрэламі ў галаву Краўчанку, і Кірпу, і Кушнарова, чые

Ліна Кастэнка — адна з найвядомых пісьменніц сучаснай Украіны, «шасцідзесятніца».

Яна публічна адмовілася ад звання Героя Украіны, патлумачыўши тое наступным: «Палітычнай біжутэрыі не нашу».

На публіцы пазэса з'яўляецца вельмі рэдка, аднак у суязі з падрыхтоўкай да святкавання 20-цігоддзя незалежнасці Украіны яна перапыніла сваё пустэльніцтва.

Ліна Кастэнка і ёднадаць, лаўрэат Нацыянальнай прэміі Украіны імя Тараса Шаўчэнкі за 2010 год Аксана Пахлеўская, павіншавалі лідара апазіцыі — і вязня — Юлію Цімашэнку з Днём Незалежнасці — праз газету «День». Там жа Ліна Васільёна змясціла і свае развагі з нагоды «дзяржайнага юбілею», з якім «Літаратурная Беларусь» вырашила пазнаёміць і сваіх чытчоў — каб разам пераканацца, на сколькі глубока думкі славутай пісьменніцы судадносіца і на шай рэчаіснасцю.

Загадкавыя смерці шмат бы чаго высыветлілі ў чорных красвордах нашага правасуддзя.

Канстытуцыйны Суд у чырвоных мантыях нес бы перавёрнутую дагары нагамі Канстытуцыю, інтэрпрэтаваную па-рознаму ў залежнасці ад бягучых патрабнасцей улады.

Мусяці праціці суддзі-калядоўшчыкі з торбамі грошай на плячах, злобленыя і нязлоўленыя на гарачым функцыянеры і карупцыянеры, кожны з таўром

свайго злачынства, трymаючы раўненне на прэзідэнтаў свайх краін, якія таксама стаяць на трывбууне з шыльдамі на шыях, — хто што здаў за гэтыя 20 гадоў. Хто флот і яздernую зброю, хто прамысловасць і стратэгічныя аўкты, хто аранжавую рэвалюцию, хто наогул Украіну.

Так што, мабыць, гэта было слушнае раашэнне — адміністрація вайсковых парадаў, бо то ж было хоць прыедзе прэзідэнт якойсьці з суседніх дзяржай, прывітае султан Брунею. Усё ж такі міжнародны ўзоровень. А цяпер нават прэзідэнт Расіі наўрадаў ці прыехаў бы. Таму што як не здавай Украіну, усё адно братній дзяржаве хочацца, каб яе проста не было. І ў Еўропе цяпер мы — ізгоі, прыстойныя палітыкі з тутэйшымі на трывбууне не стануць.

Дый народ у нас несвядомы. Яшчэ прыхопіць з сабою памідоры ці яйкі і закідае трывбууну, нягледзечы на растущую дарагівізу, або змые каго моцным струменем з брандспойта. А так ён стаіць моўчкі абапал Храпчаціка аж да Майдана, назірае гэты парад, які даўно меў бытъ, іробіць свае высновы.

Асобна калона мусяць праціці заслужаныя людзі Украіны, ва ўсім бліску орденаў і медалёў, мабыць, з пануранымі галовамі, бо нехта ж такі сумленна працаваў, а выніку не відаць, перамелены ў пашчы сістэмамі інкарпараваныя ў гэту калону, маюцца праціці Героі Украіны,

пажадана — пранумараваныя, бо калі Украіна мае столькі Герояў, дык гэта колькасць мусіць жа некалі перайсці ў якасць і прадстаўіць пераканаўчыя прыклады герайму.

Маюцца праціці рэйдары ў чорных масках, узброеныя ламамі і пісталетамі.

Дырэкторы шахтаў з тысячамі трун загінулых за гэтыя гады шахцёраў.

Банкіры, угінаючыся пад цяжарамі грошай ашуканых укладчыкаў.

Праімчаць мажоры, душачы ўсіх на сваім шляху.

Мусіць праціці маршам пятая калона з транспарантамі «Руки прочь от русского языка!». Услед — клікушы і папы з кадзіламі і пракляціямі на ўсіх, хто не яны. Меўся б вывесці на парад свой «Всеукраинский союз воинских сил» цэзка аўтамата Калашнікава, што прыдало б параду адмысловага вайсковага шарму. А таксама меліся б прадэфіліраваць усе бачныя і нябачныя блокі «русского единства», шавіністы і ксенафобы ўсіх масцей і на поўны голас нарэшце шчыра агучыць сваё крэда: «Украина для русских!»

Ва ўсёй разнастайнасці сцягай мусяць праціці паўнамоцтвамі на Украіне, ва ўсім бліску орденаў і медалёў, мабыць, з пануранымі галовамі, бо нехта ж такі сумленна працаваў, а выніку не відаць, перамелены ў пашчы сістэмамі інкарпараваныя ў гэту калону, маюцца праціці Героі Украіны, ачольвае сам сябе.

Горда і ўзнёсла павінны праціці «супрацьусіхі» з асатанелаю натхнельніцай «супрацьусіхства» на мятле.

І над усім гэтым у кіеўскім небе пралятаюць яскравыя паветраныя шары — аранжавыя, бела-сінія, бела-чырвоныя, сінэ-жоўтыя і зусім чырвоныя. З іх прыветна выглядваюць алігархі і з башкіўскай усмешкаю маҳаўцу народу рукой.

Напаследак з космасу спусціца кіеўскі мэр, абвешаны амартызуючымі пакункамі з кітайскай грэчкай, прызміліца на прыступках мэры і паспывае любімаму электратару ў мікрофон. Гэта будзе маствацкая частка парада. Сёй-той з журналістаў выканае заецы зігзаг па пянячках прэзідэнцкай рэзідэнцыі. Прэс-сакратарка Гаранта стане грацыёны піруэт з тортом, а Генпрокуратура дасць ліха закаблукам пад «Мурку». Падпісанты вернападданніцкіх лістоў зробяць акрабатычны нумар — сабачую стойку сервілізму. Дэпутаты-кнопкацікі праігравацьмуць віртуозныя эциоды галасавання за адсутных калег. Дэпутаты-касталомы дэмансстрацьмуць маствацтва баявых прыёмаў. Міністр адукацыі жангліравацьмуць падручнікамі ўкраінскай гісторыі. Карыятыда гуманітарнай палітыкі падпірацьмуць плячом хісткую столь нашай духоўнасці. Зорка ўкраінскай эстрады, народная артыстка Украіны, праспывае новы папулярны хіт «Я дзевачка твая ў шыкоўным аўто». Парламенцкі дырыжор адной рукой здырыжыце аратору «Украіна для людзей», і цяперашні наш прэм'ер сыграе кола на газавай трубе.

Завярша ўсю гэту святочную феерню шэры аўтазак, абклеены партрэтамі Юліі Цімашэнка, якія прапіхваюць праз пратестуючыя натоўп «Беркуты» і «Грыфоны», абліяціўшы яго, бы чорнаю ікрою, сваімі каскамі, каму ламаючы рэбры, каго збіваючы з ног, каго валочачы па асфальце.

За гэтым аўтазакам, як у Расіі калісці Пугачова, вязуць захватаваную клетку з членам папярэдняга ўрада, эксп-міністрами унутраных спраў. З іншых клетак выглядваюць яшчэ некалькі фігурантаў сюрэралістычных судовых працэсаў.

Малады перспектывыны суддзя Радзівон Кірэеў падміргвае народу брывом.

Верка Сядзючка спявае свой інварыянт дзяржайнага гімна: «Шчэ нэ ўмэрла Украіна, еслі мы гуляем так!»

Чатыры прэзідэнты на трывбууне прыкладваюць руکі да сэрцаў.

Па краіне праходзіць усеўкраінская акцыя «Украіна-20». Гэта, відаць, нейкі новы тып адзначэння дзяржайных святаў. Судзячы па рекамендацыях радыё, гэта выглядае так: людзі збіраюцца ў гарадах і вёсках каля поштавоў, у святочных нацыянальных убраннях, намаляваюць на абліччах, руках і прости на паперы лічбу 20. Спяваюць, танцуюць і абменяваюцца пажаданнямі.

Няцяжка здагадацца, якімі.

ВОДГУКІ

ЧАЛАВЕК У ПЕЙЗАЖЫ

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Іван ЛАГВІНОВІЧ. Элегія
палескага матыля: вершы.
— Мінск: Кнігазбор, 2011.
— 88 с. — (Бібліятэка Саюза
беларускіх пісьменнікаў).

Сёлета — не да паэзіі. Да пастаў таксама мала справы. У палітычнай калатнечы нават самое існаванне беларускай літаратуры падаеца неабязважным; сацыяльныя пытанні (чытай «матэрыйальныя») засланяюць усе астатнія. Для газетнай прасторы смерць паэта таксама — інфармацыйная нагода, прычына з'яўлення кароткай нататкі, якая наўрад ці збярэ вялікі рэйтынг і мноства каментароў.

Іван Лагвіновіч, выбавіўшыся нядайна ад зямных турбот, застаўся тэкстам, які сёння і належыць прачытаць — бо выйшла яго апошняя, пасмартонная кніга «Элегія палескага матыля».

У пасмартонны зборнік, складзены Леанідам Галубовічам і Анатолем Сідарэвічам, увайшлі новыя вершы, а таксама выбраныя творы з папярэдніх кніг Лагвіновіча: «Разлук выраёвых», «Ліда юдолі», «Пальновых кветак», «Далёлага і блізкага», «Піліпайкі». Падбира-

Іван ЛАГВІНОВІЧ

лася, зразумела, самае лепшае. У прыватнасці, добра паказана майстэрства: гнуткасць радка, метафора, парапнанне. Сілабатоніка Лагвіновіча і праўда выканана ў лепшых традыцыйных класічных, традыцыйных «ціхай» ліркі. То ж можна сказаць і пра іншага гаротнага паэта мяжы — Васіля Гадульку. Аднак у кожнага з добрых паэтаў ёсьць свае перавагі і моманты найбольшай выказанаці: тыя месцы, дзе творы выходзяць за межы абрачай паэтыкі ў сферу ўласных адзінковых адкрыццяў — і тады пры чытанні раптам уз-

нікае ўспышка, імгненная сугучнасць з тэкстам і аўтарам. Бадай, тыя, хто любяць паэзію як такую, заўсёды пішуць (ці пісалі альбо жадалі б пісаць вершы). І калі раптам бачаць у іншым творы гэтую ўспышку — нібы далучаюцца да самога працэсу стварэння твора, адчуваюць як нечакана паддалася «небытия броня» і на свет выйшла нешта невядомае, да таго адсутнае. Ёсьць такія «разры́радкі» ў многіх паэтаў, але, ясная рэч, у кожнага яны адрозныя, запоўненыя ўласным напластаным і згушчаным зместам. Для Гадулькі такім свяцільнікам у пасудзіне стала ўласная экзістэнцыя, адлюстраванне трагедыі свайго жыцця ў форме лірыйных мініяцюр. Для Лагвіновіча гэтым стрыжнем з'яўляецца сам навакольны беларускі свет, менавіта ў ім элегічны паэт знаходзіць адпаведнасць уласным уяўленням пра гармонію.

Еднасць з наваколлем — ад любові да яго. Безумоўна, з'ява гэтая звязана з нашым фальклорам, якому паэт часта свядома наследуе, аднак, паводле Багдановічавага запавету, не спрашчае, не прафануе народную культуру, але напаўніе архаічны паралелізм новымі сэнсамі:

Занявесцілася алычына
Ў заваконні кватэры маёй:

Прыручыла мяне, прывучыла
Размаўляюць, як з паненкаю, з ёй...

Прайду ста метраў —
І дранцаюць ногі,
To ў паясніцы, то ў баку кальне...
Вандровак пешых дальняі дарогі
Смуглой тутгі закрыты для мяне.
Збляднё мой свет на колеры і гукі...
Цяпер Нясвіж далёкі, як Парыж.
...Вучуся складваць
На грудзіне руکі,
Каб правільны атрымліваўся
крыж.

Слоўных штукарстваў тут не знайдзе. Так, часам бачна, як аўтар падбірае слова, жадае сказаць лепш, крэху «прыгожа». Ды «ухліваць» аб майстэрстве не будзем. У Івана Лагвіновіча тое ад традыцый, якой ён наследуе. І гэта таксама натуральна ў нейкім сэнсе.

Гэта книга пра жыццё чалавека на самоце: ён ходзіць па сваёй зямлі, убачанай пасля доўгіх гадоў данецкай шахты; ён адкрывае ўсё нанова; ён нешта гаворыць і, зрешты, праста хоча, каб яго паслухалі, — больш нічога.

Калі чытачу цікавы такі чалавек, калі яму наогул цікавы чалавек, то не прыслухаща да голасу паэта немагчыма. Пры ўмове, што вы, канечне, яшчэ маеце патрэбу ў суразмоўцы. Сам Іван Лагвіновіч наконт уласнай паэтычнай славы ілюзій не меў:

Смерць мая не стане цяжкай
стратай.
Роспач вашых сэрцаў не кране.
Я не быў ніколі Герастратам.
Хутка вы забудзеце мяне.

Выказаўся, развітаўся, сыйшоў.
Абсалютна беларускі паэт.
Яшчэ аднаго няма...

Іван Лагвіновіч

дзесьці ў мінулым, ён праходзіць міма цябе. Калі ты шпацыравала па яго вуліцах і бачыла яго, а не прымушала быць прости незадаважным фонам? Раман вярнуў табе горад ва ўсёй яго паўнаце, няхай і горад мінулага з зачарованнем успаміну. Раман стаў для цябе Чарадзейным Ліхтаром Мінулага, у адрозненне ад сустрэлага ў ім Чарадзейнага Ліхтара Будучыні. Але рух наступрач адбýгся.

...Юная душа адпраўляецца ў самастойнае вандраванне, можа быць раней часу адараўшыся ад родных людзей, а дакладней — з юнацкім максімалізмам акунуўшыся ў звабнае вакольнае дарослае жыццё з яго прынадамі, падзеямі, пачуццямі, сябрамі і сяброўкамі. Непарушанай застаецца толькі цесная сувязь з горадам, бо ён і ёсьць жыццё ў поўнай яго праіве. Жыццё, якое дадзена герою, ўсё — Мінск, што змяняецца разам з узростам і душой Шуры.

Выдатна выпісаныя харектары герояў, выпуклая, запамінальна. Вось яны ўсе перад тобой: Валодзя Карпікаў або Карп, Тэадор Бярозкін, ён жа Тэд, Яшка Эштгейн, Люсік Энгельгардт, ён жа Люс або Геман, які скача з вакна школы ад вартаўніка Кваземоды... Дзясяткі іншых... Але галоўная, вядома, Саша, цёзка героя, супладная з ім у імкненні нацешыца жыццём і маладосцю. Толькі калі «Лакомкі» можна было злавіць такую салодкую дзячучыню, якая таксама была ў тым жа чакані чагосці незвычайнага, у пошуку кахання. І герой без рамантых «воздыханий» ды

ілжывага кавалерства, натхнёны вершамі Маякоўскага, дзейнічае адпаведна: «Мария, дай! Тело твоё буду любіць». Але ж і гэта ёсьць каханне, першае, прагнае, ненаеднае, узнёсле маладосцю, прыгажосцю целаў, радасцю і сумам.

Тут усё побач: і пляцоўка паміж дамамі на адной з вуліц цэнтра, названая Афрыка, бо ўсё яны, яе насельнікі — «дзікія людзі» для дарослых, разумных, а на самай справе — гэта іх вольніца мянуща Афрыку, тут яны вольныя, роўныя, тут яны ў прасторы паразумення і волі. І стадыён «Дынама», панаднае месца для гарачых прыхільнікаў футбала і месца летняй танцверанды, дзе таго салодка гучыць музыка. І мужчынскія і жаночыя школы, яшчэ паасобныя, і кінатэатры — чарадзейныя ліхтары маладосці.

Калі ў пачатку рамана аповед неяк гультаявата разгойдава-

такое вымроене каханне не можа проста мінуць, яно павінна трагічна загінуць. Усё ўзарвана, як і мінулае жыццё, і застаецца толькі ўспамін, смутны або яркі, але нязменна шчымліў...

еца, правісае, дык дыялогі, па-майстэрску выпісаныя, нязменна захапляюць і залучаюць у прастору тэкста, выводзяць яго (разам са шматлікімі ўдалымі апісаннямі падзеяў і дзён) на зрокавы ўзоровень. Гэтыя маладыя людзі жылі, выхопліваючы ўсё, што было адбрана папярэднімі гадамі вайны. Іх захоплівалі адны фільмы, адны і тыя ж кнігі, імёны, песні. Дарэчы, песні пас-

пошуках згубленага часу». Так, гэта ў тваёй ранній маладосці дні былі доўгімі і напоўненымі нудой марнавання часу, бо час быў бясконцкім. Гэта твоя душа стамлялася ў прадчуванні чагосці вось-вось маючага адбыцца, і ты адпраўляўся блукаць па вуліцах у пошуках гэтага выпадку, і цяпер перападўняла і падштурхоўвала адчуванне неабходнасці і важнасці ўсяго і сваёй маладой сілы.

Другая частка рамана, калі яе можна так назваць, — аб вучобе галоўнага героя ва ўніверсітэце на факультэце журналістыкі, — відавочна прайграе першай — школьнім гадам, бо няма ўжо тых яркіх уражанняў, якімі напоўнены апошні школьні год, хоць і ўніверсітэт цікавы выкладчыкамі і падзеямі. Але, мусіць, справа ў тым, што ўмілаваная Саша ўжо не ўпісваецца ў новае жыццё, так і застаўшыся дзесьці ў сваім Сельгаспасёлку, з кэгэбэнским кавалерам... Саша ў свеце галоўнага героя — вандруніца, і таму павінна сыйсці. Ён паказавае ёй горад, знамінец з ім, уводзіць у чарадзейны свет цырка (яно ж чарадзейства, фантазія, творчасці), а яна спрабуе выпытаць, як зробленыя фокусы Кіо. Але сказана ж, што няма разгадкі, няма рысы паміж сапраўдным і нафантазіраваным. Ён сыходзіць, нават з'яджае ў Москву, хоць і часова, ён піша сваё першае апавяданне, ён стварае. Гэта ўжо новы віток яго жыцця. Таму фінал рамана ўспрымаецца як адзіна магчымы ў гэтай сітуацыі; такое вымроене каханне не можа проста мінуць, яно павінна трагічна загінуць. Усё ўзарвана, як і мінулае жыццё, і застаецца толькі ўспамін, смутны або яркі, але нязменна шчымліў...

Аказваецца, не ёсць. Час пакідае нам нямногае з мінулых гадоў. За межы асбнага чалавека жыцця можа выйсці радок, калі ён аплачаны сапраўдным пачуццём, калі ён таленавіты. Такія радкі здарыліся ў гэтym рамане. Дзякую чалавеку!

Александр СТАНЮТО

Александр СТАНЮТО. Сцэны из минскай жыцці: роман, повесть, рассказы, очеркі.

— Мінск, 2011.

Новы раман Александра Станюты «Мінскія любові» з анансаванай кнігі — апошні твор пісьменніка, які нядайна пайшоў ад нас...

Галоўная вартасць рамана — падрабязна данесена да нас жыццё падлетка, з усім яго калартыям і рэаліямі, якія адышлі ў мінулае...

Дзе гэта ўсё — і шум вячэрняга горада, і старыя вуліцы, і знаёмыя дамы? Ты сядзіш днімі за кампьютерам, вечары праводзіш за кнігамі, у лепшым выпадку на террасе сваёй загараднай хаты, перасоўваешся па горадзе на машыне, а горад... ён застаўся

ПАЧАТАК

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА: «ЖЫЦЦЁ ЦІКАВЕЙШАЕ ЗА МІФІЧНЫЯ ПРЫДУМКІ»

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА
нарадзіўся 17 кастрычніка
1988 года. Сёлета скончыў
гісторычны факультэт БДУ па
спецыяльнасці «Айчынная
гісторыя» і пачаў працаўцаў у
адноўленым Нясвіжскім музее.

Дэбютаваў у дадатку
«Літаратурная Беларусь»
«Новага часу» творам
«Аповесць пра чалавека, які не
хацеў быць Богам».
У 2011 годзе атрымаў
заахвочвальную прэмію імя
Максіма Багдановіча ад Саюза
беларускіх пісьменнікаў і
Беларускага ПЭН-цэнтра ў
намінацыі «Проза» і выдаў
сваю першую кнігу «Лебедзі
паміраюць разам». 10 верасня
у мінскай «Галерэі «У» прайшла яе прэзентацыя.

— Сяргей, кім марылася
стаць у дзяцінстве? І ці думала
лася на гісторычным факульте
тэце, што лёс звяза с філалогія, з пісьменствам?

— Гэта можа падацца дзіўным, але я не памятаю, кім я хацеў стаць у дзяцінстве. Але каму ў дзесені гадоў не марацца прыгоды? Прынамсі, гэтыя рамантычныя мары і цяпер засталіся са мной... Я люблю шукань прыгоды і рабіць авантурныя ўчынкі.

Між тым, я думаў, што калі-небудзь я, як мінімум, буду спрабаваць пісаць мастацкія творы. Былі нейкія няўдалыя спробы, штосьці даводзіліся да заканчэння, штосьці пакідаліся на сярэдзіне, але нязменна гэта мне не падабалася. Пару разоў увогуле расчароўваўся ў гэтым занятку, але ўсё ж праца пісаць узяла верх...

— Якія адчуванні былі, калі узяў у рукі сваю першую кнігу — ведаючы пра цяжкасці дэбютаваць і надрукавацца?

— Асаблівых нейкіх пачуццяў не было, наплённа з-за таго што гэтыя працэс зацягнуўся і кніга выйшла з друку куды пазней, чым я пісанаваў. Потым гэтая падзея наўпрост стала ў шэраг іншых, не менш яскравых, таму, хоць, канешне, нельга сказаць, што я не адчуў усё паўнаты момант, але вастрыня неік прытупілася. Але ўвесь час я цудоўна разумеў, што без падтрымкі Саюза беларускіх пісьменнікаў і ПЭН-цэнтра, без прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча гэту кнігу я не выдаў бы яшчэ гады з два, і за гэта я вельмі удзячны. Прыемна было, нарэшце, патрымаць плён сваёй працы ў руках.

— Як пачыналіся заняткі літаратурай? Хто з пісьменнікаў «паўплываў»?

— Пачыналася спонтанна. Заўжды цягнула неік рэалізацца на паперы свае думкі, каб не згубіць цікавыя рэчы, цікавыя сюжэты. Спрабаваў рабіць штосьці ўжо даўно, але, канешне, першай сур'ёзнай справай стала

«Аповесць пра чалавека, які не хацеў быць Богам». Потым было ужо лягчэй, бар'ер дэбюту быў «узяты».

А што тычыцца таго, хто паўплываў... Арыенціраў было шмат, з сусветных Рэмарк, крыху раней былі Дзюома, Гюго, з сучасных Вішнеўскі. Калі браць беларусаў, то гэта, канешне, Васіль Быкаў. Спадабалася творчасць Віктара Марціновіча сваёй стылістыкай і смеласцю. Але гэта то, што толькі падабалася і, у пэўнай ступені, фарміравала светапогляд, як жыщёвы, так і літаратурны. Калі ж браць наяднасць куміраў з пісьменніцкага свету, то такога магу назваць толькі аднаго — Караткевіча. Ён стаў для мяне сапраўдным літаратурным Богам і геніем. Прычым так атрымалася не адразу. Хоць сказаць, што мой улюблёны пісьменнік менавіта ён, я мог ужо пасля прачытання «Каласоў», на недасяжную для мяне вышыню ён узняўся на маім уласным Алімпе толькі пасля таго, як я паклаў на стол прычытаныя «Леаніды

не вярнуцца да Зямлі». Гэта тая кніга, якая ў свой час наўпрост узарвала маю свядомасць і перакрэсліла ўсе мае ўяўленні аб tym, якія эмоцыі можна атрымаць ад мастацкага твора. Простая гісторыя насамрэч (будзем спрападлівымі) звычайнай для пасляваеннага часу чалавечай трагедыі апісана з такой геніяльнасцю, такай кранальнасцю, якой я не сустракаў ні ў каго, з такім фантанам эмоций, што, часам, у мяне ўзікала думка, што кошт такога таленту і такай магутнасці — закладзеная ў ламбард Д'яблу ўласная жывая душа. Хоць, напэўна, нават Д'ябал не змог бы даць столькі таленту. Каб мець яго, трэба быць Богам самому — для мяне Караткевіч і стаў Богам, а «Леаніды...» — Бібліяй.

— Якай маладому пісьменніку бачыцца сучасная беларуская і сусветная літаратура?

Мастацкая літаратура немагчыма без фантазіі аўтара, але нічога добра, я лічу, калі яна пачынаецца ёй і ёй жа скончваецца

— Цяжкае пытанне. Тым цяжэй на яго адказаць, што сучаснай літаратуры атрымліваецца чытаць няшмат — больш чытацца і перечытацца класіка, як сусветная, так і беларуская. З сучасных беларускіх літаратараў хацелася б адзначыць Віталя Рыжкова. Сваёй уласнай стылістыкай вельмі падкупляе Віктар Марціновіч. Падабаецца цэлы шэраг вершаў Славаміра Адамовіча.

З замежных аўтараў... верагодна, Януш Вішнеўскі, але толькі не яго раскрученая бэстсэлеры кшталту «Самотнасці ў сеці», а маленькія апавяданні, як, напрыклад, «Anorexia nervosa».

— Што найбольш атрымала ў тваёй першай кнізе, якія бачацца недахопы?

— Як мne падаецца, найлепш за ўсё атрымалася сама задумка, сюжэтная лінія. Гэта тычыцца як «Аповесці пра чалавека, які не

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА

з пахавальных ямаў — цалкам рэальныя, гэта тычыцца і такіх незвычайных артэфактаў, як футбольныя бутсы, партсігары з цыгарэтнай паперай. Медалік «O, Maryjo, Bez Grzechu Rocceta, módl się za nami, którysi się do Siebie uciekają» таксама абсалютна рэальны... Дарэчы, у мяне самога з ім звязаныя пэўныя вельмі цікавыя падзеі, але гэта зусім асобная гісторыя...

Увогуле, рэальная жыццё больш цікавае за нейкія міфічныя прыдумкі. Таму я рабіць сюжэты з рэальных падзеяў заўжды цікавей. Такія сюжэты захапляюць больш, кранаюць больш, з іх патыхае жыццём. Безумоўна, мастацкая літаратура немагчыма без фантазіі аўтара, але нічога нічога добра, я лічу, калі яна пачынаецца ёй і ёй жа скончваецца.

— Які літаратурны персанаж лічыш эталонным, узорам для пераймання ў жыцці і літаратуры?

— Такіх магу назваць некалькі. Але адзначыць хачу аднаго — таго, які застаўся яшчэ з дзяцінства, — героя серыі раманаў Аляксандра Дзюома графа Дэ ла Фэр, больш вядомага як Атос. Эталон сібра, эталон мужчыны, мужны, маўклівы, разважлівы і адукаваны. Чалавек, які перажыў цэлы стос уласных трагедый і пры гэтым зрабіўся толькі яшчэ больш моўным і ўпэўненым у сваім шляху і сваіх сілах. Ён геніяльна апісаны Дзюома, апісаны так, што складваецца ўражанне, што менавіта граф Дэ ла Фэр, а не д'Артаньян, быў улюблёным персанажам самога пісьменніка. Да таго ж, пры ўсіх хібах савецкай экранізацыі рамана, інтэрпрэтацыя асобы Атоса акцёрам Веніамінам Смехавым, на маю думку, атрымалася проста шыкоўнай: граф выглядае менавіта такім, якім і мусіць быць — чалавекам, які без жалю раздае сябе сваім сібрам, ахвяруе ўсім, што мае, адважна змагаецца і пры гэтым застаецца нязменным лірыйным героям з вачымы, у якіх, здаецца, можа патануць цэлы свет з усімі ягонымі tryvogamі і надзеямі, з усім болем і пачуццямі.

Нездарма ад самага дзяцінства мне хацелася імкнучы да таго, каб быць хоць трошачку падобным на такога чалавека. І, хоць гэта нерэальна, але памкненні яшчэ нікто ніколі не забараняў, імкнучы да лепшага — натуральнае жаданне любога нармалёвага чалавека.

Шмат хто пытаецца ў мяне: што значыць подпіс De la Fere пад апошняй аповесцю маёй кнігі. Гэты подпіс — маё імкненне стаць лепшым, стаць больш добрым, больш справядлівым і, у той жа час, больш моўным і tryvalym da usyago, што выпрабуе на злом. Першая кніга і ёсць адзін з іспытаваў на tryvalaszc. Хочацца верыць, што я яго паспяхова здаў. Час пакажа.

— Дзякую за размову. I дай Бог табе і моцы, і tryvalaszc, і талент!

Янка СКРЫДЛЕЎСКИ

► КАЛЕЙДАСКОП

ЗАБАРОНЕНЫЯ АЎТАРЫ ЎЗША: ВОНЭГУТ, МУРАКАМІ, КОНАН ДОЙЛ

Сёлета з 24 верасня па 1 каstryчніка ў ЗША адзначаюць так званы Тыдзень забароненых кніг (Banned Books Week). Гэта штогадовая акцыя праходзіць у краіне «калыцы дэмакратыі» з 1982 года і мае на мэце як найболей прыцягнучу увагу грамадскасці да прыкрай з'явы кніжнай цэнзуры ў Злучаных Штатах.

Адной з асаблівасцяў правядзення сёлетній акцыі стане ўдзел аматараў «забароненых кніг» з усяго свету ў інтэрнэт-чытаннях на канале youtube. Удзельнікам праекту прапануецца запісаць чытанне ўрыўку з кнігі, якая знаходзіцца ў спісах «забароненай літаратурнай класікі» або «часта аспречаных кніг», складзеных Амерыканскай Бібліятэчнай Асацыяцый (American Library Association (ALA)).

Штогод Офіс за Інтэлектуальную Свабоду (Office for Intellectual Freedom), які працуе пры ALA, фіксуе сотні выпадкаў, калі пільныя бацькі і настаўнікі амерыканскіх школ просіць зняць з паліцаў бібліятэкі ці выклочыць з навучальнай праграмы кнігі, якія, на іх думку, могуць нашкодзіць кволай дзіцячай психіцы.

Сярод лідэраў «забароненых» амерыканскіх кніг у ХХІ стагоддзі — кніга Пэтэра Парнэла і Джасціна Рычардсана «3 Танга ix тро» («And Tango Makes Three») (2005). Гэта гісторыя двух пінгвінаў-гэяў, якія разам выседжаюць падкладзене ім яйка, заснаваная на рэальных падзеях. Кніга ачольвала спіс Амерыканскай Бібліятэчнай Асацыяцый ў 2006, 2007, 2008 і 2010 гадах. Праўда, у 2009 апінулася ўсяго толькі на другім месцы.

Курт Вонэгут

Хто стане сёлетнім лідэрам па забаронах, пакуль невядома. Аднак у жніўні англомоўная прэса паведаміла пра новы скандал. У адной са школаў штата Місуры школьнік пастараваў паказіць знакаміты раман Курта Вонэгута «Бойня №5», або Крыжовы паход дзетак» (перакладзены на беларускую Паўлам Касцюковічам) з навучальнай

праграмы і школьнай бібліятэкі пасля газетнага артыкула прафесара мясцовага ўніверсітэта. Ў эслі Скрогінса, які, дарэчы, выхоўвае дзяцей дома. Паводле яго, кніга «ўтрымлівае грубыя выразы, якія б прымусілі пачырванець ад сораму нават матроса», да таго ж раман змяшчае сцэны гвалту, лютасці і сексу.

Згодна з Першай папраўкай да Канстытуцыі ЗША школьнікі савет не мае права забароніць кнігу на ідзялагічных ці ётыхных падставах, а таму папросту быў забаронены доступ да тэкстаў дзяцей пойнага ўзросту. Адзін з сябраў савету паабязаў, што вучні ўсё ж змогуць чытаць забароненую кнігі падчас дадатковых заняткаў, але толькі з дазволу бацькоў.

Падзеі з забаронай знакамітага аўтараў забароненага рамана не пакінулі ў баку і прыхільнікаў творчасці Вонэгута. Мемарыяльная бібліятэка яго імя прапанавала школьнікам той самай школы ў Місуре 150 бясплатных асобнікаў «Бойня №5», падараваных ананімным мецэнатам. «Мы не пропануем вам палюбіць гэтую кнігу... мы толькі хочам, каб вы прачыталі яе і зрабілі для сябе высновы», — кажа Джулія Уайтхэд, кіраўнік Мемарыяльнай бібліятэкі, у сваім пасланні «Спыніце вар'яцтва!» на сایце сваёй арганізацыі.

Варты адзначыць, што з моманту публікацыі ў 1969 годзе раман «Бойня №5» быў забаронены або доступ да яго амняжоўвалі прынамсі 18 разоў. У 1973 годзе ў адной са школаў штата Паўночная

Дакота 32 асобнікі былі папросту спалены ў школьнай печцы.

Але Вонэгут — не адзінай літаратурнай знакамітасць, якую сёлета забаранялі ў школах ЗША. Раман японца Харукі Муракамі «Нарвежскі лес», перакладзены на сорак моваў свету, прыбралі са спісу для летняга чытання ў школьнай акурузе Манро-Таўншып штату Нью-Джэрсі. Прывычнай такога расэння сталі шматлікія бацькоўскія скаргі, скіраваныя ў савет па школьнай адукцыі акургі. Па меркаванні бацькоў, «вучням дзясятага класа не варта чытаць твор, у якім апісваецца, як лесбіянкі займаюцца каханнем».

Дзеянне папулярнага рамана Муракамі «Нарвежскі лес», напісанага ў 1987 годзе, адбываецца ў Токіё 1960-х гадоў. У кнізе распавядаецца гісторыя 19-гадовага студэнта Таору і яго стасунка з дзвюма дзяўчынамі. Гэта самы знакаміты раман Харукі Муракамі, прададзены 10-мільённым накладам па-японску і накладам у 2,6 мільёнаў асобнікаў у перакладзе. У 2010 годзе выйшла экранізацыя кнігі.

У інтэрнэт-журнале Fox News прадстаўнік савета па сямейных даследаваннях Пітэр Спрыг выказаўся, што «факт трапляння кнігі ў спіс падобнай літаратуры тлумачыць, чаму амерыканцы ўсё радзей аддаюць сваіх дзяцей у бясплатныя школы».

Галоўны ж школьнік інспектар акургі Манро-Таўншып Чак Эрлінг адзначыў, што спіс літаратуры на лета складаў камітэт з настаўнікаў, бібліятэкару і школьнай адміністрацыі: «Яны чытаюць гэтыя кнігі. І яны не пабачылі ў кнігах недарэчнасці, грунтуючыся на той мове, якую там ужытая, простай мове з вуліцы». «Мы не спрабавалі распачаць спрэчкі. Мы папросту спрабавалі заахвоціць вучняў да чытання», — зазначыў ён.

Але часам пад забарону падпадаюць, здавалася, зусім няявінныя аўтары. У амерыканскім штаце Вірджынія са школьнай праграмы выключылі дэтэктывную аповесць Артура Конана Дойла «Энцюд у барвовым», палічыўшы яе абразлівай для вучняў мармонаў.

«Энцюд у барвовым» прысвечаны расследаванню забойства двух мармонаў, якія прымушалі дзяўчыну выйсці замуж за аднаго з іх. Таксама ў аповесці Дойла апісвае асаблівасці побыту мармонаў. На думку прыхільнікаў гэтага рэлігійнага вучэння, такія апісанні абражаютъ вернікаў і не мусяць выкладацца дзесяцям у школах.

«У гэтым творы недакладныя рэлігійныя факты. Дзесяці пачынаюць вывучаць амерыканскую рэлігію з непісьменнай крыніцай. Мы лічым, што кнігу Дойла абавязкова трэба выключыць з праграмы школьнага чытання», — паскардзілася маці аднаго з вучняў, Брэт Стывенсан, у мясцовую газету.

Забароненую аповесць працінуюць замяніць на «Сабаку Баскервіллю».

АЛЬБЕРА КАМЮ ЗАБІЮ... СССР?

Альбер Камю

Паводле італьянскага выдання «Corriere della Sera», Нобелеўскі лаўрэат Альбер Камю, які па афіцыйнай версіі загінуў у 1960 годзе ў аўтакатастрофе, мог быць забіты агентамі КДБ за крыйтыку савецкай улады.

Выданне спасылаеца на італьянскага вучонага і паэта Джавані Катэлі (Giovanni Catelli), які займается вывучэннем дзённікаў знакамітага чэшскага паэта і перакладчыка Яна Забраны (Jan Zábrana).

«Я чую нешта дзіўнае з вуснаў чалавека, які шмат ведаў і меў вельмі добра інфармаваныя крыйніцы. Паводле яго, аварыя, якая каштавала Альбуру Камю жышцца ў 1960 годзе, была арганізаваная савецкімі шпіёнамі. Яны пашкодзілі шыну аўтамабіля, скарыстаўшы складанае абсталяванне, што парэзала ці праціравала кола падчас руху.

Загад быў аддадзены асабістам Шапілавым [Дэмітры Шапілаў — тагачасны міністр замежных спраў СССР] у адказ на артыкул, надрукаваны ў «Franc-tireur» у сакавіку 1957, у якім Камю раскрытыкаў яго за падзеі ў Венгрыі, — піша ў сваім дзённіку Забрана. У тым артыкуле фігуруе выраз «Шапілаўская разня» — менавіта так французскі пісьменнік і філософ назваў падаўленне

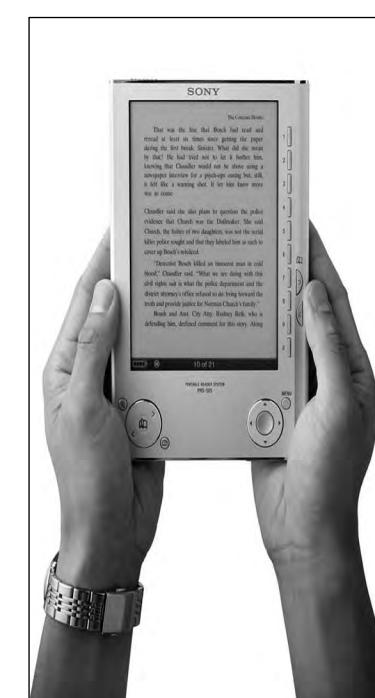
► ноў-хаў
**ЭЛЕКТРОННЫЯ КНІГІ:
ЧЫТАЧУ — САҮНД-ТРЭК, АЎТАРУ — ПЫТАННЕ**

Вытворцы электронных кніг ідуць на ўсё новыя крокі, максімальная спрабаўчы выкарыстоўваць магчымасці, якія дае малады канкурэнт старых добрых папяровых кніг.

Напрыклад, амерыканская кампанія «Booktrack» плаўніце выдаваць кнігі, дадаючы саўнд-трэкі, сінхронізаваныя з хуткасцю чытання кожнага асобнага карыстальніка «Ipad» і іншых планшэтавых. Спэцыяльны алгарытм дазваляе адсочаваць тэмп чытання і падладжваць пад яго хуткасць гукавога суправаджэння. У выніку музыка і гукавыя эффекты адпавядаюць дзеянню ў творы.

Першай кнігай, якая выйшла па новай сістэме, стаў раман для падліткаў «Сіла шасці» («The Power of Six»), выдадзены кампаніяй «HarperCollins». У хуткім часе такім жа чынам «Booktrack» плануе выдаць «Прыгоды Гекельберы Фіна», «Джэйн Эйр», «Рамэа і Джульєту» ды «Трошку шукнеццаў».

На восень кампанія «Booktrack» запланавала вы-

хад «гукавога» зборніка апавяданняў Салмана Рушдзі «На поўдні» («In the South»). Яго агучыць сімфанічны аркестр Новай Зеланды.

Аднак навінка не ўсім прыйшла да душы. На думку некаторых пісьменнікаў, музыка і шумы могуць адцягваць увагу чытачу падчас чытан-

ня, перашкаджаючы ўяўленню, якое толькі стымулюе аповед.

А вось кніжная крама «Amazon», распрацоўшы электроннага прыстасавання для чытання «Kindle», спрабуе скарыстаць інтэрактыўнасць рыдэраў у іншымі ключы. Цяпер чытачы змогуць задаваць пытанні пісьменнікам праста са свайго рыдэра.

Сістэма працуе наступным чынам. У электроннай кнізе, над якой занурыўся дапытлівы чытач, ён выдзяляе фрагмент, піша да яго пытанне (памерам не больш за 100 знакаў) і дадае тэг @author. Пытанне адразу ж трапляе да аўтара кнігі, а той, выконваючы абавязкі контракту з кніжнымі гігантамі «Amazon», абавязаны чытачу адказаць.

Праўда, паведамляеца, што ў спісе аўтараў, якія пагадзіліся на такія нялюдскія ўмовы, пакуль усяго толькі дзясяткі два пісьменнікаў. Ці пагодзіліца на адкрыцці літаральна кожнаму чытачу зоркі сусветнай літаратуры, пакуль не вядома.

Паводле замежных інтэрнэт-рэурсаў і часопіса «PрайздіСвет»

Падрыхтавала Ю.Цімафеева

7 КАСТРЫЧНІКА, ПЯТНІЦА

1

06.00, 07.10, 08.15 Добрай раніца, Беларусь!

07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 15.00, 19.00, 00.05 Навіны.

07.05, 08.05 «Зона X». Дарожныя навіны.

07.30, 11.50 Дзяловое жыццё.

08.35 Сфера інтарсэй.

09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».

10.05 Серыял «На нажах». Закл. серыя.

11.00 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).

12.10 Меладрама «Не прыспешвай каханне» (Украіна).

14.15 Клуб рэдактараў.

15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.

15.35 Мультсерыял «Іван і Мітрафан» (Расія). Заключныя серыі.

16.05 Цыкл дакументальных фільмаў «Энцыклапедыя атама» (Расія). Частка 4-я.

16.40 «Помнік». Дакументальны фільм («Беларусьфільм»).

17.00 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).

18.00 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).

19.30 «Зона X». Вывікі тыдня.

19.55 Камедыйная меладрама «Маргоша».

21.00 Панарама.

21.45 Містычны трэйлер «Што хавае хлусню» (ЗША).

00.15 Дзень спорту.

00.30 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).

H

16.00 Нашы навіны (з субтрытамі).

16.10 Навіны спорту.

16.15 Прэм'ера. «Участковы дэтэктыў».

16.55 «Давай пажэнімся!».

18.00 Нашы навіны.

18.15 Навіны спорту.

18.20 «Чакай мяне!». Беларусь.

19.00 «Поле чудаў».

20.00 Час.

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 Прэм'ера. Фільм «Браты».

23.05 АНТ прадстаўляе: «Што? Дзе? Калі?» у Беларусі.

00.20 «Наша белараша».

00.55 Камедыя «Асаблівасці нацыянальнага палівання ў зімовы перыяд».

02.10 Начныя навіны.

TB

06.00 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».

07.30 «24 гадзіны».

07.40 «СТБ-спорт».

07.45 «Раніца. Студыя добрага настрою».

08.30 «Аўтапанарама».

08.50 Фільм «Мядзведжы пацалунак». Расія-Германія-Швецыя-Францыя-Італія-Іспанія, 2002 г.

10.30 «24 гадзіны».

10.40 «Ашуканцы».

11.40 «Званая вячэр».

12.35 «Агонь кахання». Серыял.

13.30 «24 гадзіны».

13.50 «Турысты». Гумарыстычны серыял.

14.40 «Хірамант». Серыял.

15.35 «Апошні сакрэт майстра». Серыял.

16.30 «24 гадзіны».

16.50 «Добры дзень, доктар».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячэр».

18.30 «Агонь кахання». Серыял.

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «Сталічныя падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, малаўня».

20.25 Фільм «Бум». Францыя, 1980 г.

22.30 «24 гадзіны».

22.55 «СТБ-спорт».

23.00 «Гарачы лёд».

23.30 «Расійская покерная турніры» («Russian Poker Series»).

00.15 Фільм «Шультэс». Расія, 2008 г.

18.40 АНТ прадстаўляе: «Адзін супраць усіх».

19.25 АНТ прадстаўляе: «Абмен жонкамі».

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 Прэм'ера. «Здань оперы».

22.40 «Пражскія прыгодаў».

23.15 «Што? Дзе? Калі?».

00.30 А.Ваенга. Канцэрт.

TB

07.00 «Анфас».

07.15 «Салдаты. Дземельскі альбом» Серыял.

09.00 «Відавочнік прадстаўляе: самае смешнае».

09.30 «Чыстая праца».

10.20 «Мінск і мінчане».

10.55 Фільм «Бум». Францыя, 1980 г.

12.55 «Прыгоды дылетанта».

13.30 Фільм «Восеньскі марафон». СССР, 1979 г.

15.15 «Ваеннае таямніца».

16.30 «24 гадзіны».

16.45 «Наша справа».

17.00 «Вялікі горад».

17.40 Фільм «Жонка па кантракце». Расія, 2008 г.

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «СТБ-спорт».

20.10 Фільм «Байцоўскі клуб». ЗША - Германія, 1999 г.

22.50 «Зорны рынг».

00.05 «Покер двубой».

00.50 Фільм «У пятлі». Вялікабрытанія, 2009 г.

07.00 «Суботнія раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Камедыяны серыял «Мая выдатная няня».

09.45 «Здароўе».

10.30 «Смак».

11.10 «Разумніцы і разумнікі».

11.55 Шматсерыяны фільм «Успаміны пра Шэрлака Холмса».

16.00 Нашы навіны (з субтрытамі).

16.15 Навіны спорту.

16.20 Суботні «Ералаш».

16.50 «Хвіліна славы. Мары спраўджаюцца!».

aq

07.00 Ладная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Серыял «Ты маё жыццё».

09.05 «Восеньскі сны» («Беларусьфільм»).

10.40 Канцэрт «Tom Jones - Live in Cardiff castle».

11.45 Кінаспробы.

12.15 Час футбольу.

13.00 Прыгодніцкі анимацийны фільм «Кіркук і дзікія звязы» (Францыя).

14.25 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

15.30 Медычныя таямніцы.

16.05 Трагедыя «Гно» (СССР).

18.00 Меладраматычны серыял «Ты маё жыццё» (Аргентына).

19.00 Лірычнае драма «Бывай, шпана замаскварэцкая...» (СССР).

21.00 «Калыханка».

21.15 Тэлебарометр.

21.20 КЕНО.

21.25 Эрпартэр «Беларускай часіны».

22.15 Містычны трэйлер «Чорная скрыня» (Францыя).

23.50 Канцэрт «Tom Jones - Live in Cardiff castle».

EUROSPORT

ROSSIA

07.00 «Раніца Расіі».

10.05 Тэлесерыял «Маршрут літасці».

11.00 Весткі.

11.30 «Кулагін і партнёры».

12.00 Тэлесерыял «Заўсёды кажы «заўсёды» - б».

13.50 Навіны - Беларусь.

14.00 Весткі.

14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.

15.25 «З новай хатай!». Ток-шоў.

16.20 «Кулагін і партнёры».

16.50 Навіны - Беларусь.

17.00 Весткі.

17.35 Весткі. Дзяжурная частка.

17.50 Тэлесерыял «Сёстры па крыўі».

18.50 Прэм'ера. «Ефрасіння. Працяг».

19.50 Навіны - Беларусь.

20.00 Весткі.

20.30 «Прамы эфір».

21.30 Прэм'ера. «Юрмала-2011». Фэст гумарыстычных праграм.

22.40 Навіны - Беларусь.

22.50 Фільм «Калі б я цябе кахаў..». 2010 г.

12.50 Серыял «Маргоша» (Расія).

16.55 Хакей. КХЛ. Дынама (Мінск) - Металург (Наваўказнец). Прамая трансляцыя.

19.15 Камедыяны дэтэктыў «Шукайце жанчыну» (СССР). 1-я серыя.

21.00 КЕНО.

21.05 Тэлебарометр.

21.10 Фантастычная меладрама «Змяркане» (ЗША).

23.25 Трэйлер «Застаца ў жывых» (ЗША).

ROSSIA

07.00 «Юрмала-2011». Фэст гумарыстычных праграм.

07.45 Камедыя «Карнавал».

10.25 «Ранішняя пошта».

11.00 Весткі.

11.10 «Суботнік».

11.50 Фільм «Калі б я цябе кахаў..». 2010 г.

13.30 «Відавочнае-неверагоднае».

14.00 Весткі.

14.15 «Сумленны дэтэктыў».

14.45 «Гарадок». Дайджэст. Забаўляльная праграма.

15.45 Фільм «Жыве такі хлопец».

17.35 «Суботні вечар».

19.00 «Карціна свету».

19.55 Надвор'е на тыдзень.

20.00 Весткі ў суботу.

20.40 Фільм «Зойкіна каханне». 2011 г.

22.30 Прэм'ера. Тэлесерыял «Дайшнікі». Працягъ.

00.20 «Дзяўчата».

aq

07.00 Камедыяны дэтэктыў «Шукайце жанчыну» (СССР). 1-я серыя.

09.25 Жансавет.

10.05 Дача здароўя.

10.45 Тэлебарометр.

10.50 Лірычнае драма «Бывай, шпана замаскварэцкая...» (СССР).

HTB

06.00 Інфармацыйны канал «HTB раніца».

08.35 «Лінія добраў дзэнь!».

09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.00 Сёння.

10.20 «Вочная стаўка».

11.15 «Да суду».

12.05 «Суд прысяжных».

13.00 Сёння.

13.25 Серыял «Дзяявіты аддзел».

15.10 «Професія-эрпартэр».

15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

16.00 Сёння.

16.25 «Пракурорская праверка».

17.35 «Гаворым і паказваем». Ток-шоў.

18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.00 Сёння.

19.35 Прэм'ера. Вострасюжэтны серыял «Марскія дзябы».

20.30 Бенефіс I. Панарабускай.

22.25 Прэм'ера. Фільм «Камуналка».

00.10 Баявік «Рэвалвер».

EUROSPORT

09.30 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/8 фіналу.

10.00 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/4 фіналу.

16.15 Скачки на лыжах з трампліна. Летні Гран-пры.

17.15 Скачки на лыжах з трампліна. Летні Гран-пры. Клінгенталь (Германія).

18.30 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/4 фіналу.

20.00 Футбол. Эўра 2012. Часопіс.

20.10 Снукер. Турнір PTC (Players Tour Championship). Польша. Дзень 3.

22.00 Боулінг. Турнір RWA. ЗША.

23.00 Самыя моцныя людзі планеты. Ліга чэмпіёнаў. Балгарыя.

00.00 Футбол. Эўра 2012. Аглюд матчу.

00.55 Бізнес клас. Часопіс.

01.00 Аўтаспорт. Дарога да Дубаі. Часопіс.

01.15 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/4 фіналу.

BELSAT

07.00 Аб'ектыў.

07.25 Гарачы каментар.

07.35 «Жылы дзядуля і бабуля», дак. фільм, 2007 г., Літва .

15.10 «Жаночы погляд».

16.00 Сёння.

16.20 «Таямнічая Расія».

17.20 «Вочная стаўка».

18.25 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.00 Сёння.

19.30 «Професія-эрпартэр».

20.00 «Праграма Максімум».

21.05 «Рускія сенсацыі». Інфармацыйны дэтэктыў.

22.00 «Ты не паверыш!».

23.00 «Апошнія слова».

00.00 Фільм жахаў «Званок».

09.30 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/4 фіналу.

10.00 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/2 фіналу.

14.00 Ралі. IRC. Шатландыя. Дзень 1.

15.00 Аўтаспорт. Міжнародная серыя Рэно. Барселона. Заезд 1.

16.00 Футбол. Эўра 2012. Адборачныя матчы.

18.30 Футбол. Эўра 2012. Аглюд матчу.

19.30 Ралі. IRC. Шатландыя. Дзень 1.

20.30

9 КАСТРЫЧНІКА, НЯДЗЕЛЯ

06.55 Канцэрт ансамбля «Беларускія пясняры».
09.00 Навіны.
09.10 Арсенал.
09.40 Зброя.
09.55 Фартыфікацыя.
10.40 Відэафільм АТН «Сівілач - жамчужына асветы» цыклу «Зямля беларуская».
10.50 Серыял «Святы-4» (Украіна).
12.00 Навіны.
12.10 Камедыя «Дзяўчына без адресу» (СССР).
13.55 Відэафільм АТН «Кропка адліку. Славацкі серпанцін».
14.35 Зямельнае пытанне.
15.00 Навіны.
15.15 Навіны рэгіёна.

12.40 Камедыя «Сардэчна запрашаем, або Староннім уваход забаронены».
14.15 Камедыя «Афоня».
16.00 Нашы навіны (з субтырамі).
16.15 Навіны спорту.
16.20 Нядзельны «Ералаш».
16.30 Асяроддзе пасялення.
17.30 АТН прадстаўляе: «Эстрадны кактэйль».
18.45 АТН прадстаўляе: «Бітва тытанаў».
20.00 Контуры.
21.05 АТН прадстаўляе: «Дыханне планеты».
21.40 Прэм'ера. Камедыя «Камедыя строгага рэжыму». Пойная версія.
00.30 «Yesterday Live».
01.30 Фільм «Зімовы вечар у Грагах».

07.05 «Салдаты. Дзембельскі альбом» Серыял.
08.50 «Аўтапанарама».
09.20 «Відавочнік прадстаўляе: самае смешнае».
10.00 «Вялікі сняданак».
10.40 Фільм «Байцоўскі клуб». ЗША - Германія, 1999 г.
13.15 «Добры дзень, доктар».
13.50 Фільм «Інтэрдзяўчынка». Швецыя - СССР, 1989 г.
16.30 «24 гадзіны».
16.50 «Праўда».
17.30 Канцэрт М.Задорнова.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
20.40 Фільм «Хаканне ў вялікім горадзе». Расія - Украіна, 2009 г.
22.25 «Прафесійны бокс».
23.35 Фільм «2046». Германія - Францыя - Італія - Ганконг - Кітай, 2004 г.

07.50 Камедыяны дэтэктыў «Шукайце жанчыну» (СССР). 2-я серыя.
09.20 «Правы чалавека».

09.35 Дабравест.
10.00 Мір вашай хаце.
10.10 Гаспадар.
10.45 Тэлебарометр.
10.50 Фантастычная меладрама «Змярканне» (ЗША).
13.05 Кінаспробы.
13.40 Страсці па культуры.
14.35 Серыял «Маргоша» (Расія).
18.30 Камедыяны дэтэктыў «Шукайце жанчыну» (СССР). 2-я серыя.
19.55 «Смешная часіна».
20.25 Навіны надвор'я.
21.00 Спортлато 5 з 36.
21.05 КЕНО.
21.10 Рамантычная камедыя «Закахацца ў нявесту брата» (ЗША).
23.00 Канцэрт «Nightwish. End Of An Era».

07.00 «ХА». Маленькая камедыя.
07.20 Фільм «Зойкіна хаканне». 2011 г.
09.00 Тэлесерыял «Дайшнік. Працяг».
11.00 Весткі.
11.15 «Сам сабе рэжысёр».
12.05 Фільм «На чужым сваіце».
13.30 «Смехапанарама».
14.00 Весткі.
14.15 «З новай хатай!».
14.45 «Гарадок». Дайджэст.
15.15 Прэм'ера. «Настаўнік з «Жалезным» крыжам».
16.10 Фільм «Добры дзень і бывай».
18.05 Прэм'ера. «Смяяцца дазваляеца».
Гумарыстычная праграма.
20.00 Весткі тыдня.
21.05 Прэм'ера. Фільм «Развітанне славянскіх».
22.15 «Адмысловы карэспандэнт».
23.55 Фільм «Ванечка».

07.30 Дзіцячая раніца на HTB-Беларусь.
08.00 Сёння.
08.20 «У зоне асаблівай рызыкі».
08.50 «Першая перадача».

09.20 «Ямо дома!».
10.00 Сёння.
10.20 «Выратавальнікі».
10.55 «Дачны адказ».
12.00 «Развод па-руську».
13.00 Сёння.
13.20 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Адвакат».
15.05 «Крамлёўская дзеци».
16.00 Сёння.
16.20 «Следства вялі...».
17.20 «І зноў добры дзені!».
18.30 «Надзвычайна здарэнне. Агляд за тыдзень».
19.00 «Сёння. Выніковая праграма».
20.00 «Ныстасардэчнае признанне».
20.45 «Цэнтральная тэлебачанне».
21.55 «Таемны шоў-бізнес».
22.55 «Нтвнікі». Арэна вострых дыскусій.
23.55 Фільм «Па праве».

09.30 Футбол. Эўра 2012. Адборачныя матчы.
12.00 Футбол. Эўра 2012. Агляд матчу.
13.00 Ралі. IRC. Шатландыя. Дзень 2.
14.00 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). 1/2 фіналу.
14.30 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). Фінал.
16.15 Веласпорт. Парыж - Тур. Францыя.
18.15 Футбол. Эўра 2012. Адборачныя матчы.
20.45 Футбол. Эўра 2012. Агляд матчу.
21.45 Бокс. Міжнародны паядынак. ЗША.
19.00 Мотаспартыўны часопіс.
23.15 Аўтаспорт. Міжнародная серыя Эно. Барселона. Заезд 2.
23.45 Ралі. IRC. Шатландыя. Дзень 2.
00.30 Мотаспарт. Мотаспартыўны часопіс.
00.45 Веласпорт. Парыж - Тур. Францыя.
01.30 Тэніс. Турнір WTA. Пекін (Кітай). Фінал.
02.15 Мотаспорт. Мотаспартыўны часопіс.

07.00 Аб'ектыў.
07.15 Зона «Свабоды».
07.45 Госць «белсату».
08.00 «Доктар Марцін», серыял: 4 серыя.
08.50 «Сонечная дзіда», серыял: 6 серыя.
09.20 Калыханка для самых маленьких.
09.45 Чаму дэмакратыя? З серыя: «Таксі ў цемру».
10.40 На колах (аўтамабільны тэлечасопіс каналу «Німецкая хвала»).
11.05 ПраСвет (інфармацыйна-публіцыстычная праграма).
11.35 «Трэці афіэр», дэтэктыўны серыял: 6 серыя.
12.20 Два на два (тэледыскусія): Зянон Пазняк і Сяргей Навумчык.
12.35 На колах (аўтамабільны тэлечасопіс каналу «Німецкая хвала»).
13.15 Калыханка для самых маленьких.
13.40 Невядомая Беларусь: «Прыгоннае права Савецкага Саюзу», дак. фільм, 2011 г., Беларусь.
14.10 «Доктар Марцін», серыял: 5 серыя.
15.00 Суботні сеанс: «Узломшчыцы сэрцаў», камедыя, 2001 г., ЗША.
17.00 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).
17.15 «Акварыум», серыял: 4 серыя.
18.10 Два на два (тэледыскусія).
18.35 «1945. год, які змяніў свет», дак. фільм, 2005 г., Вялікабрытанія: ч. 1.
19.25 Гісторыя пад знакам Пагоні.
19.40 Калыханка для самых маленьких.
19.50 «Аляксандр Салжаніцын», дак. фільм, 2010 г., Францыя.
20.45 Вагон.
20.50 Мойнік (лінгвістычная праграма).
21.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».
21.40 Эксперт (інфармацыйна-аналітычная праграма).
22.10 Фільматэка майстроў: «Танцы з вайкамі», маст. фільм, 1990 г., ЗША.
00.35 «Калыханка» ад Сашы і Сірожы (сатырычная праграма).
00.45 Тыдзень у «Аб'ектыве».
01.25 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

Шаноўныя чытачы!

На жаль газету «Новы час» не магчыма купіць у шапіках або крамах. Няма насі ў дзяржаўнай сістэме распаўсюдзу Белпошты. Але можна падпісацца на «Новы час» і кожны тыдзень атрымліваць газету.

Падпісацца можна на любую колькасць месяцаў, аформіўшы банкаўскі ці паштовы перавод і накіраваўшы копію плацёжнага документу на adres rэдакцыі. (Глядзіце ўзоры квітанцый). Нашы рэквізіты: **рахунак 3012741108019 у аддзяленні №539 ОАО «Белінвестбанка», код банка 153100739. Адрес банка: 220004, Мінск, вул. Калектарная, 11. Адрес рэдакцыі: 220113, Мінск, вул. Мележа, 1, офіс 1234.**

Акрамя таго падпісацца можна ў нашых рэгіянальных прадстаўнікоў:

Магілёў: (8 029) 604 34 57, Юрый.
Бабруйск: (8 029) 628 75 01, Вольга
Мінск: (8 029) 178 31 68, Вольга
Слуцк: 8-044 755 66 48 Марына

Паважаныя чытачы!

Падпісны кошт аднаго нумара газеты 750 руб. аднаго месяца — 3000 руб.

«Новы час» запрашае да супрацоўніцтва распаўсюджувальнікаў газеты ва ўсіх рэгіёнах Беларусі.

Даведка па тэл.: (8 029) 651 21 12.

Для тых, хто прымае рашэнні!

НОВЫ ЧАС

www.novychas.org

БЕЛПОЧТА

ф. ПС 112

ЭЛЕКТРОННЫЙ ДЕНЕЖНЫЙ ПЕРЕВОД

ВЫРУЧКА НАЛОЖЕННЫЙ ПЛАТЕЖ № _____ (вход, по карте отправки)

(сумма цифрами) _____ (сумма прописью) _____

ПОЛУЧАТЕЛЬ _____ Г-та «Новы час», р/с 3012741108019 отд. №539 ОАО «Белінвестбанка», код 153100739, УНН 190790926

КУДА 220004, г. Минск, ул. Коллекторная, 11
(почтавы код, адres получателя, телефон)

ОТПРАВИТЕЛЬ _____
АДРЕС _____
почтовы код, адres отправителя, телефон)

Доставка уведомление простое
 заказное
 электронное
(назначение платежа)
(письменное сообщение)

Отметкі отделенія поштовай связи
места приема:
(почтавы код, оттиск контрольно-
переводной печаті, кол. шт.)
№ перевода по ф. 5 _____
Время приема _____ ч. _____ мин.
Подпись

КВИТАНЦІЯ		ЧИУП «Час навінаў»	
		(получатель платежа)	
		отд. №539 ОАО «Белінвестбанка»	
		(наименование банка)	
Счет получателя	3012741108019	Лицевой счет	Код 739
УНП*	190790926		
(фамилия, имя, отчество, адрес)			
Вид платежа		Дата	Сумма
Період подпискі указывает абонент			
Плательщик			
Пеня			
Всего			

Кассир

ЦІКАВА

ЯКОЙ БУДЗЕ ПАРТЫЯ ЎЛАДЬ?

Алег НОВІКАЎ

Грамадскае аб'яднанне

«Белая Русь» абвясціла пра трансфармацыю ў палітычную партыю. Аднак не абавязкова, што БР будзе падобная на вядомую беларусам «Адзінную Расю». У СНД ёсць іншыя краіны, дзе важную ролю ў палітычнай сістэме таксама адыгрываюць партыі ўлады.

Узбекістан. Прэзідэнт прызначыў мяне любімай партыяй

Найболыш цікавую эвалюцыю партыя ўлады прайшла ва Узбекістане. Тут афіцыйных партый аж дзве. Прычым, як у тым гарэме, фаварыткі час ад часу мяняюцца, праўда, без перамены сумы складнікаў.

Мяццовую «Белую Русь» заснавалі ў дзень абвяшчэння незалежнасці — 1 верасня 1991 года. У гэты дзень узбекская кампартыя змяніла шыльду: стала называцца Народна-дэмакратычнай партыяй Узбекістана (НДПУ). У якасці спадчыны ад камуністаў НДПУ дастаўся моцны сацыяльны блок у праграме. «Партыя ўласабляе левую палітычных сіл Узбекістана», — гаворыцца ў праграмных дакументах НДПУ. Іншы перажытак мінулага — засілле ў партапараце, асабліва на месцах, быльых камуністаў, якія разумеюць пад левай ідэяй банальны дзяржаўны патэрналізм.

У першыя гады незалежнасці НДПУ сапраўды выконвала стандартычныя функцыі кіруючай палітычнай сілы грамадства. Гэта выцягнула з того, што старшыней партыі быў сам Іслам Карымаў. Аднак з часам Карымаў зрабіў стаўку на сярэднюю, больш прагматычную, генерацыю наменклатуры, палітычнай вітрынай якой стала Ліберальная-дэмакратычная партыя Узбекістану (ЛДПУ). Лібералы не хаваюць сваіх інтарэсаў. Адпаведна праграме, мэта ЛДПУ — «даць новыя магчымасці для шырэйшай дзеянасці прадпрымальнікаў і дзелавых

людзей, тэарэтычна і практычна аргументаваць іх перспектывы, эфектыўна абараніць інтарэсы гэтай праслоікі грамадства і, урэшце, забяспечыць іх заўтрашні дзень».

Паступова ліберал-дэмакраты перахапілі ў ўніверсітэт ініцыятыву. Так, 4 кастрычніка 2007 года партыя пропанавала Іслому Карымаў, які на той час ужо быў пра пасаду старшыні НДПУ, вылучыцца на пасаду прэзідэнта Рэспублікі. Карымаў прыняў пропанову. Паралельна на ЛДПУ пачаў працаваць увесь афіцыёз. Як пісала незалежнае выданне Uzbek.net падчас парламенцкай кампаніі 2009 года: «Усе матэрыялы, звязаныя з хуткімі выбарамі, пачынаюцца з каментараў прадстаўнікоў ліберал-дэмакратоў».

Сёння менавіта ЛДПУ фарміруе ўрад, а народныя дэмакраты знаходзяцца ў апазіціі і крыйтыкуюць яго за некампетэнтнасць.

Незалежны палітолаг Ташпулат Юлдашэў так ахарактарызуе міжпартийную барацьбу народных дэмакратоў і лібералаў: «Апазіція ў асобе НДПУ» выглядае камічнай. Іншая справа, што паміж самімі партыямі часам узнікаюць супяречнасці, галоўным чынам паміж той жа НДПУ і ЛДПУ, але заснаваныя яны на высвяленні кулуарных адносін. Насамрэч, ніводная з партыі ва Узбекістане не можа лічыцца незалежнай».

Азербайджан. У партыі кожны дваццаты

Кіруючая ў Азербайджане партыя называецца «Ені Азербайджан» («Новы Азербайджан»). Маштабы яе «папулярызаціі» падросту палахояць. У краіне з насельніцтвам дзесяцьці (а фактычна з-за вялікай эміграцыі 6–7 мільёнаў чалавек) у «Ені Азербайджан» запісана больш за паўмільёна.

Для паразітавання, у Беларусі, дзе насельніцтва таксама 9 мільёнаў, у спісах «Белай Русі», па словах Радзікова, на 1 верасня гэтага года значылася толькі 123 тысячи.

Праўда, для саміх лідараў НА ў гэтай астранамічнай лічбе ніяма нічога дзіўнага. Усё тому, што фундамент заклаў не нейкі палітык, а «народны геній» Гейдар Аліев. У далёкім 1992 годзе Гейдар Аліев, які пасля адстадкі з пасады кіраўніка АзССР падаўся ў родны Нахічэвань, падтрымаў ініцыятыву групы сталічных інтэлігентаў — заснаваць новую партыю.

Ідэйныя падмуркі створанай ім партыі — справядлівасць, азербайджанскі нацыяналізм і ідэя прагрэсу. Сама партыя лічыцца, што яе месца ў правай цэнтрыстыкай нішы палітычнага спектру.

Цяжка сказаць, як бачылі аліеўцы перспектывы партыйнага практэкту ў тагачасных умовах шматпартийнай дэмакратыі. Аднак пасля вяртання Гейдара ва ўладу ў 1993-м, канцэпцыя партыйнага развіцця стала складавацца на вачах. «Статус партыі быў зменены адпаведна з новай сітуацыяй», — гаворыцца на партыйным сайце. Пад зменай статуса трэба разумець зрастанне партыі і ўлады з паралельным памяншэннем там квоты прадстаўнікоў іншых, у першую чаргу апазіцыйных партый. Пра значэнне НА можа наступны факт: пасля смерці бацькі Ільхам Аліев атрымаў у спадчыну не толькі прэзідэнцкую пасаду, аднак і пасаду старшыні «Новага Азербайджану».

На цяперашні момант НА канцэрталое 73 з 125 месцаў азербайджанскага парламенту. Таксама там засядаюць прадстаўнікі яшчэ дзвюх партый, якія стаяць на пазіцыях «канструктыўнай апазіцыі». Ніводная з апазіцыйных партый у парламент, адпаведна выпікам выбараў 2010 года, не трапіла, хаця кандыдат ад партыі «Мусават», наўважаў афіцыйных дадзеных, меў на апошніх прэзідэнцкіх выбараў 14 працэнтаў. Застаецца дадаць, што ЗША і АБСЕ палічылі, што згаданыя выбары ў парламент не адпавядалі крытэрыюмі свободных.

Казахстан. Поўны «Нур Атан»!

Назарбаеў як былы камуніст таксама пачынаў з таго, што

перайменаваў казахскую Кампартыю і Сацпартыю. Пасля пад яго была створаная больш шырокая кааліцыя — Саюз народнага адзінства Казахстана, суб'еты якой у 1999 годзе вырашылі аўяднаніца ў адзінную структуру — партыю «Атан». Аўяднанню не перашкодзіла ідэйная салінка ў галоўах заснавальнікаў. На ўстаноўчым з'ездзе былі ўсе: ад народных кансерватораў да лейбарыстаў.

Аднак у выніку «атанаўцы» чамусыці занялі левыя пазіцыі. Партыя «Атан» заяўляе сябе рэфармісцкай партыяй сацыял-дэмакратычнага накірунку і партыяй тварэння. Шлях да реалізацыі сацыял-дэмакратычнага ідэалу ў тэарэтыкаў «Атан» вельмі арыгінальны: «Праз падваенне ВУП — да практычнага падваення сацыяльных выдаткаў дзяржавы на сістэму аховы здароўя, забеспячэнні даступнасці жыцця, рост зарплат, пенсій і сацыяльных выплат» (з матэрыялаў партыі).

Як і трэба было чакаць, як толькі Назарбаеў стварыў сваю структуру, туды падаліся масы. Большасць сяброў тагачаснага парламенту адразу падалі заявы ў «Атан», што забяспечыла партыі (у 2006 годзе партыя стала называцца «Нур Атан») дэпутацкую большасць. Статус-кво не мяняўся і пасля ўсіх наступных выбараў. Паводле вынікаў апошніх, 2007 года, быў увогуле пастаўлены абліютны на СНД рэкорд: усе сябры парламенту маюць партблітэты «Нур Атан».

Зліццё партыі (у яе складзе зараз 800 тысяч чалавек) і дзяржавы ў Казахстане дайшло да крайніх формаў. Пра гэта добра сведчыць цяперашняя забастоўка казахскіх нафтавікоў, якія на знак пратэсту вырашылі выйсці з партыі. Аказалася, выйсці з «Нур Атан» нельга без згоды партыйнага кіраўніцтва.

Аднак, відавочна, такая мадэль партыі ўлады не ідэальная. Інакш бы ўвесну ў Астане не началі асцярожна ствараць афіцыйную партыю апазіцыі. Яе ролю будзе адыгрываць калісьці дэмакратычнай партыяй «Ак Жол», у якой ужо праведзены палацавы пераварот. На пасаду старшыні прызначаны дзяржаўны чыноўнік, якому даручылі мякка крыйтыкаўці прэзідэнта.

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

«Независимая газета» (Расія)

Сітуацыя на валютным рынку сапраўды крыху палепшилася. Ва ўсякім разе, і насельніцтва, і прадпрыемствы могуць свабодна купіць і працаваць замежнай грошы. Пры гэтым дзяржаўная эксперты намагаюцца замоўчаваць тое, што кошт нацыянальнай валюты за пайгода зменшыўся ў 2,5 разы. Прарыцайна выраслі і кошты. Адсутнасць знешняга фінансавання значна больш крыйтычная, чым гэта спрабуюць прадставіць улады, лічачы эксперты. Менавіта гэта прымушае Лукашэнку ісці на ўмовы Еўропы.

ларусі. Застаюцца меней пасяянарыя, меней кваліфікованыя кадры. Беларусь ператвараецца ў другую Малдовию.

«REGNUM» (Расія)

Палітычныя і эканамічныя перыпетыі запошліся ў Беларусі прымушаюць ЗША і ЕС выпрацаваць грунтоўны падыход да беларускіх проблем, асноўнымі метадамі якога стануць: актыўизация пазітыўных дэмакратычных пераменаў у краіне і падрыхтоўка Беларусі да пераходнага перыяду, які звязаны з сыходамі з улады Аляксандра Лукашэнкі.

«Voice of America» (ЗША)

Зараз можна сказаць, што Мінск цалкам дакладна вырашыў «починіць» уласную эканоміку. Прычым улітаральным значэнні, калі ўспомніць, што Кітай у прастамоўі часам завуць «Чына». Будучы эканамічны цуд Беларусі — гэта

ўжо не толькі зноў Лукашэнка, але і плюс «кітайская» ўсёй краіны. Такая выснова напрасілася пасля візіту ў Мінск дэлегацыі парламента з Паднябесной. Палітолагі нават загаварылі пра пачатак кітайскай экспансіі. За дзесяцігоддзі сяброўства і разнастайных інтэграцыйных ініцыятыў Москва так і не здолела дабіцца нічога падобнага. А тут рэжым найбольшай спрыяльнасці. Увогуле, штосьці кітайскіх ў Лукашэнку было заўсёды. Мяркуючы па тым, як з горам напалову працуе беларуская эканоміка, так і хочацца сказаць: «Зроблена ў Кітай». У горшым сэнсе гэтага слова.

«Голос России» (Расія)

Тое, што адбываецца цяпер у Беларусі, складана аднесці да жыцця стабільнага грамадства. Рэзкае авбастрэнне эканамічных проблем, актыўизация рознага кшталту апазіцыянераў і парушальнікаў спакою — усё гэта прыводзіць

да думкі пра тое, што краіна апынулася напярэднімі вялікага катализму.

«Наш Даугавапілс» (Латвія)

У сувязі з такім (кітайскім) паваротам у пазіцыі Мінска, можна канстатаваць, што Лукашэнка мяняе задачы. Відавочна, танных цэнтру на газ і іншых формаў дазванай фінансавай дапамогі ад Расіі становіцца недастатковая для ўтрымання беларускай эканомікі ад падзення ў прорыв бюджетнага дэфіцыту з усімі эканамічнымі і сацыяльнымі наступствамі, якія з гэтага выніку ўзнікаюць. У выніку ўзнікаюць задачы па пошуку новых краініц фінансавых паступленняў. Адзіны шлях — пусціц з малатка прывабныя беларускія актыўы. Такім чынам, наступіў, нарэшце, дугочаканы для Расіі момант, калі кітайцы вымусіць Беларусь перайсці да рэальнай прыватyzациі.

«Polit.ru» (Расія)

ЗАМЕЖЖА

28

▼ МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ПОЛЬШЧА. ВАЛЕНСА ЗАДАВОЛЕНЫ

Лех Валенса напісаў у сваім блогу, што наведаў у шпіталі генерала Войцеха Ярузельскага і вельмі рады, што яго здароўе пайшло на папраўку. Гаворка пра таго самага генерала Ярузельскага, які ў 1980-я ўзначальваў вайсковую дыктатуру ў Польшчы. Ахвярай яго вайсковага рэжыму быў таксама Лех Валенса, якога, як і шмат іншых дысідэнтаў, інтэрніравалі. З тых часоў шмат чаго змянілася. Былыя праціўнікі, здаецца, сталі дастаткова блізкімі па поглядах. Сам Валенса прызнаў галоўны аргумент Ярузельскага пра тое, што альтэрнатывай вайсковому становішчу была вайсковая інтэрвенцыя ССР. Прычым Валенса яўна ігнаруе думку шматлікіх сяброў «Салідарнасці», якія дасюль мараць прыцягнучу Ярузельскага да судовай адказнасці за злачынствы (у час вайсковага рэжыму калі 100 чалавек былі забітыя). Застацца дадаць, што ў тым жа шпіталі (Вайсковыя медычныя інстытуты), дзе ляжыць Ярузельскі, праходзіць курс рэанімацыі Яраслав Валенса — сын Леха, які ў верасні трапіў у страшную аўтааварыю на трасе паміж Гданьскім і Варшавай. Матацыкл 34-гадовага Валенсы сутыкнуўся з легкавым аўтамабілем. Акрамя пералому пазваночніка ў палітыка (Яраслав Валенса — дэпутат Еўрапарламента) зафіксаваны пашкоджанні ўнутраных органаў, вялікая страта крэви, шматлікі пераломы ног і рук, поўная страта зубоў.

Паводле польскай прэсы

УКРАЇНА. ПАДЗЯКА «ДАНЕЦКІМ»

Цікавыя наступствы змела спроба часткі украінскай апазіцыі выкарыстаць лозунг: «Спасибо жителям Донбасса за президента п....а». Гэты лозунг прыдумалі фанаты кіеўскага Дынама, каб пакрыўдзіць сваіх традыцыйных праціўнікаў — фанатаў з дзянецкага «Шахцёра». Некаторым аранжавым лозунг спадабаўся, і яны пачалі актыўна выкарыстоўваць яго ў сваёй агітацыі. У сваю чаргу, улада пачала жорстка караць за выкарыстанне слогану. Так, у цэнтры Кіева спецыназ збіў группу людзей, якія хадзілі ў футболках з тым надпісам. Між тым, палітолагі лічаць, што лепшага падарунку Януковічу нельга было прыдумаць. Адзін з праўладных каментатарадаў адзначае: «І як павінны рэагаваць тэя 12 мільёнаў, якія галасавалі за Януковіча?! Яны таксама расчараўваліся — хто адсутнасцю рэальных дасягненняў у сацыяльнай сферы, хто адсутнасцю дзяржаўнага статуса рускай мовы, хто канфліктам з Расіяй. Але пры гэтым усё адно ўпэўнены, што ў лютым 2010-га абраў меншае (у парыўнанні з Цімашэнка) зло. А ім за гэты выбор зноў вешаюць ярлык «данецкіх», ды яшчэ і намікаюць — маўляў, калі вы абраў «п...са», значыць, і самі не лепшыя». З іншага боку, мяркуючы па каментарах на апазіцыйных форумах, такая ксенафобія на адрес «данецкіх», знаходзіць падтрымку сярод часткі насельніцтва.

Паводле ўкраінскай прэсы

ПАЎНОЧНАЯ КАРЭЯ. НОВЫ ШЭДЭЎР ЧУЧХЕ-КІНО

У кінааматараў КНДР вялікае свята. На экраны кінатэатраў выйшаў фільм. З улікам таго, што замежных фільмаў у краіне намагаюцца не набываць, а сваіх робяць вельмі мала, гэта вялікая падзея. Стужка называецца «Хвала ў Сангоне» і распавядае пра працоўную будні аднаго калектыву сталявараў у часы так званага Цяжкага паходу — так афіцыйна называюць у КНДР 1990-я гады, калі сацыяльныя стандарты жыцця ў Паўночнай Карэі рэзка ўпала з-за краху сацыялістычных рэжыму — спонсараў Пхеняніна. Стаявары, якія таксама сталі ахвярамі крызісу, таксама знаходзяцца ў шоку. А тут яшчэ прыходзіць загад Кім Ір Сена — выплавіць нейкі асаблівы гатунак сталі «чучхе-сталь», якія ўпарты не жадае выплавляцца. Сітуацыю выратоўвае карціна «Хвала ў Сангоне», якую любімы кіраўнік дасылае рабочым. Паглядзеўшы на яе, стаявары адчуваюць дзікі працоўны ўздым. Яны спачатку выплавляюць сталь 30-працэнтнай якасці, пасля 60-працэнтнай, і, нарэшце, атрымліваюць ту самую цудоўную «чучхе-сталь».

Паводле прэсы КНДР

КАЗАХСТАН. ПРАТЭСТЫ СУПРАЦЬ КАЗАХСКАЙ ТАПАНІМІКІ

Жыхары гораду Петрапаўлак (століца Паўночнай Казахскай вобласці) зусянліся на абарону назвы свайго гораду. 22 верасня пісьменнік, дэпутат парламента Жарасбай Сулейманаў звярнуўся з дэпутацкім запытам да прэм'ер-міністра, патрабуючы пераназваць Петрапаўлак у Кызылжар. Гэта патрабаванне падтрымалі яшчэ чатырохццаць дэпутатаў парламента. Навіна пра падзею ў Астане выклікала шок у саміх жыхароў Петрапаўлаку, 70 працэнтама насельніцтва якога — этнічныя рускія. Літаральна за два дні сабрана каля тысячы подпісаў у абарону старой назвы. У горадзе пачалася кампанія пратэсту ў выглядзе нашэння жоўтых стужак на адзенні, якія сімвалізуюць нязгоду з рэформай. Абаронцы старой назвы гораду кажуць, што Петрапаўлак — гісторычная назва гораду. А галоўны аргумент ініцыятараў перайменавання — ліст казахскага хана да ваенай адміністрацыі з просьбай адкрыць у наваколіях будучага Петрапаўлака кірмаш, які казакі звалі кірмашом Кызылжар. Ліст датаваны пачаткам VIII стагоддзя. Як лічыць той жа Сулейманаў, прысутнасць на карце рэлігійных назівў (Петрапаўлак) яўна паходзіць ад імён хрысціянскіх апосталаў Пятра і Паўла) супрэчыць канстытуцыі, якая сцвярджае, што Казахстан свецкая дзяржава.

Паводле казахскай прэсы

► ВЫБАРЫ

МАДЭРАТАР УСЕЙ РАСІІ

Алег НОВІКАЎ

Заява Дзмітрыя Мядзведзея пра намер саступіць месца Пуціну дазваляе пачаць аналіз вынікаў яго дзейнасці на пасадзе прэзідэнта. Таксама такую вынікову можна зрабіць вывучаючы анекдоты.

Памыляюцца тыя, хто думае, што анекдот пра палітыка — гэта заўсёды здзек з яго. Вельмі часта ў той жа Расіі трапляюцца анекдоты, якія, наадварот, можна лічыць нейкай формай піяру. Напрыклад, было вельмі шмат пазітыўных анекдотаў пра Ельцина ў часы перабудовы. «Вы чулі? Ельцын — сышоў з разуму... — Звар'яцеў, ці што? — Якраз не! Ён выйшаў з разуму, гонару і годнасці нашай эпохі!»

Што тычыцца трэцяга прэзідэнта Расіі, то (прынамсі мне) не трапляў ніводны анекдот, якія б раскручваў Мядзведзея. Расійская публіка, якія дасюль жыве імперскімі міфамі, нават не заўважыла яго ролю ў каўказскай вайне 2008 года. Хутчэй наадварот, знайшла падставу, каб пасмияцца з галоўнай камандуючага расійскай арміі.

Такая ацэнка, безумоўна, звязана з фарматам прэзідэнцтва Мядзведзея. З самага пачатку было зразумела, што ён — пушынская крэатура. Яшчэ напярэдадні выбараў у сеціве гуляў анекдот: «Ці павесіць Пуцін пасля перамогі Мядзведзея ў сваім кабінэце яго партрэт? — Не, пасцеле шкуру!» У прынцыпе, ільвіная доля анекдотаў пра Мядзведзея прысвечаная менавіта яго сціплому месцу ў тандэме. «Мядзведзеў абвешчаны прэтэндэнтам на атрыманне Оскара ў намінацыі «Лепшая мужчынскія ролі другога плану». З той жа оперы: «Хто такі Мядзведзеў? Гэта той, хто ў Пуціна прэзідэнтам пракаце».

Такім жа чынам народ разагаваў на іншыя ініцыятывы гаранта.

У сілуэті Мядзведзея — ён так і не зразумеў, як без джойсіка можна кіраваць дзяржавай!»

А вось рэакцыя на ўказ прэзідэнта пра тое, што піва траба лічыць такім жа моцным алкагольным напоем, як і гарэлку. «Заканадаўча прыраўніўшы піва да гарэлкі, Мядзведзеў фактычна публічна абвясціў пра сваю адмову балатавацца на другі прэзідэнцкі тэрмін. Хто ж будзе галасаваць за кандыдата ў прэзідэнты, які не разумее розніцу паміж гарэлкай і півам?»

Аnekdot пра антыкарупцыйныя ініцыятывы: «Мядзведзеў унёс у Дзярждуму законапраект пра тое, што штраф за хабар павялічаецца ў сто разоў. Зараз і кошт хабару за закрыццё справы пра хабар узрасце ў 100 разоў».

Не зразумелі людзі і адмену зімовага часу. «Дзмітрый Мядзведзеў акрамя зімовага часу, каб годна завяршыць серыю эксперыментуў з часам, падумвае пра адмену трэцяга вымірэння, гравітацыі і лічбы «пі». Ці яшчэ: «Мядзведзеў адмяніў пераход на зімовы час і тым самым падоўжыў тэрмін свайго прэзідэнцства на цэлую гадзіну».

Тое, што інавації ў Расіі ідуць цяжка, і так зразумела. А калі яны яшчэ ідуць ад незразумелага палітыка, гэта ўвогуле жах. Правал рэалізацыі мядзведзеўскіх планаў хутка сфармаваў устаноўку ў лепшым выпадку проста ігнораваць навіны з Крамля. У горшым

— Мядзведзея сталі трыватці за далёкага ад жыцця фрыка. «А вось сайт прэзідэнта Мядзведзея нікто ніколі не ўзламае. — Таму што ён так добра абаронены? — Таму што нікому не патрэбны». Або таксама: «На меркаванні прэзідэнта, краіне бракуе кваліфікаваных працоўных. Па меркаванню працоўных, краіне бракуе кваліфікаванага прэзідэнта».

З такім багажом Мядзведзеў падышоў да пачатку цяперашняй прэзідэнцкай кампаніі. Нядзіўна, што яго заявы пра тое, што ён будзе зноў балатавацца і змагацца супраць Пуціна, не выклікалі даверу. Хутчэй смех. «Дзмітрый Анатольевіч, вы пойдзеце на выбары? — Ну што вы ўсё мяне прыспышаце? Павінна ж быць нейкай інтыгі... Раптам я не захачу ісці галасаваць на выбары ўчастак?» Яшчэ адзін анекдот на гэту тэму: «У Расіі ўтварыліся дзве новыя палітычныя сілы: партыя Пуціна і партыя Мядзведзея. На жаль, не вядома, у якой з гэтых партый знаходзіцца сам Мядзведзеў».

Заява Мядзведзея на з'ездзе «Адзінай Расіі» пра адмову ісці на выбары на карысць Пуціна спраўдавала новыя анекдоты. «Выступаючы на з'ездзе «Адзінай Расіі», Мядзведзеў прапанаваў на пасаду прэзідэнта Пуціна... і расплакаўся». «Ведаеце, чаму Мядзведзеў адмовіўся ад прэзідэнтства на карысць Пуціна? — Ён так і не зразумеў, як без джойсіка можна кіраваць дзяржавай!» «Падобна, Мядзведзеў хутка стане першым у свеце не бытым, а б/у прэзідэнтам».

Як бачым, аўтарытэт Мядзведзея зараз дастаткова нізкі, што ставіць пад пытанне яго перспектывы на пасаду прэзідэнта (гэту пасаду яму абяцае Пуцін пасля выбараў). Праўда, мяркуючы па тым, які фарс адбываецца ў Крамлі, расійскай уладзе абъякава, што думае пра яе народ. Тым больш, што народ, цалкам адпаведна міфу пра загадковую рускую душу, рагуе на мядзведзеўскую-пуцінскую ракіроўку выключна анекдотамі.

ПРАБЛЕМА

ІНДЗЕЙЦЫ СУПРАЦЬ ІНДЗЕЙЦАЎ

Алег НОВІКАЎ

**Апошнія праблемы
баліўскага презідэнта
Эва Маралеса прымусілі
палітологаў казаць пра крах
ідэі аднаўлення індзейскай
дзяржаўнасці.**

«Міф пра Эва Маралеса памёр», «Канец баліўскай утопіі» — такім загалоўкамі каментуе сусветная прэса апошнія навіны з Балію. Там улада, якая дэкларуе сябе выразнікам волі індзейскага народу, падавіла выступы якраз тых самых індзейцаў. Спецназ арганізаў разгон калоны абарыгенаў, якія ў сталіцы Ла-Пасе патрабавалі згарнуць праект будаўніцтва газаправоду ў амазонскай сельве. Падзея выклікала шок ва ўсім індзейскім свеце. Сам баліўскі гарант ужо асудзіў гвалт і паабязаў правесці рэферендум наконт газаправоду.

На словах Маралеса, меў месца трагічны выпадак, пра які можна забыць. Эксперты, наадварот, лічаць, што ў Балію адбываўся збор усёй сістэмы. Расколатым аказаўся ўвесь электратар Маралеса. Менавіта індзейцы апошнім часам часцей за ўсё выходзілі на барыкады. Нагадаем, што апошнія пратэсты перахопілі ініцыятыву ў зімовых пратэстах супраць павышэння цінаў на паліва.

Адным з наступстваў магчымага заходу зоркі Маралеса можа стаць эрозія індзейскага нацыяналізму — аднаго з важных складнікаў баліўскага рэжыму. Такім чынам можа закончыцца цікавы эпізод у гісторыі кантыненту.

Інтэрэс да ідэі аднаўлення індзейскай дзяржаўнасці ўзік у 1990-х у атмасфере святкавання 500-й гадавіны адкрыцця Амерыкі. На той момант ужо ніхто не аспрэчваў той факт,

На хвалі ўзрастання індзейскай свядомасці «чырванаскурыя» палітыкі прарваліся ў парламенты Эквадора, Перу, Венесуэлы і іншых краін. Найбольш далёка індзейцы зайшлі ў Балію.

што ёўрапейцы банальна знішчылі індзейскую цывілізацыю. Дзякуючы лагтнінай насталыгі памінуламу ў грамадскую дыскусію вярнулася імёны некаторых напалову забытых мысляроў мінулага стагоддзя, якія не толькі казалі пра знішчаныя дзяржавы індзейцаў, аднак і патрабавалі іх рэстаўрацыі.

Так, баліўскі інтэлектуал Факунда Рэйнага ў кнізе «Індзейская рэвалюцыя» сцвярджаў, што індзейцы не здольныя рэалізаваць сябе як асобы ў грамадстве, пабудаваным ёўрапейцамі. Тыя грамадствы, быццам, не маюць сакральнага балансу, які характарызуюць для індзейскай душы. Выйсце Рэйнага бачыў адно: адбываўся дзяржаву інкаў і аштакаў. Непрыняцце ёўрапейскай мадэлі, паводле аўтара, у тым ліку ўключала ў сябе патраба-

ванне аднаўлення ад законаў рынку, быццам навязаных чырванаскурым штучна і гвалтоўна. Крытыка капіталізму аўдзінала індзейскіх нацыяналістаў і мясцовых левых. Тым больш, што сацыяльныя стандарты індзейскага насельніцтва ў Лацінскай Амерыцы вельмі нізкія.

У пачатку XX стагоддзя, здавалася, фантастычныя тэорыі адраджэння індзейскай дзяржаўнасці пачалі становіцца реальнасцю. Напрыклад, пашираючыся заклікі да стварэння правобразу індзейскай дзяржавы ў форме малых племянін аўтаноміі. Найбольш спрэяльная ситуация для рэалізацыі такога кшталту заклікаў стварылася ў басейне ракі Амазонка, дзе захаваліся практична ізаляваныя ад цывілізацыі індзейскія кланы, мала інтэграваныя ў рынковыя адносіны. Прыход да ўлады левых у Бразіліі дапамог стварэнню юрыдычнай базы для надання індзейцам аўтаномных свабод.

Адначасова паширыліся практикі арганізацыі накшталт інтэрнацыоналаў, якія спрабуюць каардынаваць барацьбу абарыгенаў. Такіх, напрыклад, як Індзейскі савет Лацінскай Амерыкі. Становіцца распаўсюджанай

на хвалі ўзрастання індзейскай свядомасці «чырванаскурыя» палітыкі прарваліся ў парламенты Эквадора, Перу, Венесуэлы і іншых краін. Найбольш далёка індзейцы зайшлі ў Балію, дзе ў 2005 годзе прэзідэнтам упершыню ў гісторыі Лацінскай Амерыкі быў абраны індзеец (ёсць тэорыя, што ёсё ж першым быў мексіканскі прэзідэнт Суарэс, які стаў прэзідэнтам у сярэдзіне XIX стагоддзя).

Індзейская тэма ў афіцыйнай палітыцы Балію адразу выйшла на першае месца. Адміністрацыя Маралеса нават зрабіла заяву пра тое, што ўпершыню з часоў прыхodu канкістадораў індзейцы зноў пачынаюць кіраваць самі сабою.

Маралес, сапраўды, паспрабаваў стварыць базу для рэнесансу індзейскай дзяржаўнасці. Малая індзейскія мовы атрымалі статус афіцыйных. Адміністратыўная і зямельная рэформы па сутнасці стварылі дзяржаву ў дзяржаве — індзейская грамады атрымалі права аўтаноміі. Быў нават зменены сцяг і іншыя нацыянальныя сімвалы.

Аднак апошнія падзеі выклікаюць вялікі сумнёў, што індзейскі рух у Балію застанецца адзінным і кансалідаваным, як раней. Гэта можа пакласці канец эксперыменту з індывідуацый краіны.

Цяпер шмат будзе заляжыць ад таго, ці зможа Маралес якмага хутчэй зноў аўдзінаць вакол сябе індзейцаў. Левая прэса выказае надзею, што працяг трансфармациі Баліі ў дзяржаву, дзе тытульны національны сапраўды будзе індзейцы.

Правая прэса ўжо хавае індзейскі нацыяналізм. У Баліі шмат эканамічных проблем, якія немагчыма вырашыць без непапулярных мер, якія дэзынтыгруюць індзейцаў. Аднак, на думку правых, памірае індзейскі нацыяналізм левага гатунку. Як піша адна з газет гэтага лагеру, «індзейскі нацыяналізм — адна з нешматлікіх ідэалогій, якія можа трансфармавацца ў дзяржаўную палітыку». Аднак яна не здольная раскрыці сябе, пакуль застаецца пад кантролем старых і новых левых, прафсаюзаў, якія эксплуатуюць індзейцаў.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ВІКТАР ЮШЧАНКА

Папаўлі чуткі, што ў роднай партыі ад былога прэзідэнта Украіны хочуць пазбавіцца. Маўляю, Віктар Андрэевіч ужо стаў баластам, і на хуткіх парламенцкіх выбараў яго імя не надасць структуры балаў. Наяўнасць Юшчанкі таксама быццам тармазіць праект аўдзідання «Нашай Украіны» з дзвюма іншымі нацыянал-дэмакратычнымі партыямі — «Грамадзянская пазіцыя» і «За Украіну». Юшчанка супраць таго, каб дзяліць пайнасць, аднак толькі ў фармаце блоку нацыянал-дэмакраты могуць скласці хоць нейкую канкурэнцыю аранжавым («Бацькаўшчына» Юліі Цімашэнка і «Фронт перамен» Арсенія Яценюка), прайцы ў Вярхоўную Раду і заставіцца ўяўлікай палітыцы. Праўда, палітолог скептычна ставіцца да той думкі, што такое аўдзіданне нацыяналістай доўга прайснёт. Як правіла, адсутнасць аднаго лідара прыводзіць да канфліктаў. Нагадаем, што рэйтынг Юшчанкі і яго партыі зараз складае не больш за 0,6 працэнта.

КЕНЗА ДРЫДЭ

32-гадовая грамадзянка Францыі арабскага паходжання вырашила падацца ў прэзідэнты краіны (як вядома, выбары адбудуцца ў наступным годзе). У прынцыпе, Кенза не стала першай жанчынай-кандыдатам. Раней пра свае амбіцы заяўлі Марына Ле Пэн (Нацыянальны Фронт), Эва Жалі (Зялёныя), Марын Абры (сацыялісты). Аднак з мадам Дрыдэ выпадак аслабіўся. Яна старшыня руху за адмену закону, які забараняе жанчынамусульманкам націць нікаб, паранджу і бурку («пойную вуаль»). За гэта прадугледжвацца штраф памерам у 150 ёўра. Відавочна, галоўным пунктам праграмы Кензы стане адмена ненавіснага закону. Сама кандыдатка прызнае, што яе ініцыятыва трошкі нагадвае правакацыю. Тому для яе галоўнае ў час кампаніі праста наўсяць апанентам дыскусію пра паранджу. Між тым, Кенза можа гучна заяўвіць пра сябе. Паколькі ўсе нечакана знайшоўся спонсар. Гэта бізнэсмен Рашид Неказ, які заснаваў фонд дапамогі ахвярам закону супраць традыцыйнага мусульманскага адзення. З такой падтрымкай Кенза можа сапраўды паспрабаваць сабраць 500 подпісаў мэраў гарадоў, каб атрымаць рэгістрацыю ў якасці кандыдата.

РУСТЭМ ХАМІТАЎ

Прэзідэнт Башкірыі прапанаваў зрабіць Курбан-байрам і Ураза-байрам непрацоўнымі днімі на федэральным узроўні. Такую заяву Хамітаў зрабіў, каментуючы рашэнне Вярхоўнага суда Расіі пра адмену выхадных дзён у мусульманскія святыя як супярэчнае федэральному заканадаўству. Наўрад ці Масква паслухаеца Хамітаў і пагодзіцца зрабіць Курбан-байрам і Ураза-байрам агульнарэспубліканскімі святымі. А вось на ўзроўні той жа Башкірскай аўтаноміі такое магчыма. У ніжнюю палату расійскага парламента ўжо быў унесены законапраект, які дазваляе суб'ектам Расійскай Федэрацыі самастойна ўсталяваць дадатковыя выхадныя дні, у прыватнасці на час мусульманскіх святыя. На думку экспертаў, саступку давялося зрабіць з-за шырокага негатыўнага рэзанансу, які выклікала рашэнне Вярхоўнага суду ў расійскіх мусульманскіх рэгіёнах. Нават мясцовая афіцыйная прэса выступае супраць «праваславізацыі» краіны і патрабуе аддзялення РПЦ ад дзяржавы. Тому цэнтральныя ўлады аператыўна спрабуюць зняць напружанасць.

► ПАДРАБЯЗНАСЦІ

ШУКАЙ ТІ

У ГЁТЭБОРГУ ПРЭЗЕНТАВАЛІ
АНТАЛОГІЮ СУЧАСНай БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ ПА-ШВЕДСКУ

Алесь ГІНЗБУРГ

**Гук «ч» перадаеца ў шведскай
мове спалучэннем літар
tj. Aleksijevitj, Chadanovitj,
Pashkevitj, Piatrovitj, Ba-
ranavitj... — усяго тыдзень
таму шведскаму чытачу
даводзілася часта натыкаца
на спалучэнне гэтых літар у
канцы асабістых імёнаў. 22—25
верасня ў рамках кніжнага
кірмашу ў Гётэборгу была
презентаваная анталогія
беларускай літаратуры з
творамі 30 беларускіх аўтараў
на мове вікінгаў.**

Анталогія была выдадзеная выдавецтвам «Midsommar» і стала вынікам амаль 10-гадовай праграмы падарожжа шведскіх і беларускіх пісьменнікаў па Беларусі: падчас гэтых літаратурных выправаў творы шведскіх літаратараў гучалі ў перакладах на беларускую мову, а беларускіх — на шведскую. Гэтыя апошнія тэксты, абсалютная большасць якіх была пераствораная Дзмітрыем Плаксам, і сталі тэкставай часткай выдання. Назвай кнігі стаў радок з верша Вольгі Іпатавай — Spraket som svalan bor i dess hjarta — «Ластаўка-мова жыве ў яго сэрцы».

Апроч таго, яшчэ два выдавецтвы Швецыі выдалі сёлета кнігі беларускіх пісьменнікаў і прадстаўлі іх на выставе ў Гётэборгу. Гаворка пра «Малую падарожную кніжку па Горадзе Сонца» Артура Клінава, зборнік «Вольныя вершы» Андрэя Хадановіча (выдавецтва «Эрзац») і аповесць «Плошча» Барыса Пятровіча (выдавецтва «Рамус»).

Усё гэта проста вымагала масавай беларускай прысутнасці на гётэборгскай «бокмэс». Тысячы з нашай вялікай кампаніі пісьменнікаў, перакладчыкаў, выдаўцоў і журналістаў, хто трапіў у Швецию ўпершыню, жартамі параўноўвалі сваё падарожжа з вандроўкай па старонках савецкай дзіцячай кнігі «Казкі скандынаўскіх пісьменнікаў». Пад гэтым соўсам хацеў бы падаць сваю справаудачу і культа глядальнік «НЧ».

Частка першая, у якой Марыя Сёдэрберг варыць каву і раскладае булачкі

Кніжны кірмаш у Гётэборгу — адна з самых галоўных культурных падзеяў не толькі Швеции, але і ўсёй Скандинавіі з краінамі Балты, што да яе прымкнулі. На ўсіх пад'ездах да вялізнага, падобнага да субмарыны, будынка з надпісам «Svenska messe» на борце — белыя сцягі з лаканіч-

ным, але красамоўным надпісам «Bok». Кніга. Непісменнасць капітулое, асвета наступае. Мы пранікаем у «Шведэкспа» зранку першага дня выставы.

Стэнд беларускай літаратуры размяшчаецца, як і сама Беларусь: на скрыжаванні дарог з залы ў залу, з паверху на паверх: куды ні рушыши — пройдзеш праз яго. І спынішся, прываблены голасам Змітра Вайкошкевіча...

Першыя два дні кірмашу, як вядзенца, — для прафесіяналаў сферы: выдаўцу, пісьменнікаў, крытыкаў і прэсы. Ведаючы гэта, я наўнона выпрашаю, што ранішнімі падзеямі стэнду «Беларусь / Vitrysland: літаратурнае падарожжа» ніхто не зацікавіцца. Але дзе там! Людзей, якія зранку прыйшли паслухадзь беларускую паэзію па-шведску, больш, чым на тым жа Мінскім кніжным кірмашы ўвечары пасля працы. Магчыма, гэта адбываецца менавіта тому, што Марыя Сёдэрберг (а дакладней, мы разам з ёю) варым каву і раскладаем булачкі. Не тое, каб халава — але ж адчуванне чагосяці хатніага на скразняках ранішняга «Шведэкспа» збірае на беларускім стэндзе студэнтаў літаратуры, журналістаў і ўсіх тых, хто цікавіцца нашай «далёкай краінай».

Фотограф Марыя Сёдэрберг — ініцыятарка, стваральніца, выканайца і галоўная працоўная сіла праекту «Літаратурнае падарожжа». Цягам апошняга года яна шчыравала над выпускам анталогіі, якую, дарэчы, можна разглядыць і як мастацкі альбом, дзе яна сабрала рэпартажы з пaeздак шведскіх літаратараў у Пінск, партрэты пісьменнікаў, а таксама сваё бачанне Беларусі. Вокладка кнігі ўяўляе сабою няясны карычнева-жоўты малюнак «пад мармур»: «Гэта шпалеры, якімі былі аблекенныя сцены дома культуры ў Баранавічах, дзе мы выступалі. Я скарысталася гэтым ўзор як лейтматыў кнігі, бо, мне здаецца, гэта вельмі

Людзей, якія зранку прыйшли паслухадзь беларускую паэзію па-шведску, больш, чым на тым жа Мінскім кніжным кірмашы ўвечары пасля працы

тыпова для Беларусі». Аб'ектыў Марыі выхапіў з Беларускай рэчаіснасці ўсю ту абсурдную барочнасць, якая праста кідаецца ў очы кожнаму, хто зжыўся з простымі лініямі скандынаўскага дызайну: пірожнія з ружачкамі на карункаўым абрусе ў правінцыйнай рэстарацыі, абабітъя неаўтэнтычным, затое «багатым» атласам антыкварныя крэслы ў пінскім палацы Бутрымовічаў, рушнічкі і саламянія брылі фальклорных калектываў, аксамітны пыл да моў культуры. І побач з гэтым — шчырыя твары пінскіх ды салігорскіх школьнікаў, шведы і беларусы чытаюць вершы.

Плээль, Солья Крапу і іншыя шведскія пісьменнікі, вядомыя беларускім наведнікам Дзён культуры Швецыі, зранку да вечара пропагандавалі беларускую анталогію.

Частка другая, у якой на стэндзе выдавецтва «Лівонія» наліваюць шампанскэ «Рыга»

Дзень хіліца да вечара. Скандинавскае сонца вось-вось упадзе за гарызон, як мячык за канапу, і стане зусім цёмна. Бавіць цэлы дзень у памяшканні цяжка — як бы усе кандыцыянеры «Шведэк-

спа» ні гудзелі пра адваротнае. Некалькі разоў за час адкрыцця я выходжу на вуліцу, каб набрацца свежага паветра — у такія моманты я разумею курсоў, якім бракуе нікаціну. Вяртаючыся, я бязмэтна вандрую па стэндах акулаў шведскага кніжнага рынку, памерам з футбольныя манежы, па тэнісных корціках выдаўцу кулінарных кніг і дапаможнікаў па ёзе, па невялічкіх, два на два (зусім як у нас) століках арт-часопісаў ды малых выдавецтваў. Некаторыя хітра аб'ядноўваюцца рэгіяналнымі ці этматычнымі кангламератамі, некаторыя зусім не маюць стэндаў, а ходзяць і раздаюць візіткі. Кнігі складаюць горкамі, цукеркі, асадкі і іншую сувенірку, рассыпаюць прыгаршчамі.

Яніс Ога пільнуе стэнд, які прадстаўляе шведам латышскую кнігу. Стэнд, уключна з крэсламі і сталамі, зроблены з кардону — праца маладога рыжскага дызайнера. З усяго багацця выбару мне западае ў душу адна кніга — «Гузік» Кнутса Скуенікса — у ёй сабраныя пераклады адпаведнага верша класіка латышскай літаратуры на тузін моваў свету. Ёсць тут і беларускі пераклад, які належыць Рыгору Барадуліну.

Стэнд «Кнігі з Латвіі», аплачаны латышскім Міністэрствам культуры, якое разумее, наколькі гэта важна — укладацца ў прамоцыйную юласнай культуры за мяжою.

Ад кнігі з гузікам на вокладцы мяне адрывае латышскі пісьменнік і перакладчык на імя Юрас

— крыкам: «А на стэндзе выдавецтва «Лівонія» ўжо ўсё пачалося! Вы яшчэ тут??»

Заягнуты ў вір чарговай презентаты ды размову з аўтарам падарожных кніжак для шведаў па краінах Балты, я сам не заўважаю, як дзяўчатаў ў строгіх касцюмах падліваюць у мой пластыкавы келіх шампанскэ «Рыга». Кірмаш — доўгачаканае свята для тысячай людзей, далучаных да кніжнага бізнесу. Хутка пачынаецца імпрэза на суседнім стэндзе, потым яшчэ на адным — і так ужо палова выставачнага залу гудзіць галасамі «прафесіяналаў сферы».

Што праўда, гудзец будуць і на другі дзень, і на трэці. Кніжны кірмаш — як і любы іншы — тыповая Сарочынская ярмарка.

Частка трэцяя, у якой жыхары Гётэборга атрымліваюць заробак

Гётэборг — горад і порт у Захоўні Швеции. Быў заснаваны ў XVII стагоддзі, а развіваўся ў XVIII і XIX, калі стаў стратэгічна важным гандлёвым пунктам. Цяпер тут жыве каля 700 тысяч чалавек, і эта другі буйны горад краіны пасля Стокгольма.

Як і ўсе марскія гарады, Гётэборг збудаваны парадным бокам да вады — гэта нязвыклы бачыць сухапутным беларусам, для якіх гарадскія рэкі заўжды былі за дверкі (каб зрабіцца Траецкае прадмесце ў Мінску парадным

з боку Свіслачы, у 80-я гады тут збурылі цэлы шэрэг дамоў, якія стаялі задам да вады). Гётэборг — тыповая культурная сталіца. Калі сапраўдная сталіца — для працы, культурная — для жыцця. У пятніцу бары навадняючыя жыццярадаснымі людзьмі ўсіх узростаў. Што праўда, Лана Вілебранд — беларуска, якая 10 гадоў жыве ў Швецыі, тут жа тлумачыць прычыну весялосці. 25-га кожнага месяца амаль 100% насельніцтва краіны атрымлівае заробак. І калі 25-е прыпадае на выходныя, то заробак выдаючы напярэдадні. І таму пятніцы 23-га — гэта антыпятніцы 13-га для ўсіх нацый. У суботу шведы наводняюць крамы і пашытуючыя ў даўгія чэргі, каб трапіць на кірмаш кнігай. Балазе, ён ужо адчынены для ўсіх наведнікаў. У сядзібім кніжную выставу ў Гётэборгу штогод наведваюць 100 тысяч чалавек.

Унутры, у самім кірмашы, выразна адчуваецца змена публікі. Сюды ідуць сем'ямі, вядуць сюды сваіх дзяцей і сабакаў, палюючы на нобелеўскіх лаўрэатаў («Гээй, вунь-вунь-вунь, прайшоў Лъёса!»), найуважліней слухаючы тых аўтараў, хто выступае на сцэнах паблізу сектараў з ежай. Пажы-

лія шведкі спрэс апранутыя ў стракатыя сукенкі, маладыя — у чорныя ды шэрыя швэздры. Дзяўчынка-падлетак ідзе мне насустрач і глыбакадумна надзімае прэзерватыў, прымушаючы згадаць, што Швецыя — радзіма не толькі Нільса і дзікіх гусей, але і гурта «Абба», сексуальнай рэвалюцыі ды іншай разняволенасці.

І тым ахвотней усе збираючыя вакол беларускага стэнду. На жаль, у свядомасці шырокага чытача, беларуская літаратура неадъўнай ад палітычнай сітуацыі ў краіне...

Частка чацвёртая, у якой Святлана Алексіевіч верыць у 80%, а Андрэй Хадановіч не здымает ружовых акуляраў

Стэнд «Беларусь: літаратурнае падарожжа» размяшчаўся на «сацыяльным» аддзенку — сярод грамадскіх арганізацый, якія прыцягвалі ўвагу да бедстваў самых розных груп насельніцтва. Не дзіва, што большасць шведаў глядзела на Беларусь скроў прызму фразы «капошняя дыкта-

тура Еўропы». І не дзіва, што на ўсіх круглых столах, прысвечаных праблемам Беларусі, гаворка ішла пра палітычную сітуацыю ў краіне скроў прызму беларускай літаратуры.

Самай цікавай дыскусіяй стаў, здаецца, невялікі круглы стол з удзелам Святланы Алексіевіч, Барыса Пятровіча, Артура Клінава і Андрэя Хадановіча. Ваstryні падзеі надало тое, што яна фактычна ператварылася ў двубой паміж першай і апошнім. Верная сваім заўсёдным настроем і эмоцыям, Святлана Алексіевіч падкрэсліла, што сённяшняя Беларусь — дыктатура, супастаўнай са сталінскім рэжымам, што апазіцыя ні на што не здатная, а 80% насельніцтва сапраўды перавыбрала Лукашэнку ў канцы 2010 года («і не трэба цешиць сябе іллюзіям!»). Гэтак рэзка яна зреагавала на выказванне Андрэя Хадановіча, паводле якога («Лукашэнка прайграў апошнія выбары; прынамсі, мала хто з беларусаў дае веры, што ён іх выйграў»). Хадановіч увогуле намаляваў больш аптымістичную, чым Алексіевіч, карціну таго, што адбываецца ў Беларусі сёння. Паводле яго словаў, сацыяльна актыўная

Марыя Сёдерберг

частка грамадства рэагуе на ўладу па прынцыпе «калі чагосьці баішся, уяві гэта смешным». І таму маладыя людзі ў інтэрнэце малююць фотажабы, складаюць анекдоты і здымают іранічныя відэа, ладзяць спонтанныя акцыі супраціву. У адказ рэжыму спрабуе забараніць інтэрнэт, сацыяльныя сеткі, выглядаючы пры гэтым яшчэ больш смешным. Алексіевіч у сваю чаргу называла такога кшталту супраціў юнацкім рамантызмам, які ні да чаго не вядзе. Яна зазначыла, што ў Беларусі інтэлектуальны элітне не ўдалося ўтрымліваць пры ўладзе, як гэта стала ў Літве ці Польшчы. Бо ўсе цяперашнія беларусы спрэс — савецкія людзі, пра што пісьменніца ўжо піша ў сваёй новай кнізе, у якой яна ўсебакова даследуе феномен homo soveticus.

Гэты адвечны пінг-понг паміж тым, хто вырашыў з'ехаць з краіны і тым, хто вырашыў у ёй застацца, мог бы працягвацца яшчэ доўга, але, на жаль (ці на шчасце), у пунктуальных шведаў скончыўся час, адведзены на дыскусію.

Але выявілася, што беларускім паэтам, з гэтай заангажаванасцю ў палітыку, пашанцавала са слухачамі значна больш, чым апалітычным шведскім пазтам. Самым фантасмагарычным месцам усяго «Шведэкспа» быў «Пакой паэзіі» (са шведскай можна было перакласці таксама як «прастора для паэзіі»). Невялічкая зала, якая заклікала ў сябе ярка-чырвоныя плакатамі, была значна меншай за любы канферэнц-хол выставачным

(1993) і «Фотаальбом» (2000). Акрамя гэтага яго апавяданне «Новая кватэра Казімера» выходит зі зборнікам прозы «Паветраны шар» з бібліятэкі «Нашай Нівы», быті публікацыі ў часопісе «Тэксты» і ў самай «Нашай Ніве».

У продажы кніга з'яўлася 21 верасня, якраз у той дзень, калі

Гётэборг

ВОДГУК

«МІЛАРУСЬ» ЛЯВОНА ВОЛЬСКАГА

Мікіта БРОЎКА

У серыі «Кнігарня пісьменніка» выйшла першая кніга прозы Лявона Вольскага пад назвай «Міларусь». Выданне кнігі было прымеркавана да 46-годдзя аўтара.

«Міларусь» — зборнік працаічных твораў, якія былі напісаны ў розны час, але большасць з іх убачылі свет у «ліхія 90-я». Чытаючы выданне, тое адчуваецца адразу — бруд, разборкі ў цёмных дварах, бандзюкаватыя наведнікі рэстара-наў і непаўторная атмасфера

зяніпаду. Але менавіта гэтыя акалічнасці задаюць настрой і нейкае пастаяннае захапленне падчас чытання.

Пэўная непрафесійнасць аўтара чырвонай ніткай цягнецца праз усю кнігу — амаль паўсюль сустракаючыся аднатаўпныя апісанні, паўторы («Віталь падумай...», «Віталь папаліў», «Віталь папіў...» і г.д.). Сюжэты апавяданняў не адрозніваюцца арыгінальнасцю, але гэтыя тышовыя сюжэты яскрава аздоблены мясцовай атмасферай, што не можа не радаваць — адразу адчуваецца, што кніга пра Беларусь і напісана беларусам. За гэта кнізе можна паставіць дадатковы плюс. Месцамі ствараеца ўражанне, што пэўныя элементы

сюжэту спісаныя з жыцця самога аўтара. Але, тым не менш, кніга месцамі захапляе і ад пачатку да канца стварае ў розуме чытача свою непаўторную атмасферу. Вердыкт можна вынесці толькі адзін — агулам творы, увайшоўшыя ў кнігу, сырватыя, але, тым не менш, вартыя ўвагі. У выніку «Міларусь» пакідае ўражанне хутчэй творчасці пачаткоўца, чым зборніка апавяданняў сталага пісьменніка. Калі б не славутае імя аўтара, кніга наўрад ці прыцягнела бы увагу шырокага кола чытачоў.

Варта адзначыць, што кніга «Міларусь» нельга назваць літаратурным дэбютам Лявона Вольскага — раней ужо выйшлі два яго паэтычныя зборнікі: «Калідор»

Лявон Вольскі правёў аўтограф-сесію ў кнігарні «Логвінаў», прымеркаваную да выхаду кнігі. Наўбыць кніжку і атрымаць аўтограф таксама можна будзе падчас двух «інтимных канцэртаў» 3 і 4 кастрычніка ў клубе «Графіці», якія будуць сумешчаны з афіцыйнай прэзентацыяй зборніка.

КУЛЬТУРА

32

АБ'ЯВА

СТАРЫ ОЛЬСА

7 кастрычніка у Палацы культуры ветэранаў (Янкі Купалы, 21) адбудзеца канцэрт гурта сярднявечнай музыкі «Стары Ольса».

Пачатак 19.00.

Кошт квіткоў ад 25 000 да 55 000.

Даведкі: 029 6490888, 017 2271180

ДАБРАЧЫННАСЦЬ

ЯНЫ ВАС ЧАКАЮЦЬ!

Лора — ідэальны сабака для ідэальнага гаспадара

Лора — гэта дзяўчынка пітбультар'ера рэдкага колеру «рэдноўз». Але нягледзячы на гэта ёй здрадзіла бытая гаспадыня, якая здала яе на «Фаунду горада» з-за таго, што ў сабакі пачаліся праблемы з сэрцам, і

Лора стала не прыдатная для спартовых спаборніцтваў.

Лоры троі гады, яна мае ветпашпарт і ўсе прышчэпкі. Вельмі добра ставіцца да дзяцей. А яшчэ Лора — жаночая сабака. З-за слабага сэрца Лора шукае сяброўку-гаспадыню, якая зможа балансаваць адпачынак і доўгія пешыя прагулкі. І, паверше, падчас шпацыраў мінакі проста галовы звернуць ад такой прыгажосці!

Тэлефанайце хутчэй!

8-029-7757773 Ганна

8-044-7441157 Вольга

8-033-3332277 мінская амстаф-каманда

Ізольда — дзяўчынка-перс, на якую немагчыма глядзець без добраі усмешкі

Ізольда прыгожага срэбрана-мармуровага колеру. Котцы 5 гадоў, яна спраўна ходзіць у латак з напаўнільнікам, не драпае мэблю.

Ізольда — маленькая прынцэса, шукае гаспадароў, якія акружаць яе клопатам, а ў адказ яна падорыць бездань пяшчоты.

Не правароньце сваё шчасце! Званіце +375 29 7758679 Таня

* * *

Усе пітомцы — у падарунак.

Болей котак і сабак — у каталогах на www.forum.superkot.com

беражы лес – чытай кнігі на camunikat.org

Аб'яднанне «Białoruskie Towarzystwo Historyczne», Польша, 15-449, вул. Прападарыяцка 11
Рэгістрацыйны нумар 5421952692

камунікат.org
Беларуская Інтэрнэт-Бібліятэка

• 7 000 кнігаў, газэтаў і часопісаў • размовы пра культуру і літаратурныя радыёперадачы • навінкі выдавецкага рынку

Новы Час

Агульнапалітычна
штотыднёвая газета
Выдаецца з сакавіка 2002 г.

Галоўны рэдактар
Кароль Аляксей Сцяпанавіч

Зарэгістравана Міністэрствам інфармацыі РБ. Пасведчанне
аб дзяржайнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНУВАЛЬНИК: Мінская гарадская арганізацыя
ГА ТБМ імя Ф.Скарыны. Адрас: 220005, г. Мінск, вул.
Румянцева, 13. Тэл.: 284—85—11.

ВЫДАВЕЦ: Прыватнае выдавецкае ўнітарнае прадпрыемства «Час навінаў». Пасведчанне №64 ад 12.01.2007 г.

АДРАС РЭДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА:
220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1-1234.
Тэл.: +375 29 651 21 12, +375 17 268 52 81
novychas@gmail.com; www.novychas.org

НАДРУКАВАНА ў друкарні УП «Плутас-Маркет».
г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.

Замова № 1013

Падпісана да друку 30.09.2011. 8.00.
Наклад 7000 асобнікаў. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы
пазыцыі аўтараў.

Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час»
абязвязковая.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе мастацкія творы.

Чытальская пошта публікуецца паводле рэдакцыйных меркаванняў.